

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912. Andra kammaren. Nr 41.

Onsdagen den 8 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till afgörande förelåg nu lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning af väckt motion om antagande af en provisorisk lag, i syfte att stat eller kommun måtte erhålla rätt till förvärfvande genom expropriation i vissa fall af marken till lägenheter å ofri grund. Angående expropriation i vissa fall af mark till lägenheter å ofri grund.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 212, hade herr *Lindhagen* föreslagit, att Riksdagen ville för sin del besluta en provisorisk lag med viss kortare giltighetstid, som gäfve rätt för stat eller kommun att i skäligen fall genom expropriation förvärfva marken till lägenheter på ofri grund, d. v. s. då byggnaden men ej marken tillhörde lägenhetshafvaren.

Utskottet hemställde, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för Riksdagen skyndsammast möjligt af förslag till lagstiftning om expropriations- eller lösningsrätt för beredande af möjlighet åt ägare af byggnader å ofri grund att förvärfva marken, hvarå byggnaderna vore uppförda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

af herrar *af Ekenstam, von Baumgarten, Petersson i Lidingsö villastad* och *Rogberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda; samt

af herrar *Lindhagen* och *Persson* i Norrköping, hvilka hemställt, att Riksdagen ville för sin del antaga ett i reservationen intaget förslag till lag om expropriation i vissa fall af mark till bebyggda lägenheter å ofri grund.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, gaf herr talmannen på begäran ordet till

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Herr Lindhagen, som yttrade: En af de svårigheter, som befolkningen i vårt land har att kämpa emot på grund af att egen- dom på många håll är hopad i enskilda större jordagods, har också varit den, att en myckenhet människor måst för att få en plats, där de kunna bo, arrendera tomter på vissa år, där de sedan åt sig uppfört egna hus. Men då inträffar, att, när arrendetiden är ute, dessa familjer äro i den store jordägarens våld mera, än hvad fallet är med dem, som icke uppfört något eget hus på sin tomt. Dessa lägenheshafvare ha oftast hela sin förmögenhet på denne jordägares tomt. Det har mycket klagats öfver detta förhållande, och det inträffade därför verkligen också, att Riksdagen, således bägge kamrarna, år 1907 enade sig om att hos Kungl. Maj:t begära åtgärders vidtagande i syfte att bereda möjlighet till skydd för sådana lägenheshafvare i vissa fall, särskildt genom en expropria- tionsrätt. Det var ju ganska märkligt, att äfven Första kammaren den gången gick med på saken. Sedan har denna fråga legat hos diverse myndigheter, och två kommittéer, expropriationskom- mittén och torpkommissionen, ha framkommit med förslag, som afse att i någon mån råda bot på ifrågavarande missförhållanden i vissa speciella fall. Bägge dessa kommittéer ha här förordat äfven en expropriationsrätt. Nu ligger det emellertid i vida fältet, när något förslag i den vägen kan komma fram, och, som sagdt, dessa kommittéers förslag afse endast vissa speciella händelser. Men under tiden utgår arrendetiden för en myckenhet dylika lägenhets- hafvare öfverallt ute i landet. Jag har mig bekant många orter, där man beklagat sig öfver detta och man har äfven från olika håll framfört sina bekymmer i detta afseende. Det är då, synes det mig, icke annat än riktigt och oundgängligt, att statsmakten genast för- söker att med en provisorisk lagstiftning hjälpa dem, som icke kunna vänta på en definitiv lagstiftning i detta stycke, och med anledning däraf har jag väckt en motion om, att Riksdagen måtte antaga en provisorisk lagstiftning i afvaktan på det slutliga resultatet, som efter allt att döma kan komma att dröja ganska länge.

Denna motion har icke alls föranledts af just det fall, som nu i dagarna stått omnämndt i tidningarna, utan af förhållandena på orterna i allmänhet. Riksdagen har emellertid genom berörda fall fått ett ganska belysande exempel på, hvart det kan bära, när på detta sätt befolkningen är hänvisad till en stor godsägares gunst och nåd genom det bekanta fallet nere vid Krapperup, hvars ägare dominerar ett ofantligt stort jordområde, där en myckenhet människor skola bo, jordbrukare, fiskare och andra personer.

Krapperups fideikommiss stiftades i den gamla goda tiden, som man kallar det, och då lefde ännu kvar en viss patriarkalisk känsla ibland. Den, som instiftade detta fideikommiss insåg, hvilken oerbörd makt efterkommande fideikommissarier fingo öfver befolk- ningen, och därför införde han i fideikommissbrevet bland annat

en bestämmelse om, att fideikommissarien skulle i förhållande till bönderna och fiskarna vara såsom en far för sina barn och såsom en kristen till sin nästa. Men i vår tid, då de ekonomiska strömningarna ha grusat den gamla patriarkalismen, glömmen man lätt bort dessa gamla bud, och vi ha här sett, hur det ter sig för befolkningen, när arrendetiden löper ut, trots fideikommissbrevets mening.

Först har jordägaren i detta fall utan några underhandlingar med vederbörande bestämt sina villkor; sedan har han låtit sammankalla befolkningen till vissa lokaler och förelagt den kontrakten. Då man velat taga hem kontrakten för att visa dem för sina hustrur och få tid att tänka på saken, så har detta förbjudits; det var bara att genast skriva under. Vidare ha hyrorna plötsligt blifvit, som man tycker, oskäligt höjda, så att vederbörande icke kunna gå i land med desamma eller drabbas hårdt och obilligt däraf. Det kan visserligen vara möjligt, att hyrorna varit rimliga hitintills, såsom det också anstår en fideikommissarie, hvilken, såsom det heter i fideikommissbrevet, skall vara såsom en far för sina barn. Men nu ha i alla fall hyrorna höjts många gånger, ända upp till tjugu gånger det förutvarande beloppet och än mer i speciella fall. Slutligen innebålla kontrakten en del andra stränga bestämmelser. Ibland står det sålunda, att jordägaren förbehåller sig rätt att, när han vill, under arrendetiden inlösa husen för ett visst belopp — åtminstone har jag sett ett sådant fall — och därvid äfven bestämt inlösenssumman vida lägre än anläggningarna kostat. Då man ej ansett sig rimligen kunna gå in på sådana villkor, har detta nu åtminstone vid Mölle resulterat i, att 79 familjer blifvit uppsagda till omedelbar afflyttning. Detta kan icke få sägas vara normala förhållanden, och det kan väl icke få fortgå på det sättet, utan det förefaller verkligen, som om statsmakterna här borde på något sätt ingripa.

Reservanterna ha nu föreslagit en provisorisk lagstiftning, och de ha såsom föredöme härvidlag kunnat åberopa en del andra lagstiftningar. Sålunda har ägostyckningslag för Norrland en tid antagits att endast gälla provisoriskt för en viss tid, och vidare ha vi en provisorisk lag, som upphävt rätten till inmutning på viss tid. Och slutligen antog Andra kammaren år 1901 på tre år en provisorisk lag mot bolags jordförvärf i Norrland och Dalarne. Detta senare var ju ganska märkligt; lagen var icke alls föreslagen af regeringen, utan på grund af att man insåg det nödläge, hvori befolkningen befann sig, och på grund af den starka opinionen från de hotade trakterna fattade Andra kammaren på rak arm och på tillstyrkan af alla sina ledamöter i lagutskottet detta sitt beslut. Det var eu härlig tid på den tiden; då voro alla andrakammarpartiernas representanter i utskottet eniga gentemot förstakammar-synpunkterna; samtliga representanterna uti lagutskottet från Andra kammaren enade sig på den tiden om att tillstyrka Riksdagen

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
Forts.*

att antaga en dylik provisorisk lag på tre år, och denna kammare antog äfven förslaget med 152 röster emot 36. Det var år 1901. Jag undrar, hur det kommer att gå nu, år 1912, efter det så kallade genombrottet, i ett liknande fall. Ty här föreligger ju ett alldeles liknande fall, där det på det mest bjärta och upprörande sätt har upprullats för oss, huru det verkligen förhåller sig i det afseende som här föreligger. Nu är det endast två reservanter från Andra kammaren inom utskottet, mot åtta år 1901, som påyrka en provisorisk lag på tre år för att hjälpa en befolkning ur dess värsta nödläge.

Då utskottets förslag icke hjälper dem, som nu behöfva hjälp, ber jag, herr talman, att kammaren i stället ville antaga reservationen, d. v. s. det lagförslag, som afgifvits af mig och hr Sven Persson, till hvilket förslag jag alltså ber att få yrka bifall.

Vidare anförde

herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Den fråga, som nu föreligger till afgörande, torde väl af flertalet, åtminstone af denna kammares ledamöter, få anses såsom en synnerligen viktig fråga. Enligt mitt förmenande är det en af de mest betydelsefulla frågor, som denna Riksdag haft att behandla under den tid vi varit samlade. Jag skall nu genast erkänna, att det var med synnerligt stor tillfredsställelse, som jag läste lagutskottets utlåtande i det föreliggande ärendet, ehuru jag dock måste beklaga, att icke detta välvilliga utskottsutlåtande slutar med ett godkännande af reservanternas förslag till afhjälpan af de missförhållanden, som fastighetsägare på ofri grund äro utsatta för. Lagutskottet har nu i det föreliggande utlåtandet redogjort för, i hvilket läge expropriationslagstiftningen befinner sig, i hvad nu denna lagstiftning berör herr Lindhagens motion. Jag skall därför icke upprepa, hvad utskottet här relaterat. Utskottet har icke kunnat tillstyrka en provisorisk lag i detta fall, utan stannar vid att yrka, att skyndsamma åtgärder i motionens syfte snarast måtte vidtagas.

Frågan om att ställa fastighetsägare på ofri grund i en tryggare ställning är emellertid en fråga så viktig och trängande, att jag icke tvekar för min del att yrka bifall till reservanternas förslag till en provisorisk lag i förevarande afseende. Utskottet borde, enligt mitt förmenande, icke yrkat på uppskof med denna frågas lösning, ty här kunna vi dock med skäl säga, att medan gräset växer dör kon. Under det att utredningar pågå, och man, så att säga, hopar luntor på luntor af förslag till lagändringar på detta område, stå en hel del människor förtviflade öfver utsikten att se sina hem grusade och frukterna af det arbete, som lagts ned på en liten jordbit, alldeles förstörda. Lagutskottet skrifver också redan år 1907 i denna sak, att den osäkerhet och svårighet beträf-

fande ett af livvets viktigaste behof, som sålunda skapas, kan icke undgå att medföra stora ekonomiska och sociala olägenheter. Ungefär detsamma säger nu 1912 års lagutskott, men ändå stå vi fortfarande och stampa på samma plats. Såvidt jag läst utskottets betänkande rätt, har utskottet i allt väsentligt gillat de principer, som tagit sig uttryck i reservanternas förslag till en provisorisk lag, men då menar jag, att man också kunnat gå med på reservanternas förslag, i synnerhet som utskottet själft förutsätter, att ett lagförslag i förevarande fråga bör kunna föreläggas nästkommande års riksdag och att således denna provisoriska lag, som reservanternas föreslå, icke skulle komma att ha gällande kraft mer än ett års tid. Nu kan man ju tycka, att detta är en kort tid, men under denna korta tid är det dock en oerhörd massa människor, hvilkas hela existens står på spel och som med den största oro afvakta den dag, då tiden för deras arrendekontrakt utlöper. Jag är lifligt öfvertygad om, att den frist, som man nu här vill lämna, kommer att på många håll blifva ett ytterligare motiv för en ogin jordägare att pressa sina lägenhetsinnehafvare.

Man må icke heller förundra sig öfver, att dessa personer, som äga husbyggnader på ofri grund, äro oroliga. I regel äro de i en sådan ekonomisk ställning, att en väsentligt höjd afgift eller rent af ett åläggande för dem att bortföra sina åbyggnader bringar dem i en förtviflad situation. Det är t. ex. en handtverkare eller en grofarbetare, som fått en tomt upplåten åt sig. Han begagnar kanske alla lediga tillfällen att göra det egna hemmet så treffligt för sig som möjligt. Han har kanske själf utfört det mesta af arbetet, han har putsat, planerat och planterat, och den lilla torfva han kommit i besittning af, har blifvit honom kär. Han har vuxit fast vid detta lilla anspråkslösa hem, som han skapat. Men så en vacker dag ser han kanske allt detta grusadt. Han ser sig förelagda arrendeaftifter, som göra honom så godt som lifegen, och han får att välja mellan detta eller att taga bort sitt lilla hem, som i all sin enkelhet dock är kärt för honom. Jag ber herrarna tänka på, hvad detta i verkligheten innebär för dem, som komma i en sådan situation. Detta är icke uppkonstrueradt, utan jag känner fall, då personer kommit i en sådan ställning, och där följden blifvit, att de helt enkelt vändt fosterlandet ryggen.

Jag skall med ett exempel illustrera, huru oeffterättliga förhållanden äro som kunna existera på många håll. I min valkrets finnes en järnvägsstation; jorden vid och omkring denna station tillhör ett större gods. Under den förre ägarens tid byggdes det ganska mycket vid järnvägsstationen i fråga, men jorden fick icke köpas, utan den upplåts mot en viss årlig afgift. I arrendekontraktet funnos de ganska vanliga bestämmelserna om att kontraktet icke fick öfverlåtas och att lägenhetsinnehafvaren icke fick hyra ut af sina lägenheter åt obehöriga personer m. fl. bestämmelser,

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

som vi ju känna till, då de, som sagdt, äro ganska vanliga. Så länge som den förre jordägaren lefde blefvo emellertid icke dessa bestämmelser tillämpade, men den nye ägaren däremot kom på den fixa idén, att icke några husbyggnader få finnas vid stationen, och icke nog med, att han vägrar att upplåta nya tomter, utan i den mån kontraktstiden går ut, skola de byggnader, som finnas där, bortföras. Sålunda fanns vid stationen ett större byggnadskomplex för en industriell anläggning. Ägaren kom emellertid på obestånd och gjorde konkurs. Konkursförvaltningen kunde icke förmå jordägaren att transportera kontraktet, utan byggnaden måste nedrivvas, trots det att densamma vid uppförandet kostat flera tusen kronor.

Ett annat fall från samma plats. Det fanns en handtverkare där, som ägde ett hus; tomten var stor, och han beslöt att bygga till huset för att därigenom skaffa sig en biinkomst genom att hyra ut lägenheter; det fanns nämligen en större industriell anläggning därstädes, som gjorde, att det var stor efterfrågan på lägenheter. Först då byggnaden var ungefär halffärdig, erinrade han sig emellertid kontraktets bestämmelser om förbud mot att inhysa obehöriga personer, en bestämmelse, som den förre jordägaren, som sagdt, aldrig brytt sig om att tillämpa. Han sökte nu tillstånd att få hyra ut huset, men fick ett blankt afslag, och byggnaderna stå där nu fortfarande halffärdiga. Detta är verkligen fakta, hvilkas riktighet hvem som helst skall kunna kontrollera. Jag undrar ändå, om det icke är hög tid att samhället omedelbart inskrider för att skydda de svaga och stäfja ett sådant missgrepp af jordäganderätten. Vi få ju snart här i kammaren före till behandling frågan om att bereda ytterligare möjligheter till bildande af egna hem, men det vore väl ändå synnerligen inkonsekvent, om vi icke i första hand och, så att säga, ögonblickligen skulle se till, att de egna hem, som bildas, blifva skyddade. Herrarna ha ju här i de bilagor, som åtfölja detta utskottsutlåtande, en den bästa illustration på de missförhållanden, som i detta afseende kunna uppstå. Jag ber att få säga, att det är icke ensamt dessa bedröfliga förhållanden vid Mölle, som göra, att jag nu ber kammaren taga reservanternas förslag. Den allmänna rättskänslan har upprörts öfver hvad som där passerat, ty det gäller ju en berömd badort, som håller på att äfventyras, och missförhållandena framträda i blixtbelysning. Men det finns, mina herrar, på andra håll personer, som stå i liknande situation, men de äro ensamma och bortglömda och ha icke något stöd eller någon, som för deras talan.

Denna Mölleaffär har nu mycket kommenterats och det har skrifvits mycket för och emot dessa lägenhetsinnehafvare. Jag tror mig dock kunna påstå, att de framställningar, som här lämnats, äro i allt väsentligt riktiga. Jag har mottagit flera skrivelser, där förhållandena skildras på samma sätt som här och där man bevekande

ber om lagstiftningens hjälp. Denna plats ligger inom min valkrets endast några kilometer från min hemtrakt och jag känner ganska väl förhållandena där. Det finnes nog en del af dem, som stå inför utsikten att få betala så höga arrendeafgifter till jordägaren, som möjligen kunde gå ut därmed. Men det finnes många, som skulle se sina utkomstmöjligheter i synnerlig grad försämrade. Det är så, att fisket under många år varit synnerligen dåligt och platsens uppsving som badort har nu till en del ersatt befolkningens af fisket beroende utkomstmöjligheter. Men om man möjligen undantager innehafvarne af hotellrörelse, äro dessa inkomster af badgästerna icke så betydande, som man nu vill framställa saken. Ty badgäster vid Mölle äro inte sådana, som komma dit för att reparera en bruten hälsa. Några sjuklingar ligga inte där, utan det är förmöget folk, som ligger där för att rekrea sig, och de ha stora fordringar på sina hyresvärdar. Om nu en fiskare eller annan i allmänhet obemedlad person här kan få sig några kronor extra inkomst, är det väl i alla händelser orimligt, att jordägaren skall taga den största delen af denna obemedlade befolknings förtjänst.

Nu kan jag ej för min del finna, att detta reservanternas förslag till en provisorisk lag skulle på något sätt vara farligt, men ett uppskof med att gripa in och hjälpa dem som äro i så synnerligen stort behof af hjälp gör, att hjälpen på många håll kommer för sent. En expropriation i sådana fall, som här ifrågasättas, skulle ju vara beroende på Kungl. Maj:ts pröfning, och § 2 synes mig innebära en nödig garanti för att dessa åtgärder icke komme att tillgripas i andra fall än då jordägaren visar sig ogin och omedgörlig, och, som jag nämnde förut, det kan tänkas att blotta förekomsten af en sådan lag kan göra jordägaren så medgörlig, att man icke ens behöfver sätta i gång denna apparat. Dessutom kunde denna provisoriska lag, om den nu öfverhufvud taget komme till användning, bli af värde, då man skall gripa sig an med den definitiva lagstiftningen i detta ärende. Ett beslut af denna kammare i den riktning, som reservanterna föreslå, skall ge en befriande känsla åt många lägenhetsinnehafvare, som nu hafva fortvaron af sina hem lagd i jordägarens händer. Denna kammare synes mig ej handla klokt, om den lämnar dessa ofria lägenhetsinnehafvare åt sitt öde i afvaktan på hvad som möjligen kan komma i fråga om lagstiftning på detta område. Jag ber därför, herr talman, att på det varmaste få yrka bifall till reservationen.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Som herrarna sett, är äfven jag antecknad såsom reservant mot detta lagutskottets betänkande, ehuru väl min reservation går i motsatt riktning mot de andra reservanternas. Jag har nämligen ansett, att utskottet bort stanna vid att tillstyrka Riksdagen, att den måtte finna motionen icke till någon Riksdagens åtgärd föran-

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)

leda. Nu är det så, att jag ett godt stycke kan vara ense med utskottet, men så gör utskottet mot slutet af sitt yttrande ett språng ut i det okända af den beskaffenhet, att det är mig omöjligt att kunna följa detsamma. Jag skall nu angifva, hvad jag därmed menar.

Utskottet börjar med att framhålla, att lägenhetsinnehafvare, som äro ägare till byggnader på ofri enskild grund, i de flesta fall befinna sig i en synnerligen otrygg ställning, och anser, att det är synnerligen viktigt, att dylika lägenhetsägare beredas en mera tryggad ställning. Särskildt anser utskottet det vara angeläget, att åtgärder vidtagas till förhindrande af att lägenhetsinnehafvare vid besittningstidens slut alldeles beröfvas frukterna af det arbete, som de medelst byggnader eller förbättringar på lägenheten nedlagt under sin tid. I allt detta är jag ense med utskottet, i sista punkten dock med en begränsning, som jag verkligen tycker, att utskottet icke bort lämna obeaktad, den nämligen, att om det föreligger ett sådant kontrakt, att jordägaren vid besittningstidens slut är berättigad att få byggnaderna till sig öfverlämnade med full äganderätt, skall ett sådant kontrakt respekteras. Detta är ju äfven iakttaget i torpkommissionens betänkande. Emellertid förefaller det så, som om lagutskottet tänkt sig att äfven i ett dylikt fall expropriation skulle vara lämplig och tillräddig. Då föreligger emellertid icke längre den grund, som uppbär förslaget i öfrigt - vid besittningstidens slut äro ju då byggnader och jord i samma hand.

Sedan relaterar lagutskottet de två betänkanden, som herrarna väl känna till. Det ena, expropriationslagstiftningskommitténs betänkande, däri det föreslås expropriationsrätt för att vid fisklägen, stationssamhällen och andra orter med större sammanträngd befolkning på ett tillfredsställande sätt ordna förhållandena med afseende å tomtmarken. Det andra, torpkommissionens betänkande, i hvilket det föreslås, att lägenhetsinnehafvare, som innehar sin lägenhet på 49 år eller längre tid, skall få lösningsrätt till samma jordlägenhet, om han äger husen och dessa stå i visst förhållande till jorden. Vidare anser utskottet att »uppenbarligen skulle, därest ofvan åberopade lagförslag komme till genomförande, de olägenheter, som i motionen beröras, i afsevärd omfattning undanröjas». Ja, i allt det där är jag ense med utskottet, men *där* tycker jag, att utskottet skulle ha stannat. Med det stora intresse, som den nuvarande regeringen hyser för alla sociala spörsmål, lider det icke något tvifvel, att ju denna regering, så fort det öfverhufvud är möjligt att taga itu med nämnda lagförslag, också gör det och låter dem komma till slutlig behandling. Men detta är icke utskottet nöjdt med, utan utskottet vill ytterligare påskynda arbetet, och ifrågasätter då i första rummet, att de två expropriationsfrågor som jag talat om, skulle brytas ut ur det sammanhang, hvori de

finnas upptagna, och göras till föremål för särskild lagstiftning, och utskottet anser att detta skulle kunna ske till nästa riksdag. Men att bryta ut sådana punkter ur ett lagförslag är i allmänhet en mycket vanskelig åtgärd. Oftast är det så, att i ett lagförslag det ena sammanhänger med det andra så intimt, att en utbruten del blir lika besvärlig att behandla som lagförslaget i sin helhet. Men går icke det, menar utskottet, bör det framläggas förslag till provisorisk lagstiftning. Det är en åtgärd, som jag ännu mindre vill rekommendera. Med provisoriska lagar är alltid den faran förbunden, att därmed skapas ett rättstillstånd, som sedan kanske måste omläggas så att hvad som är rätt i dag icke är rätt i morgon, och sådant är icke bra. Provisoriska lagar äro något, som vi icke böra tillgripa annat än i yttersta nödfall, och ett sådant föreligger nog icke här.

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Så kommer det språng, som jag talade om, det är i den sista satsen i lagutskottets betänkande. »Det bör komma under öfvervägande», menar utskottet, »huruvida icke, på sätt ock expropriationskommitténs förslag medgifver, sådan lösningsrätt, som i torpkommissionens betänkande föreslås, lämpligen bör kunna utsträckas att omfatta äfven andra innehafvare af å ofri grund befintliga byggnader, än i nämnda förslag afses». Här finnes således för expropriationsrätt icke någon annan förutsättning angifven än den, att byggnaderna skola tillhöra en och grunden en annan. Således vill utskottet, att äfven kort tids nyttjanderätt skall grundlägga expropriationsrätt. Hvad vill det säga? Är det meningen, att en person, som arrenderar en jordbit på låt mig säga 5 eller 10 år och bygger hus därpå, skall kunna göra anspråk på att få expropriera jorden, därför att han byggt huset och är ägare till detsamma? Så kommer därtill, att detta uttalande jämte den kläm, som utskottet fogat till detsamma, är sådant, att utskottet själfst säkerligen icke vill stå för detsamma. I det stycke, jag läste upp, ifrågasattes det, att expropriationsrätt skall medgifvas »innehafvare» af å ofri grund befintliga byggnader. »Innehafvare»? Ja, det är också en hyresgäst eller den, som arrenderar byggnad å ofri grund, men jag kan ej tänka att utskottet menat, att en sådan skulle få lösningsrätt. Och i själfva klämman yrkas »förslag till lagstiftning om expropriations- eller lösningsrätt för beredande af möjlighet för ägare af »byggnader på ofri grund» att förvärfva marken, hvarå byggnaderna äro uppförda.» Ja, läser jag denna kläm, så innehåller den, att expropriationsrätt skulle beredas äfven innehafvare af mark, som tillhör kronan eller kommun, således t. ex. tomträtsinnehafvare eller dem, som ha mark på ofri grund i städerna och så vidare, hvilket naturligtvis icke kan vara lagutskottets mening. Såväl motivering som kläm ha således fått en icke afsedd omfattning. Nu synes det mig verkligen icke vara rimligt, att Riksdagen eller Andra kammaren skulle antaga ett skrif-

*Angående velföreläggelse. där ordalagen lida af en sådan lapsus calami, som här
expropriation måste vara fallet.*

*i vissa fall af Särskildt anser jag mig böra betona, att en utsträckning af expro-
mark till priationsrätten till en kort tids besittning är något ytterst betänk-
lägenheter å ligt, så betänkligt, att jag har svårt att tro, att kammaren kan
ofri grund. vara med om det. Torpkommissionen har i sitt betänkande haft
(Forts.) ögonen öppna för farorna häraf och vill icke, att en kort tids be-
sittning skall grunda expropriationsrätt. Den har därför föresla-
git, att en sådan rätt skall tillkomma allenast innehafvare af på
49 år eller längre tid afsöndrade lägenheter. Torpkommissionen
har vidare insett vikten af, att aftal respekteras, och därför före-
slagit, att från lösningsrätt skola undantagas de fall, då lägenhets-
innehafvaren är kontraktensligt bunden att låta byggnaderna öf-
vergå till jordägaren vid kontraktstidens slut.*

Ja, detta är hvad lagutskottets utlåtande föranleder mig att ut-
tala. Jag är egentligen ganska tvifvelsam, huruvida jag bör yttra
mig angående det lagförslag, som två reservanter nyss begärt, att
kammaren skulle för sin del antaga såsom lag. Det må dock för-
lätas mig, om jag begagnar några ögonblick till att fästa kamma-
rens uppmärksamhet på hvad detta lagförslag verkligen innehåller.
Det ha reservanterna icke under debatten angifvit och en hastig
genomläsning af deras reservation kan naturligtvis icke lämna en
sådan tillräckligt klar uppfattning af innebörden, som man bör ha,
då man tager ett lagförslag. Jag tillåter mig därför att lämna
några små kommentarier till lagförslaget.

Första paragrafen har följande lydelse: »Är bebyggd lägen-
het, lydande under hufvudgård i enskild ägo, upplåten med nytt-
janderätt och tillhöra de å lägenheten uppförda byggnader nyttjan-
derättshafvaren, må Konungen efter ty här nedan stadgas förordna
om expropriation af lägenhetens mark till betryggande af nytt-
janderättshafvarens rätt och bästa.» Sålunda samma fel, som jag
förut talat om: intet undantag för det fall, att byggnaderna vid
upplåtelse tidens slut skola tillfalla jordägaren; korttidsbesittningen
grundläggande expropriationsrätt likasåväl som besittning på lång
tid; intet afseende på det intrång, som fastighetsägaren kan lida,
då en lägenhet skall exproprieras från honom. Alla tre sakerna
äro uppmärksammade i torpkommissionens betänkande.

Andra paragrafen är mycket egendomlig. Det heter här:
»Expropriation enligt denna lag äger rum, där Konungen pröfvar
omständigheterna skäligen påkalla jordens afstående. Sådana om-
ständigheter skola särskildt anses föreligga, då jordägaren finnes
hafva oskäligen uppsagt lägenhetshafvare eller fordra obilliga vill-
kor för förestående ny upplåtelse eller enligt upprättadt kontrakt
betingat sig för lägenhetshafvaren oskäligen betungande villkor.»
Man har här i Riksdagen talat om kautschukparagrafer, men en
så elastisk paragraf som denna har jag aldrig tänkt mig. En annan

sak, som jag särskildt skulle vilja fästa uppmärksamheten på, — och det kan behövas sägas ifrån, ty dylika anspråk på lagstiftningen komma säkerligen att upprepas, äfven om denna lag icke skulle komma att antagas — är att nu skall åt administrativ myndighet inrymmas befogenhet att pröfva billigheten eller obilligheten af civilrättsliga aftal och att på grund af en dylik pröfning sedan förordna om samma aftals annullerande genom expropriation. Det är något som man skulle kunna kalla den nya juridiken.

Angående expropriation i vissa fall af mark till lägenheter å ofri grund.
(Forts.)

Jag skall icke uppehålla mig vidare vid detta lagförslag än att hänvisa till den tredje paragrafen och det egendomsförfarande, som däri föreslås. Enligt den kan fråga om jords afstående hos Konungen väckas af hvarje statens myndighet och tjänsteman i orterna, jämte en hel del andra uppräknade personer. Det vill alltså säga att om en jordägare upplåtit en lägenhet, som kommer in under dessa kategorier, så skall hvilken utomstående som helst, låt mig säga en stationsbokhållare, en jägmästare, en provinsialläkare eller andra kunna sätta i gång expropriationsförfarandet för att därigenom få öfver lägenheten i kronans händer, och när den väl kommit dit, befinnes den till äfventyrs hafva genom expropriationskostnader och jordlösen blifvit så dyr, att lägenhetsinnehafvaren icke förmår öfvertaga lägenheten; han orkar icke med.

Af hvad jag har sagt framgår, att jag anser hr Lindhagens reservation vara alldeles oantaglig, och att jag anser utskottets utlåtande gå längre än det är tillrådligt att gå. Jag tycker mig också ha gifvit ganska goda skäl för den framställning, som jag nu ber att få göra, nämligen om bifall till min reservation och till yrkandet, att motionen icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Det torde vara nödigt att för kammaren nämna huru denna sak förelåg, när utskottet afgjorde den. Det har nämligen sedan dess delvis tillkommit nya faktorer — de som tagit en så stor plats i reservationen.

Det är så, att det föreligger två lagförslag i de ämnen, som behandlas i den förevarande motionen. Det ena lagförslaget rör expropriation af tomtmark vid municipalsamhällen, stationsområden, fisklägen och andra dylika platser med sammanträngd befolkning. Utgångspunkten för detta lagförslag är en motion, som för några år sedan väcktes i Riksdagen i syfte att åt ägare af byggnader på ofri grund på dylika platser — stationsområden, fisklägen o. s. v. — bereda möjlighet att kunna med äganderätt förvärfva tomtmarken till dessa byggnader. Det hade visat sig, att osäkerheten i besittningsförhållandena, som på dylika platser förelågo, därigenom att husägaren icke ägde tomtmarken, förorsakade allvarliga olägenheter. Motionen i fråga väcktes af herr Olsson i

Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)

Blädinge, som ännu är ledamot af denna kammare, och som väl knappast kan misstänkas för alltför samhällsupplösande tänkesätt; däri begärdes en skrivelse till Kungl. Maj:t i denna riktning; den tillstyrktes af lagutskottet och bifölls af Riksdagen. — Sedan har saken öfverlämnats till expropriationskommittén, som ock i sitt numera afgifna lagförslag af den 15 september 1910 upptagit bestämmelser härom, i det förslaget 1 § gifvits en så vidsträckt uppfattning, att den kunde omfatta äfven dessa fall, hvarjämte i 84 och 85 §§ af förslaget också upptagits speciella föreskrifter, som för detta fall af expropriation anses nödiga. Jag vill erinra den siste talaren, att de sålunda föreslagna expropriationsvärdena alls icke gjorts beroende af att besittningen omfattat *någon viss tid*. Utan frågan har uteslutande varit att utfinna ett sätt, hvarpå de, som äga hus på ofri grund, i berörda slags samhällen skola kunna förvärfva tomtmarken, utan afseende på om besittningstiden varit längre eller kortare.

Vidare föreligger ett annat lagförslag, som framlagts af *torpkommissionen*; detta berör helt andra förhållanden, hvilka sammanhänga med de gamla afsöndringsförfattningarne. Det finns nämligen på landet lägenheter till stort antal — de kallas i bevillningshänseende för »annan fastighet» — som äro upplåtna på 49 år eller längre tid, å hvilka lägenheter lägenhetsinnehafvaren äger endast byggnaderna; när besittningstiden är slut, skall lägenheten utan vidare återgå till jordägaren, och byggnaderna också i många fall afstås till jordägaren. Det olämpliga, ja orättvisa och ekonomiskt otillfredsställande häri har torpkommissionen beaktat, och därför föreslagit en lösningsrätt till förmån för dessa lägenhetsinnehafvare, som äga byggnader på ofri grund, så att de skulle kunna förvärfva äfven marken med äganderätt. Här är en viss besittningstid enligt förslaget nödvändig för att lösningsrätt må äga rum, nämligen 49 år eller längre tid.

Sålunda föreliggå här två olika praktiska syften, som man söker nå. Det ena är att husägare i fisklägen, stationssamhällen eller andra dylika samhällen med mera sammanträngd befolkning, som ha sina byggnader stående på ofri grund, skola kunna förvärfva tomtmarken med äganderätt; i detta fall tages icke hänsyn till den tid, på hvilken marken är upplåten. Det är naturligtvis Kungl. Maj:t, som skall hafva att pröfva, om och på hvilka villkor detta kan få äga rum. Det andra syftemålet är att åt lägenhetshafvare på landet, som äga byggnader på ofri grund, upplåten på 49 år eller längre tid, bereda möjlighet att förvärfva äganderätten till lägenhetens jord. Utskottet har nu upptagit båda dessa önskemål och framhållit nödvändigheten af att en lagstiftning i dessa afseenden kommer till stånd så fort som möjligt, samt till den ändan föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet. I utskottet vitsordades det trängande behovet af flera

bland dess medlemmar, särskildt af en representant från västra Sverige i Första kammaren, som förordade skrifvelsen särskildt med hänsyn till förhållandena vid fisklägen i Bohuslän. Att utskottet, såsom talaren på Stockholmslänsbanken klandrande anmärkt, icke kunnat i sin kläm uppta något om besittningstidens längd, beror helt naturligt därpå, att de lagförslag, som föreligga, äro i det hänseende olika, såsom jag nyss har påvisat. Utskottet har varit nödsakadt att i detta afseende i sin kläm yttra sig mera allmänt. Det var ju för öfrigt helt naturligt att man borde lämna Kungl. Maj:t mera frihet, då pröfningen öfverläts till Kungl. Maj:t. Detta vill jag säga gentemot den siste talaren. Det står för mig klart, att utskottet häruti gjort det enda, som öfver hufvud taget var möjligt att göra, för så vidt man ville gagna saken.

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Nu har sedan tillkommit något annat, som icke haft det ringaste inflytande på utskottets betänkande, och som ej ens var närmare känt för utskottet, då det fattade position i frågan, och det är de af föregående talare berörda förhållandena i Skåne. Det är icke alls med hänsyn till dessa förhållanden, som utskottet fattat sitt beslut, utan det har skett med hänsyn till angelägenheten i allmänhet af att få förhållandena ordnade på platser, om hvilka i det först omförmälta lagförslaget är fråga, med hänsyn till de högst prekära förhållandena, som där råda. Det är sålunda icke alls med hänsyn till förhållandena vare sig vid Mölle eller vid Arilds läge eller öfver hufvud taget någon som helst plats här i landet, som utskottet gjort sin hemställan, utan med hänsyn till förhållandena i landet i allmänhet. Utskottet anser det vara en angelägenhet af största vikt, att de anmärkta missförhållandena afhjälpas så fort som möjligt, hvar de än må råda. Jag får säga, att hvad som för mig, när vi fattade beslut i frågan — jag tänker att så också var förhållandet med de flesta i utskottet — var mera afgörande än förhållandena i Mölle, hvilka visserligen omnämndes men endast i förbigående, det var de förhållandena vid fisklägena i Bohuslän, hvilka, såsom jag förut antydde, af en ledamot i utskottet framhöllos såsom af nöden att snarligen få ordnade. Jag anser sålunda, att det verkligen föreligger anledning att, alldeles oafsedt de berörda akuta förhållandena i Skåne, begära, att regeringen tager denna sak skyndsamt om hand. Det är hvad utskottet i sitt förslag också begärt.

Det var först i sammanhang med aflämnandet af herr Lindhagens reservation, som utskottet fick närmare kännedom om de tillspetsade förhållandena där nere i Mölle. Men dessa böra enligt min mening ej bestämma kammarens beslut. Jag har den uppfattningen, att man icke skall lagstifta på grund af ett inträffadt akut förhållande. När vi för ett par år sedan hade frågan om preventivlagstiftningen före, var jag för min del bestämdt mot densamma och det just af det skälet, att det gällde en lagsiftning

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
afri grund.
(Forts.)*

med anledning af ett akut fall. Man skall icke lagstifta med anledning af eller utgångspunkt från akuta fall, utan för allmänna förhållanden och se till, att lagen afpassas riktigt med hänsyn till dessa och icke med hänsyn till ett akut fall, då man så lätt kan taga miste och få en otjänlig lag. Med denna min uppfattning sammanhänger naturligtvis, att jag i denna fråga, oaktadt Första kammaren fattat sitt beslut i enlighet med den siste talarens yrkande, och det således egentligen icke kan bli något af med frågan, utan allenast en demonstration, måste yrka bifall till utskottets förslag. Man bör för öfrigt akta sig att beträda den provisoriska lagstiftningens väg. Den förste ärade talaren är, som vi veta, en stor vän af provisorisk lagstiftning. Men jag anser att den är synnerligen farlig. Han anförde ett exempel från den tid, då vi hade att behandla de s. k. norrlandslagarna. Ja, det är sant, att det då togs en provisorisk lag; och den var äfven enligt min mening nödig. Men det gällde där en hel landsända, nämligen Norrland; och den tid, som erfordrades för att få till stånd en definitiv lagstiftning, kunde taga flera år. Där voro alltså förhållandena helt annorlunda än i det nu föreliggande.

Oaktadt det efter Första kammarens beslut naturligtvis kunde synas skäligen betydelselöst, om kammaren tager herr Lindhagens reservation eller utskottets förslag, kan jag för min del icke annat än afstycka herr Lindhagens provisoriska lagförslag. De förhållanden, med hänsyn till hvilka detta provisoriska lagförslag uppgjorts, äro i allt fall icke utredda; jag tror ändå, att man i denna sak som i alla andra får lof att höra äfven den andra parten, icke bara den ena. Som vi veta af tidningarna, har regeringen för öfrigt nu tagit saken om hand, och det är väl ändå det rätta sättet. Skall det komma någon provisorisk lagstiftning, får regeringen i så fall afgifva förslag därtill. Det är min ståndpunkt i den frågan.

Gentemot den siste talaren vill jag än en gång betona, att det i allt fall är synnerligen angeläget, med hänsyn till de olägenheter, som dessa obestämda besittningsförhållanden medföra, hvilka i detta sammanhang äro berörda, att regeringen snarligen tar frågan i öfvervägande. Därför synes mig en skrivelse vara mycket befogad. Och skulle det vara möjligt att komma fram med förslag till nästa Riksdag, tror jag, att det skulle lända till stor bättnad. Man skulle då tilläfsventyrs kunna undgå att få åter upplefva sådana olägenheter, som jag anser vara förbundna med den skriftväxling, som nu ägt rum i Möllefrågan.

Det är af sådant skäl, som utskottet velat skjuta på. Att icke utskottet därvidlag velat binda händerna på regeringen och säga, att det är just de föreliggande lagförslagen, som skola läggas fram, utan att de möjligen kunde erfordra ytterligare utredning och bearbetning, tycker jag snarare vara en förtjänst än en brist

i utskottets hemställan. Genom det allmänna sätt, på hvilket utskottet affattat sin kläm, har det velat lämna regeringen fria händer i det afseendet; det kan icke vara lämpligt att precis i detalj i en skrifvelse till regeringen angifva, hur Riksdagen vill, att lagförslaget eller lagförslagen skola vara affattade.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Herr Persson i Norrköping: De båda föregående ärade talarne ha sökt arbeta för hvar sitt förslag, hvilka förslag äro fogade vid detta betänkande. Lagutskottets ärade ordförande kämpar redligen för utskottets förslag, och herr Petersson i Lidingö villstad, som är reservant och yrkat rent afslag, gör detsamma för sin uppfattning. Därför må det ursäktas oss andra två reservanter, att vi vilja göra något med detsamma för de människor, som lida under svårigheter, hvilka tagit sig så drastiska uttryck i tidningspressen och i klagoskrifter till Konungen under de sista dagarna för att de skola få ett skydd och så effektivt som möjligt.

Herr Lindhagen och jag, hvilka omedelbart vilja hafva en provisorisk lag till stånd, samt utskottsmajoriteten äro fullständigt eniga därom, att någonting behöfver göras och äfven göras snart. Skillnaden är blott den, att utskottets majoritet vill vänta till dess Kungl. Maj:t hinner utarbeta och för Riksdagen framlägga förslag, som sedan af Riksdagen i vederbörlig ordning skall antagas såsom beslut, under det vi reservanter vilja genom en provisorisk lag *omedelbart* ställa till rätta i de fall, där det är erforderligt. Jag ber att få betona, att vi vilja detta icke blott på grund af de förhållanden, som framkommit de senaste dagarna från Mölle, utan framför allt på grund af en del svårigheter, som aldrig komma fram till offentligheten på sätt som nu senast skett beträffande historierna där nere i Skåne.

Jag har mig speciellt bekant, att icke så få lägenhetsinnehafvare hvarje år af oresonliga jordägare vräkas från sina lägenheter, ifrån de torfvor, som de bebyggt och som de planterat och röjt. Särskildt känner jag i Östergötland tre fall, som inträffade förra året, då det icke fanns möjlighet att komma öfverens med jordägarna, utan vederbörande fingo afflytta sina hus, hugga ned sina träd, som de planterat, eller låta dem stå, hvilket de funne för godt. Det är själfallet, att detta af enhvar, som ser förhållandena sådana de äro, måste betecknas såsom varande orimligt och för hvilket måste rådast bot.

Men det råder äfven en annan liten skiljaktighet mellan oss och utskottsmajoriteten, den nämligen, att utskottsmajoriteten synes i motiveringen till sitt förslag förmoda, att de förslag, som föreligga dels af expropriationskommittén och dels af torpkommissionen, skulle helt täcka de brister, som det här gäller att afhjälpa.

Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)

Expropriationskommitténs förslag går ju ut på expropriation i tätare bebyggda samhällen, stationssamhällen, fiskelägen m. m. Sålunda kan icke detta, om det oförändradt antages, komma till användning på landsbygden, på platser, som icke kunna betecknas som tät bebyggda. Torpkommissionens förslag går ut på, att om expropriation skall få ske, det skall vara i de fall, då lägenhetsinnehafvare innehaft sin lägenhet minst 49 år. I alla de fall, där kontraktstiden varit kortare, skulle sålunda icke, enligt torpkommissionens förslag, någon expropriation komma att ske. Det är naturligtvis nödvändigt, att man vid lagstiftning i här berörda ämne söker tillse äfven detta.

Nu säger utskottet, att det dock icke ansett sig kunna utan föregående undersökning nu antaga ett lagförslag af den omfattning, som här är i fråga. Med andra ord, lagutskottets majoritet har följt den uppfattning, som är rätt gängse, att man på en enskild motionärs förslag icke gärna vågar sig på eller vill skriva en lag, utan helst väntar, tills lagförslaget som sådant kommer från Kungl. Maj:t. Mig förefaller det dock som om man i trängande fall borde gå ifrån denna gamla praxis, och lagutskottet torde så mycket mer kunna göra det, som därinom nog finnes nödig kompetens för att skriva lag. Vi må nämligen taga i betraktande, att inom lagutskottet finnas icke mindre än tio jurister: fyra borgmästare, en president, en landshöfding, en rådmän, en juris professor och två häradshöfdingar, som hafva domsaga. Så nog torde den juridiska kunskapen vara tillräcklig inom lagutskottet för att skriva lagförslag; detta så mycket mera då det blott, som här, är fråga om en provisorisk lag. Om den goda viljan verkligen funnes, tror jag, att möjlighet icke saknades.

Herr Petersson på Lidingön säger, att han icke vill vara med om utskottets förslag ens en gång, därför att en utbrytning ur ett lagkomplex är en vansklig åtgärd. Så mycket mindre vill han vara med om en provisorisk lag, ty sådan bör stiftas endast i yttersta nödfall och sådant läge föreligger icke här. Men om herr Petersson vore en af dessa lägenhetsinnehafvare, som hotas med att vråkas, misstänker jag, att hans uppfattning angående nödläget vore en helt annan, än den nu är. Ty för dessa hundratals lägenhetsinnehafvare, som icke kunna komma öfverens med jordägaren, utan hotas med vräkning, är det verkligen ett nödläge af så skriande art, att där verkligen behöfver göras någonting. Viljan i detta fall att göra någonting är beroende på hvilken känsla man har för de nödlidande, på hvilken ställning man intager till dem. Vi anse, att dessa lägenhetsinnehafvare verkligen äro i nödläge, och därför vilja vi att något göres. Herr Petersson har en annan uppfattning, men jag tror icke, att denna uppfattning, enär den ej vill afhjälpa de missförhållanden, som denna lag skulle afse att afhjälpa, bör delas af Riksdagen.

Nu kritiserar herr Petersson vidare lagtexten. Jag skall icke diskutera med honom i det fallet, det är jag icke kvalificerad till, men om herr Petersson anser texten vara så dålig, tycker jag, att herr Petersson borde idkat välgörenhet och smula och hjälpt till, så att den kunnat antagas såsom en provisorisk lag. Det hade varit tillfälle att kritisera denna lagtext i lagutskottet, men där förekom icke, som sagdt, någon kritik.

Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)

En hvar som verkligen vill söka att afhjälpa det nödläge, som faktiskt förefinnes, bör, såvidt jag kan se, afgifva sitt votum för att det skall göras någonting och göras *med detsamma*. På grund af Första kammarens beslut kan det ju i alla fall icke här bli något af för ögonblicket, men jag tror att det skulle göra godt litet hvarstades, där nödläge verkligen föreligger, om Andra kammaren visade sig *vilja* afhjälpa detsamma och *genast* göra det. Man får hoppas, att regeringen i hvarje fall skall komma med förslag, men man vet icke, när ett sådant förslag kan blifva färdigt för att antagas. Under den tid, som hinner att gå, måste en hel massa människor gå ifrån sina hus, som de byggt, och den torfva de uppodlat; de nödgas på ett grymt orättfärdigt sätt lämna den, och det bör vara lagstiftningens uppgift att se till att detta afvärjes.

Jag yrkar bifall till herr Lindhagens och min reservation.

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman! Jag begärde för min del ordet i denna fråga för att framhålla några synpunkter, som icke förut blifvit framförda här. Jag får för min del på det innerligaste beklaga, att man tyckes taga denna fråga såsom en mindre betydelsefull fråga, ty faktum är, att om det någonsin gäller att söka infria de löften, som de olika partierna gåfvo vid valrörelsen i fjol, nämligen att söka medverka till genomförande af reformer, som speciellt skulle gagna de bredare folklagren i vårt land, så är här ett tillfälle, då man verkligen kan börja infria dessa löften. Här har förut under Riksdagens lopp vid flera tillfällen talats bevekande ord, då det gällt behandlingen af en eller annan fråga, som afsett att hjälpa det folk, som bor och bygger i det vidsträckta Norrland.

Vi ha vid flera tillfällen tagit hänsyn till gjorda framställningar, men här gäller det att hjälpa småfolket, torpare, lägenhetsinnehafvare och husmän, som bygga och bo speciellt vid de stora herrgårdarna och godsen, särskildt vid de närmare 200 stora svenska fideikommissen. Jag har för tre år sedan personligen varit i tillfälle att deltaga i en sådan kamp mellan å ena sidan underlydande torpare och å andra sidan en öfvermäktig godsherre. Många människor anse helt naturligt, att en sådan kamp uppstår, emedan folket är oförnöjsamt, och att torparne vilja hafva fördelar, som äro omöjliga att medgifva. Så är verkligen icke förhållandet. Då

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

en kamp börjar mellan dessa underlydande torpare och jordägaren, är det helt enkelt beroende af utvecklingens egen lag.

Under ett trettioårigt år har arbetarklassen i vårt land kämpat för och delvis också lyckats få sina aflöningar att stiga något. Inkomsterna hafva blifvit större och större. Under samma tid hafva emellertid de, som innehaft de många torpen i vårt land, fått stå kvar på precis samma ståndpunkt som för 50 å 60 år tillbaka. Förhållandet vid detta speciella gods var, att för cirka 60 år sedan det antal dagsverken fastställdes, som en torpare skulle utföra. För ett torp på 8 å 10 tunnland bestämdes dagsverken i regel till två i veckan, i allmänhet 104 dagsverken per år. När man bestämde dessa dagsverkens antal, var i regel dagsverkens pris högst 50 öre per dagsverke eller, såsom man då räknade 16 skillingar. Åren hafva gått, och under tiden hafva helt naturligt på grund af dagsverksprisens stegring detta arrendepreis stigit. Torparen har räknat efter och funnit sitt arrende vara alldeles för högt samt kommit till det resultatet, att han på grund af dagsverksprisens stegring får betala ett oerhördt stort arrende. Det visade sig i den strid, jag syftar på, fall, där en torpare för jord, hvarpå endast potatis och råg kunde växa, fick betala genom mängden af dagsverk ända till 40 kronor per tunnland, hvilket är väl mycket för dylik jord.

Det började på det sättet, att man gjorde en framställning om nedsättning i antalet dagsverken. Naturligtvis gick godsägaren ej gärna med på något sådant. Vid kontraktens utlöpande lägger man fram nya och fordrar underskrift, och då räknar man med att torparen, som nedlagt oerhördt mycket arbete på sitt torp och uppfört en hel mängd byggnader — i ett fall för icke mindre än 2,000 kronor under 15 års arrendetid — skall skriva under ett kontrakt, som faktiskt kan betecknas såsom oskäligt. I denna väldiga kamp åsyftar icke torparen att begära något orättfärdigt af godsherrn utan endast att begära, att rättvisa vederfares honom, nämligen att han skall få någon del af de framsteg, som inträffat under de senare 20—30 åren på alla områden.

Det har sagts här under debatten, och särskildt har lagutskottets ärade ordförande framhållit, att man icke skall lagstifta under intryck af särskilda akuta fall. Anledningen skulle vara det fall, som inträffat i Mölle, men man behöfver i detta fall icke säga, att det blott är akuta fall, ty det är verkligt ständiga fall. Det är knappast något häradsting, som hålles, utan att det förekommer stämningar från olika godsherrar, hvori man yrkar vräkning på en eller annan lägenhetsinnehafvare, som icke velat gå med på det som man förelagt honom. Han har kanhända förbrutit sig mot någon af de mången gång ganska kostliga punkter, som finnas i arrendekontraktet. Vill man studera häradsrätternas protokoll i södra Sverige, skall man finna, att det är mycket vanligt, att bakom dessa processer ligger en människas lidandeshistoria, historien om

en torpare, som genom stämning hotas att bli bortkörd från det hem, som han under många år byggt och arbetat upp. Jag skall för min del, för att ytterligare få bestyrka behovet af att det i denna fråga göres något, be att få anföra en del af ett bref, som jag erhöll från en dylik lägenhetsinnehafvare vid ett större gods i Albo härad. En torpare hade för 10 år sedan öfverenskommit med dåvarande fideikommissarien att få arrendera ett område på 3 tunnland jord samt af förvaltaren erhållit löfte att få behålla jorden under sin lifstid. Så dog fideikommissarien, och i fjol tillträdde den nye fideikommissarien godset. Torparen förelades då ett kontrakt, däri man affordrade honom dubbelt så högt arrende, som han förut betalat. Hvad var anledningen därtill? Han skrifver själf, att han under de senare åren hade arbetat upp jorden. Då han mottog den, fanns ingen byggnad på området, men han byggde ett hus genom energiska ansträngningar och mycken möda. Han kunde där ursprungligen icke föda ett får året om, men numera kan han på detta område vinterföda två kor och ett ungreatur. Han har under fyra år erhållit hushållningssällskapets pris för odlingsflit och omtanke om sitt landtbruk. Det är detta förhållande, som framkallat det ökade värdet på jorden. Han har blifvit förelagd ett kontrakt att betala dubbelt så mycket, därför att han arbetat och försökt att afvinna jorden något mera. Han hade fått löfte att få behålla området på lifstid för det pris, han öfverenskommit med förre fideikommissarien. Han vägrade att skrifva under det nya kontraktet. Hvad blef resultatet? Jo, den 6 maj skulle han inställa sig jämte en olyckskamrat inför Gärds och Albo häradsrätt. Godsägaren har uttagit stämning till häradsrätten med begäran om afhysning af denna person. Han skall gå ifrån det, som han under tio till tolf år arbetat ihop.

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Då man ser sådana exempel och det dagligen, är det enligt min mening nödvändigt att vidtaga någon åtgärd och icke blott skrifva och begära åtgärder utan söka att om möjligt vidtaga någon åtgärd, som kan ge godsägaren en påminnelse om, att det icke går an att husera precis såsom han behagar, utan att man också tager hänsyn till de bredare folklagrens rättigheter.

Det har gjorts invändningar mot det förslag till provisorisk lagstiftning, som reservanterna framlagt, och det är ju naturligt, att intet i denna värld är fullkomligt, men man begär ju endast, att det provisoriska förslaget skall bestå till den 1 juli 1915. Det är mycket troligt och nära nog säkert, att om lagförslaget antages, denna lag icke ofta kommer till användning, men blotta medvetandet om att det verkligen finnes en provisorisk lagstiftning, som i värsta fall kan komma till användning mot den godsherre, som gått fram på ett sådant sätt gentemot sina underlydande, och som begär en oskäligen arrendesumma, blotta medvetandet härom är enligt min mening nog för att ge dessa godsägare åtminstone något intresse

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

af att gå hyggligt och ordentligt fram gentemot sina underlydande. Huru viktig saken är, framgår af ett exempel på huru många människor som skulle hafva fördel af en provisorisk lagstiftning. Det finnes allenast på det stora gods, jag förut talat om, icke mindre än 600 personer, som sitta på ofri grund, 200 större arrendatorer, 200 torpare och 200 husmän; 600 familjer sitta sålunda på ägarens goda vilja. När denne är en hygglig och ordentlig karl, hafva de goda villkor, men är det en karl, som af ringaste anledning kommer i konflikt med sina underlydande, bli villkoren annerlunda.

Under de senaste sex åren har jag i Skåne fått bevittna oerhördt många dylika fall, och om dessa människor voro i tillfälle att framföra sina klagomål, skulle detta visa, att det icke blott är under intryck af hvad som händt i Mölle, som man begär en provisorisk lagstiftning, utan att det är under intryck af hvad som händt under de senaste åren, som händer dagligen och skall hända, till dess Riksdagen vidtager någon lämplig åtgärd i syfte att förmå godsägarna att också något rätta sig efter tiden och gifva sina underlydande, icke straff för att de arbeta på och förbättra jorden, utan någon del i de värden, som de genom eget arbete skapat. Oafsedt de anmärkningar, som herr Petersson i Lidingö gjort mot de olika paragraferna i den provisoriska lag, som här af reservanterna föreslagits, kan jag för min del icke annat än hemställa med den motivering, som jag nu gifvit, att Andra kammaren måtte, såsom ett infriande af löftena att medverka till att hjälpa småfolket, ett infriande af vallöftena från i fjol, gå med på att antaga den reservation, som herrar Persson i Norrköping och Lindhagen framburit. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Som vi förut hört, är det icke första gången, som denna fråga är före i riksdagen. Det resultat, hvartill vi hittills kommit, är också omnämndt här i kväll och utgöres af tvänne betänkanden, dels expropriationskommitténs betänkande och dels den s. k. torpkommissionens betänkande. När de åtgärder, som nämnas i dessa båda betänkanden, en gång komma att vidtagas, skola de olägenheter, som motionen här riktar sig emot, blifva afhjälpta. Beträffande dessa kommittéförelag säger också utskottet i sitt betänkande följande: »Uppenbarligen skulle, därest ofvan åberopade lagförslag komme till genomförande, de olägenheter, som i motionen beröras, i afsevärd omfattning undanröjas».

Således medger ju utskottet här tydligt och klart, att de olägenheter, som det här är fråga om att taga bort, undanröjas om dessa båda lagförslag blifva antagna.

Inom utskottet har heller icke rådt mer än en mening om

denna sak, nämligen att man borde så snart som möjligt och i största möjliga utsträckning hjälpa dessa personer, som ju — det måste väl hvar och en medge — befinna sig i en sådan ställning, att de äro i behof af hjälp. ¶

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Härom var man alltså inom utskottet ense, men sedan bröto sig meningarna. Jag för min del hör till dem, som anse, att ett skrivelseförslag i detta fall skulle vara af synnerligen litet värde. Vi böra dock betänka att vi för närvarande hafva dessa tvenne förslag utremitterade, och vi ha ju ingen anledning misstänka, att icke Kungl. Maj:t skall taga frågan om hand och befordra den på snabbaste och mest effektiva sätt till en lösning.

Under sådana förhållanden kan jag icke finna, att det skulle tjäna mycket till att skrifva till Kungl. Maj:t. Jag är öfvertygad om, att Kungl. Maj:t gör hvad göras kan, och vi kunna ju icke påskynda saken. Ett skrivelseförslag i detta fall skulle snarare få skenet af ett slags mistroendevotum mot Kungl. Maj:t och det skulle kunna uppfattas så, som om man ansåg, att det behöfdes en stöt för att arbetet på frågan skulle komma i gång. Jag tror för min del, att detta är öfverflödigt.

Icke desto mindre skulle jag gärna varit med om ett skrivelseförslag, men dock icke med den motivering och kläm, som utskottets betänkande har. Utskottet ställer nämligen här i utsikt, att man skall gå in på en provisorisk lagstiftning i detta afseende. Det är ganska egendomligt, att lagutskottets ordförande, som för en stund sedan talade om, huru olämpligt det var att i allmänhet lagstifta provisoriskt och särskildt att i detta fall göra det, dock har kunnat vara med om ett utskottsbetänkande, där man i motiveringen framhåller, att man kanske borde hemställa till Kungl. Maj:t att möjligen slå in på den vägen.

Vidare ställes det i utsikt i motiveringen, att såsom i torpkommissionens betänkande föreslås, den lösningsrätt, hvarom här skulle blifva fråga, lämpligen borde »kunna utsträckas att omfatta äfven andra innehafvare af å ofri grund befintliga byggnader, än i nämnda förslag afses». D. v. s. här är ett allmänt uttalande af den beskaffenhet, att man lätteligen kan draga den slutsatsen, att hvilken byggnad som helst, bara den står på ofri grund, skulle kunna berättiga till expropriation af marken. Jag kan för min del icke vara med om att ställa i utsikt, att expropriationsförfarandet skulle på det sättet få utsträckas, och jag tror icke heller det är nödvändigt.

Slutligen säger utskottet i sin kläm, att »förslag till lagstiftning om expropriations- eller lösningsrätt för beredande af möjlighet åt ägare af byggnader på ofri grund att förvärfva marken, hvarå byggnaderna äro uppförda» skulle skyndsammast möjligt framläggas för Riksdagen.

Här är också ett sådant där allmänt uttalande, som ställer i

Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)

utsikt expropriation ifråga om alla möjliga byggnader. så snart de stå på ofri grund. Hvad menas nu med ofri grund? Jo, såvidt jag kan förstå, är det äfven sådan mark, som innehafves med tomträtt, arrenderätt, tryggad besittningsrätt o. s. v. För att taga ett exempel, skulle, om en lagstiftning komme till stånd i den riktning, som denna kläm antyder, mycket lätt kunna inträffa, att en prästgårdsarrendator, som äger öfverloppshus på en prästgård, kan få rättighet att exproprieras en del jord till de husen. Det torde väl åtminstone icke finnas någon landtbrukare i denna kammare, som kan vilja gå så långt, och det har nog icke heller varit utskottets mening, fastän klämman fått denna olyckliga formulering.

Nu har man förebrått oss, som icke vilja vara med om detta skrifvelseförslag, att vi skulle ställa oss afvisande, då det gäller att tillmötesgå dessa önskemål. Men då vill jag säga, att vi, som stå på denna ståndpunkt, hafva med mera konsekvens än några andra i denna kammare förfäktat egnahemsidéu och gjort gällande, att innehafvandet af jord å landet bör ske med full äganderätt. På den ståndpunkten stå vi ännu; detta är en egnahemsfråga, och vi äro villiga att göra allt hvad som på oss ankommer för att lösa den frågan på lyckligaste sätt, men vi äro icke med om att gå bröstganges tillväga, och vi vilja icke, att denna fråga skall lösas på ett orättfärdigt sätt och så, att andras intressen kränkas.

Nu har här talats om ett upprörande fall nere i Skåne. Jag skall icke ingå på denna sak; kanske den slutliga utredningen kommer att kasta en klarare belysning öfver dessa förhållanden än den, som vi hafva i denna stund. Men jag tror, att man lugnt kan säga, att om dessa förhållanden bevisa något, så är det den saken, att äganderätten är det riktiga sättet för innehafvandet af jorden. Hade dessa personer i Skåne innehaft sina lägenheter med äganderätt, så hade detta aldrig inträffat. Hvilka former för innehafvandet af jord, som herrarna än kunna hitta på, det må nu vara besittningsrätt eller tomträtt eller åborätt eller hvad som helst, så kunna herrarna icke komma ifrån det klara faktum, att den form af besittningsrätt är den tryggaste, som mest liknar äganderätten, med andra ord äganderätten själf.

Jag får verkligen säga, att den, som vill att vår landsbygd skall bebyggas, den som vill, att landsbygden skall gå framåt, han måste gå med på att jorden där skall upplätas med full äganderätt. Vi hörde för några dagar sedan, då det var fråga om upplåtande af mark vid Trollhättan, hvilka olägenheter som vissa strömningar vid 1908 års riksdag hade åstadkommit endast på en enda punkt. Det har framhållits i en motion, att upplåtelseorna vid Trollhättan till en början skedde med full äganderätt, hvarvid bebyggandet fortgick med rask fart. Så kom denna strömning vid 1908 års riksdag. Man ansåg då, att statens jord icke alls skulle

släppas ut med äganderätt. Följden blef, att ingen jord såldes vidare. Och hvad hände? Jo, byggnadsverksamheten på statens jord afstannade, och de, som skulle bygga, sökte sig ut till annan jord, där de kunde få köpa med full äganderätt. Det blef resultatet där, och det samma är säkerligen fallet på andra platser i vårt land.

Angående expropriation i vissa fall af mark till lägenheter å ofri grund.
(Forts.)

Jag vill ännu en gång understryka att vi, som stå på den ståndpunkten att icke vilja vara med om en skrifvelse, dock vilja göra allt för att främja denna sak.

I detta sammanhang ber jag vidare få säga att jag var med i Östergötlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott vid det tillfälle, då utskottet — det är nu åtskilliga år sedan — enhälligt beslutade att gå in till Kungl. Maj:t med en skrifvelse om åtgärders vidtagande i detta syfte. Jag vill minnas, att denna skrifvelse varit föremål för gillande omnämmanden här i kammaren, jag tror från alla partier.

Då jag, herr talman, anser, att en skrifvelse i detta fall är öfverflödig, skall jag be att uteslutande ur den synpunkten få yrka bifall till den reservation, som här är afgifven af herr Petersson i Lidingö villastad m. fl.

Herr Ödman: Herr talman, mina herrar! Då jag har äran representera en trakt, som är nära berörd af denna fråga, nämligen våra stora fisklägen i Bohuslän, hvilka just vänta på denna frågas lösning, skall jag be att få säga några ord. Det är mycket intressant att höra på de synpunkter, som göra sig gällande från olika håll, och jag känner till dem sedan länge. Här har icke framkommit någonting nytt, och jag visste äfven på förhand, att juristerna icke gärna vilja vara med om att lösa den föreliggande frågan medelst expropriation.

Jag har nämligen varit med i en kommitté, som sökt lösa bostadsfrågan vid fisklägena i Bohuslän. Denna kommitté tillsattes med anledning af en motion, som väcktes af en bohuslänsk riksdagsman för omkring 15 år sedan, så att frågan är nu rätt gammal. Vi som sutto i kommittén reste omkring till de olika fisklägena och inhämtade upplysningar om förhållandena därstädes. Det befanns då, att dessa fiskare i regel bodde så att säga på god tro eller muntliga aftal. Här talar man om kontrakt mellan jordägare och strandsittare, men våra fiskare i Bohuslän ha i regeln icke det allra ringaste skrifvet, utan de bo som sagdt endast på god tro och enligt gammal häfd. Men nu får jag säga till heder för jordägarna i Bohuslän, att de icke missbrukat sin äganderätt. Det skulle i stort sedt ju annars kunnat blifvit en riktig läns- för att icke säga riksolycka, om de skulle gjort sin äganderätt gällande och i stor skala uppsagt dessa strandsittare till aflyttning. Ty det är icke småsamhällen det här gäller, de äro i flera fall lika stora

Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)

som flera af våra mindre städer och ha ofta bortåt 1,000 invånare och äfven därutöfver samt ett hundratal hus eller mera. Någon enstaka gång har det visserligen förekommit tvistigheter mellan jordägare och dessa strandsittare, men ännu har det icke kommit till en sådan rörelse. som i dessa dagar ägt rum nere i Mölle.

Om man nu vill komma till en lösning af frågan, så tror jag icke, att det är skäl, att man rör ihop alla smålägenheter och allt hvad man här talar om, som enskilda tomter och lägenheter och byggnader på ofri grund. Det går nog icke att taga alla dem tillsammans. Men jag tror, att vi skulle komma ett godt steg framåt, om vi kunde få en lagstiftning beträffande dessa samhällen, om hvilka Riksdagen skref till Kungl. Maj:t, nämligen den 30 april 1907. Då anhöll Riksdagen:

»att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd utredning låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till åtgärder särskildt med anlitande af expropriation i ändamål att vid fiskelägen, stationssamhällen och andra områden på landet, där en sammanträngd befolkning bor eller kan uppstå, på ett mera tillfredsställande sätt än hittills ordna förhållandena med afseende å redan befintlig eller för samhällets utvidgning erforderlig tomtmark».

Jag tror, att man bör hålla sig just till dylika samhällen med en »sammanträngd befolkning», som Riksdagen skref. Det är nog det försiktigaste. Måhända kunde man sedermera komma till en lösning äfven för mindre områden och lägenheter, men det är en sak för sig och blir nog svårare att lösa, och för min del vill jag icke vara med om att börja med dem. För öfrigt, om man håller sig till de mera tätbyggda samhällena, kan nog denna fråga vinna sin lösning ganska lätt. Som en förutsättning härför kan jag nämna, att jag vet samhällen i min hemtrakt, där jordägarna själfva skulle önska att i detta fall gå fiskarnas önskningar till mötes medelst friköpning af tomterna, om de så kunde, men det går icke, ty det finnes så många ägare till jorden i dessa samhällen. Ty vanligen äro dessa fisklägen byggda på samfälligheter, som höra till ett eller flera hemman, och där äro följaktligen många, kanske 30, 40 och flera delägare samt flerstädes åtskilliga stärbhus med arfvingar och förmyndare samt möjligen flera, som vistas utomlands och således icke kunna anträffas. Det är således svårt, ja nästan omöjligt, att åstadkomma enhälligt bifall till försäljning af tomter i dylika fall, och det skulle därför vara ett tillmötesgående mot såväl säljare som köpare, om det finnes en lag, som i sådana fall kunde möjliggöra en sådan försäljning. En sådan rätt skulle både för jordägarna och för dessa fiskare och sjömän vara välkommen, ty därigenom skulle dessa senare bli i tillfälle att med äganderätt förvärfva den torfva, på hvilken de ha sin bostad, och icke behöfva riskera att vid ombyte af ägare till jorden eller annorledes råka illa ut. För öfrigt ha, såsom herrarna veta, i Bohuslän

vid de fisklägen, som höra under den Hvitfeldtska stiftelsen, redan på grund af därtill af statsmakterna lämnadt medgifvande tomter på fisklägen redan börjat att friköpas.

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Jag kan icke neka mig att vid detta tillfälle göra en liten erinring till motionären. Samtidigt som han här talar om att vi skola hjälpa dessa fiskare, strandsittare m. fl. att få friköpa sina tomter, har han två särskilda gånger motionerat om, att egnahems- tomter icke skulle upplåtas med äganderätt, utan med besittnings- rätt, nämligen å de Hvitfeldtska fisklägena. Detta är icke konsekvent.

Man kan sålunda för närvarande efter mitt förmenande icke anse en sådan lag, som här ifrågasatts, vara lämplig, då den skulle omfatta äfven enstaka tomter och lägenheter. Jag för min del tycker, att man att börja med skulle vara hjälpt, om man hölle sig inom ramen af Riksdagens förut omnämnda skrifvelse och således sökte få expropriationsrätt endast för *fiskelägen, stationssam- hällen och andra områden på landet med sammanträngd befolkning*. Om man till en början löste denna frågan, skulle därmed de svåraste olägenheterna i detta hänseende vara afhjälpta, och den frågan torde visst icke vara omöjlig att lösa.

Jag har, herr talman, endast velat nämna detta såsom min mening om lösningen af förevarande fråga, och har för öfrigt intet yrkande.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman, mina herrar! Såsom synes af betänkandet, har jag icke varit närvarande vid ärendets slutliga behandling inom utskottet. Jag hade heller icke tänkt yttra mig i debatten här, om jag icke därtill blifvit föranledd af hvad utskottets ärade ordförande yttrade. Han sade nämligen, att »i utskottet vitsordades det trängande behovet af flera dess medlemmar». För min del vill jag säga, att jag icke yttrade mig inom utskottet i frågan, och när beslut fattades om att man skulle skriva i motionens syfte, så röstade jag däremot, emedan jag anser, liksom herr Pettersson i Bjälbo och andra, som här yttrat sig, att då vi ha att vänta förslag i anledning af såväl expropriationskommitténs som torpkommissionens utlåtanden, den här föreslagna skrifvelsen är alldeles onödig. Jag kan för öfrigt så mycket mindre vara med om densamma, som man ju därigenom skulle fastslå den principen, att man skulle få för *enskilda ändamål* exproprieras mark. Jag kan förlika mig med den i mitt tycke befogade tanken, att en rätt till expropriation eller liknande förfarande skulle kunna gifvas i stations- samhällen eller fiskaresamhällen, där en sammanträngd befolkning bor, och det kanske är omöjligt att få ett aftal om köp af marken till stånd, emedan densamma äges af ett flertal ägare—s. k. sam- fällighet. Däremot kan jag under inga villkor gå med på, att en enskild person skall för ett sitt enskilda intresse få exproprieras

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

mark från en annan enskild person. I det afseendet innehåller det ifrågasatta förslaget bland annat den bestämmelsen, att en person, som äger ett hus på ofri grund och suttit där ett visst antal år, skulle ha rätt att begära expropriation af marken, om han icke kan träffa godvillig öfverenskommelse med jordägaren. Men detta aftal, som han eller hans förfäder upprättat med jordägaren, det är dock blott ett aftal mellan två enskilda personer, och då kunde det med samma fog ifrågasättas, att en liknande rätt till expropriation skulle inrymmas äfven vid andra enskilda aftal. Om en person t. ex. enligt aftal en längre tid innehaft en rättighet, som för honom är af vital betydelse, men vid aftalstidens slut ägaren icke längre vill upplåta rättigheten, så skulle konsekvensen häraf fordra, att den som innehaft rättigheten under dessa år skulle få exproprieras densamma. Jag förmodar, att i städer och stadsliknande samhällen det finnes många, som suttit i många år och disponerat en lägenhet i ett hus och haft kanske jämförelsevis billig hyra. Så kommer husägaren vid hyresperiodens slut och säger, att hyrorna stigit eller förhållandena i öfrigt blifvit ändrade, och att hyresgästen därför icke längre kan få bo för samma hyra, utan antingen måste erlægga högre hyra eller flytta. Då skulle enligt konsekvenserna af den nu föreslagna lagstiftningen hyresgästen kunna säga: denna lägenhet är alldeles nödvändig för mig, jag har här drifvit min affär eller jag har här bott så och så länge och jag kan knappast existera, om jag icke får sitta kvar.

Jag menar sålunda, att hur man resonerar, så pekar dock denna framställning, och särskildt klämman i det föreliggande förslaget därpå att för enskilda ändamål mark skulle få exproprieras. Hade det särskildt understrukits, att denna rätt skulle gälla blott när marken ägdes af flera och således af sådan anledning ett aftal med jordägare svårligen kunde komma till stånd, så skulle jag kunnat vara med om saken. Men om hvad som här föreslås skulle bli beslutadt, har man fastslagit den principen, att en enskild person skall för sitt enskilda intresse kunna genom expropriation förvärfva mark, som han anser för sin del vara önskvärd och för sina enskilda syften tjänlig.

Jag undrar, huruvida icke äfven ur en annan synpunkt det skulle vara mindre välbetänkt att aflåta en dylik skrifvelse och åstadkomma en lagstiftning i dess syfte. Vi få väl icke tro, att endast de, som *nu* inneha lägenheter eller tomter på lösa aftal, kunna komma i fråga, utan vi få väl antaga att fortfarande personer komma att vilja hyra tomter på liknande villkor vid stationssamhällen och dylika. Då skulle konsekvensen bjuda att en sådan person, som icke förut bott i samhället, utan ville slå sig ned där, skulle få rätt att exproprieras antingen med tomträtt eller äganderätt. Då kan man vara viss om, att en jordägare icke kommer att upplåta tomter, när han har det perspektivet för ögonen, att efter ett visst

antal år den person, som hyrt tomten, kan begära expropriation för att förvärfva densamma.

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Jag förenar mig sålunda med dem, som här yrka afslag, och detta som sagdt af två skäl, nämligen dels att jag anser denna skrivelse öfverflödlig, då vi ha förslag i detta ämne att vänta, och dels därför, att jag absolut icke anser mig kunna vara med om den principen, att en enskild person skall för sitt enskilda syfte få expropriera mark.

Herr Lindhagen: Jag begärde ordet med anledning af hvad herr Widén yttrade, då han helt och hållet fördömde s. k. provisoriska lagstiftningar. Han anförde som skäl härför, att hvad man borde lagstifta om vore de allmänna förhållandena, icke specialfall, som inträffade här eller där. Nu är det emellertid så, att äfven dessa provisoriska lagar afse att reglera de allmänna förhållandena, ehuru endast under den närmaste tiden, och den lagstiftning, som vi i motionen ifrågasatt, är icke alls föranledd af de speciella förhållandena i Mölle, utan af allmänna förhållanden i landet i allmänhet, nämligen de olyckor, som komma att drabba en hel mängd lägenhetsinnehafvare under åren 1912 och 1913. Vi kunna ju mycket väl låta bli att kalla denna lag en provisorisk lag och i stället benämna den en allmän lag för åren 1912 och 1913. De olyckor, som inträffa de åren, äro precis lika behjärtansvärda, som de som inträffa de följande åren.

Nu kan man i hvarje fall taga ett visst intryck af sådana exempel som det från Mölle, ty de visa, hvart det bär. Herr Widén invänder, att man här bör höra äfven den andra parten. Ja, det är just hvad Kungl. Maj:t gör, när Kungl. Maj:t tillämpar en sådan provisorisk lagstiftning. Då hör Kungl. Maj:t den andra parten och pröfvar i hvilka fall omständigheterna skäligen påkalla expropriation eller icke.

Nu har jag hört, att i Första kammaren biskop Billing skulle ha mycket illa gått åt tilltaget att skriva en motion i ett sådant syfte och särskildt klandrat, att reservanterna ha fogat såsom bilagor till sin reservation åtskilliga handlingar, som visa, hur det förhåller sig därnere i Mölle. Han har också, enligt hvad det berättats mig, högeligen berömt fideikommissarien på Krapperup. Ja, det kan hända, att herr Billing har all anledning därtill, ty han lär verkligen ha fått, och torde därom vara ensam, lösa till sig sin jord och sitta således själfbesuten, men det får ingen annan än biskop Billing. Om äfven de andra kunde bli biskopar allesamman, kunde de kanske bli hjälpta, men eftersom de icke kunna bli biskopar, utan måste vara hvad de äro, så behöfva de en provisorisk lag, ty sådana gunstbevis och sådan utomordentlig välvilja bevisa fideikommissarier synes det endast mot gelikar, icke mot småfolket.

Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)

Herr Widén sade, att det vore en helt annan sak med den provisoriska lagstiftning, som antogs 1901 för Norrland och Dalarne, ty där hade det varit lagstiftningsarbete förut. Nej, visst icke, det kom en motion därom 1901 och kammaren fattade beslut, såsom jag nämnde, med 152 röster mot 36, att antaga en provisorisk lag för tre år, gällande hela Norrland och Dalarne och innefattande förbud för bolag att vidare köpa jord. Något förberedande lagstiftningsarbete hade icke föregått detta beslut. Men jag kan icke neka till, att det var andra tider då. Det var en viss flykt öfver frågorna på den tiden, ty då stod Andra kammarens hälft i lagutskottet i sådana frågor enig mot Första kammarens hälft. Nu är det något helt annat, nu kan man icke drifva upp något sådant. Jag begriper icke, hvad det beror på, ty världen skulle väl i alla fall gå framåt på något sätt, men jag försäkrar, att hvad man kunde åstadkomma 1900 och 1901, det går icke på långa vägar i genombrottets Andra kammare 1912.

Hvad då den provisoriska lagens form angår, så är det klart, att jurister kunna göra anmärkningar. Herr Petersson i Lidingö gjorde särskildt den anmärkningen, att den icke var tillräckligt hopsnörd på alla håll och kanter. Ja, den är evasiv för att bereda regeringen tillfälle att under öfvergångstiden pröfva efter omständigheterna. Det är endast den definitiva lagstiftningen, som kan taga hänsyn till alla nyanser. Det kan man icke med en provisorisk lagstiftning, men det är viktigare att folk, som kommer i olycka 1912 och 1913, blir hjälpt med en provisorisk lagstiftning under regeringens tillsyn, än att de icke få någon hjälp alls i afvaktan på en definitiv lagstiftning.

Herr Ingvarsson: Ett par skrivelser, som jag fått mottaga från ombud för fiskare och sjömän i Blekinge, ge mig anledning att yttra några ord i denna fråga. Det är icke blott de nu genom tidningspressen bekanta förhållandena i Mölle, som göra denna fråga aktuell, ty motsvarande förhållanden, om ock under andra former, finnas på skilda håll i vårt land. Jag skall endast be att få omtala, hur förhållandena gestalta sig vid en del blekingska fisklägen och särskildt vid Hellevik, där Riksdagen beslutat anläggandet af en fiskehamn. Man skrifver därifrån och skildrar, huru på en öde sandstrand några fattiga människor — mest fiskare och sjömän — arrendera var sin jordlapp, slå sig ner där, bygga sig ett bo samt sträfva och arbeta för att odla jorden. När det en gång har kommit så långt, att de fått jorden riktigt uppodlad, så händer det kanske en dag, att dessa fiskare och sjömän försvinna för alltid under utöfvandet af sitt farliga yrke. Då stå hustru och barn öfvergifna ur stånd att betala arrendet och måste då öfvergifva sitt hem och mången falla fattigvården till last. Så går det i ett mycket stort antal fall. I en hel del andra fall åter sträfva och arbeta dessa

människor så länge krafterna räcka, odla jorden, göra den fruktbringande, och så en vacker dag, när de icke längre orka arbeta som förr, så att de kunna betala sitt arrende, så blir fattighuset äfven deras lott, hemmen skingras och barnen flyga för alla världens vindar, bl. a. till Amerika.

Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)

Jag skall icke längre taga tiden i anspråk, men jag ber endast att få fästa uppmärksamheten därpå, att vid en tidpunkt, då det talas så mycket och så vackert om, att det skall skapas egna hem, att statsmakterna skola ingripa för att skaffa dylika hem åt behöfvande människor, så är det skäl att noga öfverväga, om det är en förnuftig sakernas ordning, att de egna hem, som redan finnas, skingras därigenom, att innehafvarna äro ur stånd att förvärfva besittningsrätt till jorden eller en tillfredsställande nyttjanderättsform för den tomt, på hvilken de byggt sitt hem.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Den siste talaren yrkade bifall till reservationen, men jag skall be att få fästa uppmärksamheten därpå, att det är två reservationer, en som går ut på afslag på hela saken, och en, som går ut på bifall till ett provisoriskt lagstiftningsförslag. Hvilkendera reservationen menade talaren? Jal det vet jag nog; men det är betecknande, att man på detta håll här alldeles glömmer, att *utskottet* vill göra något; men det finns *några reservanter*, som icke vilja göra något alls.

Detta framgick — och det var därför jag egentligen begärde ordet — som allra tydligast af herr Lindhagens senaste yttrande. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på det egendomliga däri, att de, som stå på de reservanternas sida, dit herr Lindhagen hör, anstränga sig allt hvad de kunna för att motbevisa utskottets uppfattning i frågan, men icke alls låtsa om de andra reservanterna. Min och de socialistiska reservanternas uppfattning af *denna* fråga är nog i hufvudsak densamma, nämligen att det är nödvändigt att här göres någonting och nödvändigt, att Andra kammaren gör ett uttalande i frågan. Mig behöfva de den här gången icke motbevisa, utan de som behöfva motbevisas äro reservanterna herrar Petersson i Lidingö villastad, Rogberg m. fl., hvilka icke vilja göra någonting alls åt saken. Men att motbevisa *dem* hafva de icke ansträngt sig med. Det är dock så, att både utskottet och reservanterna, Lindhagen och Persson i Norrköping, vilja göra någonting i denna fråga. Det är endast sättet, på hvilket det skall göras, som vi äro oense om. Jag tror för min del, att om vi vilja verkliga åstadkomma någonting i denna fråga, är det mycket bättre, att Riksdagen skrifver till regeringen med anhållan, att den tar saken i skyndsamt öfvervägande, än att Riksdagen här voterar en provisorisk lag. Det kan icke bli något riksdagsbeslut af hur än denna kammare besluter, ty Första kammaren har redan afslagit både utskottets hemställan och de reser-

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

vanters, som vilja ha en provisorisk lag. Jag tror dock, att om dessa reservanter varit mera ense med oss om att föreslå en skrifvelse, så hade vi kanske fått till stånd en riksdagsskrifvelse i ämnet. Nu är detta för sent och därför blir frågan, hvad som skall göras. För min del är jag öfvertygad om, att därest vi antaga utskottets skrifvelseförslag, så kunna vi förvänta, att regeringen skyndsamt tager saken i öfvervägande och inkommer till Riksdagen med förslag; och detta synes mig vara det mest välgörande för denna fråga. Då får regeringen taga alla möjligheter i öfvervägande; och den får taga i öfvervägande, om den till nästa Riksdag, ifall det ej kan bli en definitiv lagstifning, bör komma med förslag till en provisorisk lag. Jag tror det är lugnare att lägga saken i regeringens hand än att nu på rak arm antaga det framlagda provisoriska lagförslaget, om hvilket ingen har riktigt klart för sig, hvart det pekar. Det är alltså icke om saken utan om vägarna, som utskottet och reservanterna Lindhagen och Persson äro oense. Men jag tror för min del, att utskottets väg är mycket säkrare att gå, om man verkligen vill få något gjordt åt saken. Jag har icke kunnat underlåta att göra denna lilla observation med anledning af diskussionen här i afton.

Hvad beträffar det anförande, som en talare på bohuslänsbänken senast höll, så måste jag, ehuru jag icke är svag för att använda starka uttryck, dock säga att något så orimligt har jag ej kunnat tänka mig som hans resonemang. Jag kan icke begripa hur han kunde komma och säga, att om möjlighet skulle beredas åt ägare af byggnader på ofri grund att förvärfva den mark, hvarå byggnaderna äro uppförda, så skulle lika väl hyresgäster i städerna kunna begära att få förvärfva äganderätt till de hus, som de hyra lägenheter i. Hur man kan likställa dessa förhållanden med hvarandra, det kan jag icke begripa. Det är nog så i allmänhet, att när högerrepresentanter tala i sådana frågor som denna, så måla de på väggen så mycket som icke alls har någon verklighet, och jag kan icke undgå att finna, att de äfven hafva gjort det här i afton.

Som sagdt, jag tror, att det är någonting som kammaren här kan göra. Det är att påvisa, att här existera förhållanden i vårt land, som det är af nöden att reglera. Det har expropriationskommittén äfven sagt, det har torpkommissionen sagt, och därom har herr Olsson i Blådinge — som ju icke är någon omstörtningssman — motionerat. Då behöfver man väl icke vara rädd för att skriva till Kungl. Maj:t och begära, att Kungl. Maj:t skall taga saken i öfvervägande. Men hvad som bör göras bör man göra på ett klokt sätt, och det klokaste är, enligt hvad jag kan förstå, icke att taga ett provisoriskt lagförslag, som man — man må nu vara jurist eller ej — ovillkorligen måste hesitera för, utan att vända sig till regeringen och be regeringen skyndsamt taga saken i öfvervägande. Detta är, som sagdt, såvidt jag kan förstå, det enda rätta sättet.

Jag har icke kunnat neka mig att ännu en gång under dis-

kussionen få fästa uppmärksamheten härpå, och jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Herr Petersson i Lidingsö villastad: Herr talman, mina her-
rar! När lagutskottets ärade ordförande förra gången hade ordet
och bemötte mitt anförande, uppehöll han sig väsentligen vid de
två förslag, som redan föreligga färdiga, nämligen expropriations-
kommitténs och torpkommissionens, och han framförde med styrka
skälen, hvarför de där beaktade behofven borde tillgodoses. Han
uppehöll sig då icke vid det, som jag betecknat såsom språnget i
lagutskottets utlåtande. Om önskvärdheten och nödvändigheten af
att de två lagförslag, som föreligga, få en skyndsam behandling,
är jag fullkomligt ense med honom, och det sade jag också tydligt
ifrån — hvad jag icke kunde vara med om var det språng, den
utvidgning af expropriationsanledningarna, som lagutskottet gjort
i sitt sista utlåtande och i sin kläm, hvilken jag trodde berodde
på en lapsus calami. Det sista anförandet, som den ärade ord-
föranden i lagutskottet höll, och där han sade, att utskottets för-
slag afsåg att tillgodose en hel del af de behof, som herr Lind-
hagen framhållit, har för mig klargjort, att detta utskottsutlåtande
kanske icke har den mera inskränkta räckvidd, som jag antagit,
utan att det verkligen är meningen att ge det den vidsträcktta om-
fattning, som orden angifva. Vid sådant förhållande får jag säga,
att jag verkligen tycker, att det är ytterligare skäl för kammaren
att icke taga ett skrifvelseförslag, som icke ens undantager sådan
mark som kommunens och statens från expropriation.

Nu säger man, att det kommer Kungl. Maj:t att taga i öfver-
vägande, och icke kommer Kungl. Maj:t att medgifva expropriation
af sådant. Då vill jag svara: Är det lämpligt, att Riksdagen af-
låter en så konturlös skrifvelse, att den till och med omfattar sa-
ker, om hvilka man kan a priori säga, att Kungl. Maj:t icke kom-
mer att taga dem med? Jag känner mig ytterligare stärkt i mitt
yrkande om afslag å motionen af allt det, som lagutskottets ord-
förande senast anförde i frågan.

Herr Branting: Herr talman! Från min synpunkt måste det
yttrande, som nyss fälldes af lagutskottets ärade ordförande, tvärtom
vara ett stöd för den skrifvelse han förordat. Men jag får upp-
riktigt bekänna, att det dock förefaller mig, som om det vore en
mycket betänklig lucka i hans bevisföring, när han ville göra gällande,
att bästa sättet att fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på saken
och att komma till ett resultat skulle vara, att Andra kammaren
nu stannade vid den skrifvelse, man med rätta betecknat såsom
konturlös. Jag tror, att, när den varit föremål för så många olika
tolkningar, är denna beteckning icke utan fog. Men är det icke
då riktigt, att i den situation, som nu föreligger, då Första kam-

Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)

maren afvisat allt, och då icke är möjligt att få fram en gemensam skrifvelse, Andra kammaren då stryker på det mest effektiva sätt under angelägenheten af, hvad som här åsyftas, genom att den uttalar sig för den *provisoriska lagstiftning*, som från liberala talare här förut förordats? Denna provisoriska lagstiftning må äfven den ha sina brister, därom skall jag icke ett ögonblick tillåta mig disputera, ty det ligger i sakens natur, men det är säkert, att, om Andra kammaren vill riktigt tydligt markera för Kungl. Maj:t, att den önskar, att med all kraft något göres för beaktande af dessa lägenhetsinnehafvares rätt, som sitta på ofri grund, så kan den icke göra det starkare och mera effektivt än genom att bifalla den provisoriska lagstiftningen. Och som saken nu ligger, när icke någon gemensam skrifvelse från kamrarna kan komma till stånd, synes det mig, att, äfven om åtskilligt varit tveksamt i fråga om detaljerna i lagförslaget, som skulle gälla åren 1912, 1913 och 1914, kammaren skulle kunna låta dessa betänkligheter fara och demonstrera på eftertryckligaste sätt, som står kammaren till buds, riktigt visa, att den föresatsen sålunda finnes hos kammaren att göra något i den riktning som afsetts. Tids nog kommer kritiken af detaljerna, tids nog komma svårigheterna ändå att visa sig, men vill man stryka under den goda viljan, må man taga det längst gående yrkandet. Det har Andra kammaren många gånger gjort i enahanda situationer.

Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till det provisoriska lagförslaget.

Herr Olsson i Broberg: Jag begärde ordet i anledning af utskottets ärade ordförandes yttrande. Han sade, att han icke kunde begripa, hvarför jag talade om lägenhetsinnehafvarne i städerna. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att jag framdrog detta såsom ett exempel på hvad som *kan* inträffa. Detta kan bli förhållandet, därest vi gå in på den princip, man här föreslagit. Man kan icke säga annat, än att utvecklingen gått fort på detta område, när man icke längre än för cirka 4 år sedan stannade vid en begäran om utredning, huruvida expropriation vid stations- och liknande samhällen skulle kunna ske, nu har kommit ända därhän, att man här i detta utlåtande begär att få ett förslag till lagstiftning om expropriations- eller lösningsrätt för beredande af möjlighet åt ägare af byggnader på ofri grund att förvärfva marken, hvarå byggnaderna äro uppförda, utan att det talas om något som helst *allmänt* ändamål som intresse. Här är det fråga om enskild mot enskild, kan man säga. Då man ser, att utvecklingen går så fort, som här visat sig, kan man med skäl tala om, att det icke dröjer länge, förr än man vill tillämpa detta på andra fall, och därför kan det tänkas, att det kommer att tillämpas äfven på lägenheter i städerna. Det är ju lika viktigt för en lägenhetsinne-

hafvare i stad som för en torpare eller lägenhetsinnehafvare vid ett stationssambälle att få stanna kvar där han vill bo. Det är ju endast det, att dessa människor behöfva en plats att bo på. Här har utskottets ordförande ganska kraftigt understrukt, att här är en samlingspunkt, som man verkligen skulle kunna gemensamt stå på. Det skall bli intressant att se i den votering, som kommer, hur långt våra landtmän kunna följa med, då det är fråga om att rent införa principen om att exproprieras mark för enskilda ändamål. Jag tror, att denna fråga aldrig förelegat i sådan utsträckning som nu, och det skall bli intressant att se, hur det kommer att te sig vid voteringen.

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Herr Pettersson i Södertälje: Jag har ej förut begärt ordet i denna debatt, emedan jag helt och hållet kunnat ansluta mig till hvad lagutskottets ärade ordförande yttrat.

Nu har emellertid yrkats, att kammaren skulle som en demonstration bifalla den af herrar Lindhagen och Sven Persson afgifna reservationen och i anledning därpå måste jag bedja att få säga ett par ord.

Man har motiverat det nu nämnda yrkandet med att Första kammaren i allt fall har afslagit förslaget, och att det då kan göra ungefär detsamma, på hvad sätt Andra kammaren vill uttala sin mening. Då blir i alla händelser, säger man, Andra kammarens demonstration kraftigare, om den ansluter sig till den af nämnda herrar afgifna reservationen. Jag vill medgifva, att det ligger något bestickande i denna motivering, och jag vill icke heller förneka, att det kan ha inträffat i kammarens historia mer än en gång, att kammaren handlat i öfverensstämmelse med en dylik tankegång. Och dock vågar jag påstå, att det har sina stora vanskligheter att handla i öfverensstämmelse med en dylik ingifvelse. Det finns nämligen ett i morgon också. Man kan tänka sig, att Kungl. Maj:t, i anledning af hvad nu i denna fråga i år förekommit, kanske till nästa års Riksdag inkommer med ett väl genomtänkt och förberedt förslag i ärendet. Då kan det hända, att någon ledamot af kammaren — låt mig säga herr Lindhagen — icke finner sig tillfredsställd med det förslaget utan framlägger det förslag, som föreligger i denna reservation. Därvid uppstår då den frågan, huruvida icke de, som säkerställt herr Lindhagens reservation i år, också äro bundna och förpliktade att rösta för samma förslag nästa år. Något sådant vill åtminstone jag för min del icke förbinda mig till. Ehuru jag således icke vill förneka, att det, från en synpunkt sedt, är likgiltigt, om Andra kammaren nu ansluter sig till herrar Lindhagens och Sven Perssons reservation eller till utskottets förslag, så tror jag dock, att den mening, det här är fråga om att uttala, får ett tillräckligt kraftigt uttryck genom anslutning till utskottets förslag. Och jag påstår, att det har sina vanskligheter,

Angående att äfven demonstrationsvis rösta för ett förslag, som man icke
expropriation fullständigt kan gilla.
 i vissa fall af

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.
 lägenheter å
 ofri grund.
 Forts.)

Herr Widén: Jag begärde icke ordet för att bemöta den sista talaren på bohuslänsbänken. Han ville göra denna sak till en politisk fråga, men jag får säga, att för mig existerar icke politik i denna fråga. Jag kan icke se något af politiskt intresse däri, utan jag tänker endast på, huru vi lämpligast skola ordna de samhällsförhållanden, som här äro i fråga; sedan må det gå hur det vill i politiken. Det är det, jag har att säga gentemot honom.

Det var emellertid i anledning af herr Brantings yttrande, som jag begärde ordet. Därom har sedan en talare på stockholmslänsbänken redan yttrat sig, och jag skulle icke behöfva säga mera, men jag vill därtill lägga, att efter mitt sätt att se — och jag har ändå någon erfarenhet härom — hjälpa vi saken *bättre* genom en skrifvelse än genom att antaga den föreslagna provisoriska lagen. I skrifvelseförslaget har utskottet dock pekat på, att det vill ha en lagstiftning till nästa år i detta ämne, men om vi taga ett provisoriskt lagförslag, om hvilket meningarna äro så delade som här och som det icke finnes ringaste stöd för i Första kammaren, tror jag, att i ett sådant beslut af Andra kammaren ligger *uteslutande en demonstration*, men knappast uttryck för en klar uppfattning om hvad som skall göras. Men det ligger däremot i skrifvelseförslaget.

Mig synes, som om man gagnar saken *bättre* genom att taga skrifvelseförslaget.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner på: 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o afslag å samma hemställan och bifall i stället till den af herrar Lindhagen och Persson i Norrköping vid utlåtandet fogade reservationen, och 3:o afslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, hvarför herr talmannen för bestämmande af kontrapositionen ånyo upptog de öfriga yrkandena, af hvilka det under 3:o omförmälda yrkandet nu förklarades hafva flertalets mening för sig. Men jämväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, i anledning hvaraf först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående lagutskottets utlåtande nr 49 antager yrkandet om afslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

*Angående
expropriation
i vissa fall af
mark till
lägenheter å
ofri grund.
(Forts.)*

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den af herrar Lindhagen och Persson i Norrköping vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen enligt denna voterings proposition utvisade 90 ja, men 112 nej, hvadan propositionen för hufvudvoteringen erhöll följande af kammaren godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herrar Lindhagen och Persson i Norrköping vid utlåtandet fogade reservationen.

Hufvudvoteringen utföll med 93 ja mot 70 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Vid härpå skedd föredragning af Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning af herr K. Martins motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande af vissa bestämmelser, afseende lättnader vid inbetalning af utskylder, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 3.

Vidare föredrogos hvart för sig:

Andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning af herr Jeanssons i Kalmar motion, nr 233, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående fördjupande af farleden i Kalmar sund; och

statsutskottets utlåtande, nr 70, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af en fredsexpeditions- och bostadsbyggnad i Boden.

Kammaren biföll hvad utskotten i nämnda utlåtanden föreslagit.

§ 4.

*Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.*

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfördt statsutskottets utlåtande, nr 71, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inköp af mark och uppförande af nya byggnader för folkskoleseminariet i Uppsala.

I punkt 128 under åttonde hufvudtiteln af den till Riksdagen aflåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att i afbidan på proposition om anslag till inköp af tomt och uppförande af nya byggnader för folkskoleseminariet i Uppsala på extra stat för år 1913 beräkna ett belopp af 200,000 kronor.

Sedermera hade i en den 12 sistlidne april till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att till inköpande af ett område om 41,650 kvadratmeter utaf en under Uppsala domkyrka lydande, norr om Uppsala stad belägen jord bevilja ett belopp af 52,063 kronor samt till uppförande å sagda område af nya byggnader för folkskoleseminariet i Uppsala i hufvudsaklig öfverensstämmelse med för ändamålet af arkitekten Axel Lindegren uppgjorda och af öfverintendentsämbetet förordade ritningar och förslag bevilja ytterligare ett belopp af 661,000 kronor eller sålunda tillhoppa 713,063 kronor och däraf på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att, därest tomtköpet skulle komma till stånd och arbetet för den blifvande anläggningen påbörjades redan under innevarande år, af förhandenvarande tillgångar förskottera för ändamålet nödiga medel.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte till inköpande af ett område om 41,650 kvadratmeter utaf en under Uppsala domkyrka lydande, norr om Uppsala stad belägen jord bevilja ett belopp af 52,063 kronor samt till uppförande å sagda område af nya byggnader för folkskoleseminariet i Uppsala i hufvudsaklig öfverensstämmelse med för ändamålet af arkitekten Axel Lindegren uppgjorda och af öfverintendentsämbetet förordade ritningar och förslag bevilja ytterligare ett belopp af 635,000 kronor eller sålunda tillhoppa 687,063 kronor och däraf på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att, därest tomt-

köpet skulle komma till stånd och arbetet för den blifvande anläggningen påbörjades redan under innevarande år, af förhandenvarande tillgångar förskottera för ändamålet nödiga medel.

*Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.*
(Forts.)

Reservation hade dock afgifvits af herrar *A. Ekman, Bruce* och *Nilson* i Örebro, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition måtte oförändrad af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af utskottets hemställan yttrade:

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Som kammaren finner af föreliggande utlåtande, har statsutskottet här gjort en icke oväsentlig nedprutning i det belopp, som utaf Kungl. Maj:t äskats för uppförande af nya byggnader för folkskoleseminariet i Uppsala.

För min del har jag ingenting emot att besparingar å byggnader för statens ändamål göras, så snart som dessa besparingar motiveras på ett sådant sätt, att man kan hysa fullständig förvissning om, att det är möjligt att utföra byggnaderna på ett fullt tillfredsställande sätt för det belopp, som efter besparingen har blifvit fastställt. Jag har emellertid den uppfattningen — och jag har särskildt fått den genom öfverläggningen inom statsutskottet — att i nu föreliggande fall en sådan motivering till inskränkning i föreslagna belopp icke förefinnes. Jag skall till en början be att få påpeka, att detta seminarium i Uppsala är afsedt för ett antal af 400 å 500 lärjungar och att det är betydligt större än seminariet i Falun, särskildt af den anledningen, att här tillkommer en klass för de studenter, som vid detta seminarium åtnjuta undervisning.

Det har också framhållits, att grundförhållandena på platsen icke vore de gynnsammaste och att med anledning häraf byggnadskostnaden borde beräknas väsentligt högre än hvad som under andra omständigheter kunde anses påkalladt.

Oaktadt dessa förhållanden kunde byggnadskostnaden enligt hvad inom utskottet upplysts beräknas till ett genomsnittspris af ungefär 19 kronor per kubikmeter, hvilket för byggnader af den beskaffenhet, här ifrågasatts, icke torde kunna anses vara ett oskäligt högt pris.

Nu vill jag för min del säga, att jag, trots alla dessa uppgifter om byggnaden, icke skulle ställa mig afvisande mot ett förslag till afprutning, om de personer inom utskottet, som ifrågasatte denna afprutning, också hade velat peka på, i hvilka afseenden den skulle ske. Däremot har jag ansett det knappast vara öfverensstämmande med den vederhäftighet, man bör kunna tillmäta statsutskottet, att utan vidare föreslå en sådan afprutning utan att i något hänseende kunna peka på, i hvilka detaljhänseenden denna afprutning bör ske. Tvärtom framgick det af diskus-

*Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.*
(Forts.)

sionen inom utskottet, att den afdelning, som hade haft att pröfva denna fråga, uti detalj mycket noga hade granskat förslagen och gärna velat åstadkomma någon afprutning, men icke lyckats finna någon detalj, där man kunde tillstyrka en dylik.

Under sådana omständigheter och efter de upplysningar, som då lämnades inom statsutskottet, var det för mig omöjligt att biträda det förslag, hvartill statsutskottet slutligen kom, och det är därför, som jag tillåtit mig att reservera mig under yrkande af bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag ber därför, herr talman, att med dessa korta ord få yrka afslag å statsutskottets hemställan och bifall till den kungl. propositionen oförändrad.

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Ja, det var mycket hårda omdömen, som uttalades af den föregående ärade talaren gentemot utskottet. Jag kan kanske få anledning att litet senare gå in på själfva saken, ifall debatten skulle dra ut på något sätt. Jag vill emellertid för min del nu bara påvisa, att statsutskottet här har pekat på möjligheter enligt dess uppfattning för en nedprutning. Beträffande rektorsbostaden, som beräknas kosta 40,500 kronor, så är det visserligen så, att grunden är dålig, och att det beräknas, att 10,500 kronor skulle åtgå för grundläggningsarbeten. Men äfven om det skulle vara förhållandet, är det åtminstone min öfvertygelse, att här dock skulle kunna göras en icke obetydlig nedprutning i detta belopp. Jag har under en resa som statsrevisor sett den nyuppförda rektorsbostaden vid ett af våra seminarier, nämligen i Växiö. Och om jag skulle vända mig till mina kamrater i revisionen eller till representanten för denna stad, är jag öfvertygad, att de i detta afseende skulle vitsorda, att en byggnad af sådan beskaffenhet, som rektorn där fått, är synnerligen tillfredsställande. Ja, man kan säga, att den är tilltagen mycket riktigt, och denna byggnad kostade ändock, byggd af sten, i sin helhet med grund och allt 27,000 kronor enligt hvad rektorn därstädes upplyste oss, när vi voro där. Jag för min del kan icke få för mig att då man fått en byggnad af sten i Växjö för 27,000 kronor, man skall behöfva kosta på 30,000 kronor — grunden obereknadt — till en träbyggnad i Uppsala. Jag antar, att min vän, herr Tengdahl, som har varit i tillfälle att se ritningarna till dessa byggnader, funnit, att de äro opraktiska och tilltagna efter sådana dimensioner, att de onödigtvis fördyra kostnaderna för bostaden. Äfven skulle man kunna pruta litet på vaktmästarebostaden. Man kan emellertid enligt min uppfattning göra en ingalunda obetydlig nedprutning på själfva hufvudbyggnaden. Utskottet har påvisat, att dubbelseminariet i Falun, som byggdes lika stort som detta med undantag af att här är plats för en studentklass — d. v. s. det blir ett klassrum mera och några af öfriga lokaler något större på grund af detta tillskott till hvad Falu seminariebyggnad

är afsedd att inrymma — denna byggnad, till hvilken anslag beviljades i fjol, och som jag minnes den gången var föremål för mycket allvarlig öfverläggning, huruvida man skulle gå så långt som till det beräknade beloppet, beräknades kosta 502,000 kronor. Här föreslås 661,000 kronor till att bygga denna seminariebyggnad jämte rektors- och vaktmästarebostad. Nu kan man ju invända, att det kan vara något dyrare i Uppsala på grund af de sämre grundförhållandena. Men mina herrar, hvad man än må säga, det lilla som denna seminariebyggnad skulle blifva större än byggnaden i Falun kan icke motivera denna merkostnad å 159,000 kronor. Jag tror icke att man skall behöfva inför kammaren orda mycket om denna sak för att öfvertyga kammaren om lämpligheten af att biträda statsutskottets hemställan om en nedprutning, som dock icke ställer sig högre än 26,000 kronor på alltsammans.

Angående nya byggnader för folkskoleseminariet i Uppsala.
(Forts.)

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag skall be att uteslutande få syssla med en detalj, i fråga om hvilken jag tror mig vara en liten smula sakkunnig, nämligen frågan om rektorsbyggnaden. Det säges, att denna byggnad ligger på dålig mark, men då förefaller det mig så mycket mera maktpåliggande, att, när man går ned med djupare grundmurar, hvilket här skett endast under halfva huset, man använde dessa till åtminstone en tvåvåningsbyggnad, då grundmurarne ju i alla fall måste göras ungefär lika grofva för envåningsbyggnad som för en tvåvåningsbyggnad. I stället har man på de djupare och dyrare källarmurarna uppfört endast en envåningspuckel, innehållande kök och veranda. Detta anser jag vara ett fullständigt slöseri. För öfrigt är nämnda puckel icke det enda, som förstör det gammaldags hederliga intrycket i öfrigt af byggnaden. Byggnaden företer dessutom en mängd vinklar och utsprång, som endast inverka fördyrande.

Vidare är det frågan om våningshöjderna. Dessa äro tänkta 3,20 i nedre och 2,95 i öfre våningen, hvilket jag för min del anser vara fullständigt onödigt. Om det nu skall vara så nödvändigt att en familj skall ha 7 rum och kök, då behöfver man sanneligen icke befara, att den skall dö af andnöd, om den får lägre våningar, än som här blifvit föreslaget, t. ex. i stället för 3,20 och 2,95 höjderna 2,80 och 2,70 m. Med de höjderna kan man minska kuben med minst 120 kbm., hvilken minskning, ensamt den, representerar en besparing å i lyckligaste fall 2,400 kronor. Men därutöfver kan man ytterligare pressa ned kuben genom att anordna öfre våningen som vindsvåning och få ned hela den kubikmassa, som nu ligger i taket. Ingen människa har väl någon glädje af en 5-meters hög takresning; den är till ingen nytta. Och ingen lär väl heller kunna påstå, att en familj, äfven om den har ett myc-

Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)

ket rikhaltigt linneförråd, behöfver en vind på 160 kvm. endast till torkvind.

Till ritningen, som är upphängd där borta på väggen, hör en perspektivritning, mot hvilken ingenting är att anmärka, därför att den är tagen från den för arkitekten fördelaktigaste ögonpunkten. Men om man tager den från en annan punkt, som arkitekten samvetsgrant undviktit, så blir det något gräsligt, ty då kommer taket på envåningspuckeln med köket och verandan att flyta ihop med taket på byggnadens hufvudmassa, och det hela kommer att verka som en tvåvånings källbacke — en någon retsam källbacke för öfrigt, efter som den icke med fördel kan användas såsom sådan. Min öfvertygelse är, att, då det endast är källare under halfva huset och den öfriga grunden endast går ned en liten bit i marken, grundförhållandena icke kunna i någon högre grad förklara det oerhördt höga priset, utan detta får skrivas uteslutande på den dåliga ritningens konto. Nu är det möjligt, att arkitekten är en god arkitekt i öfrigt, men han har endast det vanliga felet att icke kunna rita *mindre* byggnader. Jag skulle därför vilja lägga statsrådet på hjärtat att låta omarbeta denna del af projektet. Dyrare än 25,000 kronor behöfver denna byggnad icke bli, och det blir ändå 3,000 kronor per eldstad för 7 rum och kök — om nu en seminarierektor verkligen skall ha 7 rum och kök.

Äfven betjäningsbyggnaden förefaller mig dyr; men af ritningarna framgår det icke riktigt, huru man tänkt sig grundläggningen. Emellertid förefaller det mig, att åtminstone en del af det, som nu är en friliggande byggnad, kunde stoppas in i källaren af själfva betjäningsbyggnaden.

I samband med detta ber jag att få uttala min förundran öfver statsutskottets tillvägagående i fråga om en viss detalj. Det har sagts, att, när statsutskottet skulle granska detta byggnadsprojekt, så tillkallade utskottet endast chefen för den institution, som skulle använda byggnaden — och det må nu vara. Men hvarför icke i främsta rummet också höra arkitekten, som gjort ritningarna, i all synnerhet när han bor i samma stad? Detta har emellertid ej förekommit i utskottet, och häremot ber jag för min ringa del att få protestera, ty om någon skall inkallas, så är det väl arkitekten. Och jag antager, att man skulle fått högst animerade meningsutbyten i statsutskottet, måhända till ömsesidig fördel både för statsutskottet och för arkitektutbildningen.

Jag skall slutligen be att få lämna en liten jämförelse, som jag hoppas skall kunna visa, att det måste vara något på tok med själfva ritningen till denna byggnad. När vi här om dagen behandlade en liknande sak, ville min vän Rydén, att jag för att kunna tagas på allvar skulle lämna in entreprenadanbud på de arbeten, som jag kritiserade. Det tycker jag är litet för mycket begärdt; men för att söka visa mitt intresse för ifrågavarande bygg-

nad, så bad jag en god vän att göra upp en konkurrerande typ till den, som då var i fråga, nämligen medicinalstyrelsens typ till betjäningsbostäder. Denna ritning, som jag här har i min hand, visar, att man i en tvåvåningsbyggnad kan mycket väl inrymma 10 eldstäder på en byggyta af 140 kvm. Då förefaller det mig orimligt, att, såsom denna arkitekt gjort, använda en byggyta af 200 kvm. för endast 8 eldstäder, låt vara att det är en seminarie- rektor, som skall bo i huset.

*Angående
nya byggnader för folk-
skoleseminariet i Uppsala.
(Forts.)*

Jag har endast velat säga detta för att visa, att jag har en säker grund att stå på, då jag kritiserar många arkitekters oförmåga att rita mindre byggnader. De ha icke lärt sig att använda monumentala mått på monumentala saker, men borgerliga mått på borgerlig arkitektur, att begagna så små mått som möjligt på den lilla arkitekturen och förbehålla de stora måtten för den stora arkitekturen — men därvid naturligtvis icke heller göra de stora måtten alltför stora.

Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Berg: Den senaste ärade talaren har fört in behandlingen af denna fråga på det rent arkitektoniska och byggnadstekniska området, där jag af naturliga skäl är alldeles oförmögen att följa honom. I likhet med många andra medlemmar af denna kammare är jag nämligen icke så utbildad, att jag är fackman på detta område. Emellertid ber jag att få instämna i en sak, som han yttrade i sitt anförande. Om jag varit medlem af statsutskottet under denna riksdag och vid behandlingen af ett sådant ärende som detta skiljaktiga meningar i något väsentligt afseende yppat sig, skulle jag för min del yrkat på inkallandet af sakkunniga på området till konferens med utskottsafdelningen och med hvarandra. Jag skulle för min del mycket gärna sett, att herr Tengdahl också tagit del i konferensen, och jag tror i likhet med honom, att öfverläggningen då skulle kunnat bli ganska animerad, framför allt om de sakkunniga, som blifvit tillkallade, hade om hvarandra fällt sådana yttranden, som han här fällde, nämligen att den och den kan icke göra annat än dåliga ritningar. Vinsten af en sådan konferens hade dock blifvit, att utskottsledamöterna och — på grundvalen af deras utredning — kammarens ledamöter hade i lugn och ro, efter att ha sett på ritningarna och de tillhörande handlingarna, kunnat i någon mån väga de olika skälen mot hvarandra och döma mellån arkitekten å ena sidan och anmärkarna å andra sidan. Tyvärr har nu den utvägen icke blifvit anlita, och jag får bekänna, att jag finner mig inkompetent att på stående fot efter de mer eller mindre sakkunniga anmärkningar mot ritningen, som blifvit framkastade, kunna fälla

Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)

ett omdöme om, hvilken som har rätt, antingen arkitekten eller anmärkarna.

Emellertid kan jag genast säga, att jag naturligtvis skall låta mig angeläget vara att underkasta särskildt de ritningar, som herr Tengdahl vände sig mot, nämligen dem som afse rektorsbostaden, en förnyad sakkunnig granskning, och kan då någon reduktion åstadkommas, så skall det icke vara mig emot. Jag tror gärna, att en reduktion här låter tänka sig.

Däremot känner jag mig alldeles icke öfvertygad af de anmärkingar, som framkastades mot själfva seminariebyggnaden. Herr Rydén anslöt sig till den utredning på 22 rader, som statsutskottet lämnat, och han fann, att utskottet genom den på ett tillfredsställande sätt motiverat sitt förslag om en nedsättning på hela 26,000 kronor. I likhet med utskottet bygger han alltså på en jämförelse mellan kostnaderna för den nu föreslagna seminariebyggnaden i Uppsala å ena sidan och å den andra sidan kostnaderna för de seminariebyggnader, som Riksdagen under de närmast föregående åren godkänt, senast för dubbelseminariet i Falun.

Vid frågans behandling i middags i Första kammaren upptog jag den jämförelse mellan dessa båda seminariebyggnader, hvar på statsutskottet fotat sitt utlåtande, och sökte punkt för punkt visa, att, om man anser, att ett seminarium i vår tid och efter vår tids kraf skall vara ungefär så utrustadt som Falu-seminariet och de förut af Riksdagen gillade seminarierna i Växjö, i Göteborg, i Luleå o. s. v., så måste man komma just till den summa, som i propositionen begäres. Jag vill icke nu i dess helhet upprepa den granskning, som jag då framlade, men jag kan icke underlåta att lämna åtminstone en kort sammanfattning af hufvudpunkterna däraf.

Jag skall då erinra om, att mellan dess båda seminarier, Falu-seminariet och Uppsalaseminariet, råda så väsentliga olikheter, att skillnaden mellau kostnaderna på grund däraf måste bli mycket väsentlig. Faluseminariet är ett kvinnligt seminarium, Uppsalaseminariet är manligt. Ensamt materiellen till en gymnastiksal för män beräknas kosta ungefär 1,000 kronor mer än motsvarande uppsättning af gymnastikmaterieell för ett kvinnligt seminarium. Det var den första olikheten, jämförelsevis mindre betydande.

Faluseminariet har vidare två afgangsklasser med sammanlagdt 60 utexaminerade elever hvarje år; Uppsalaseminariet har tre afgangsklasser med sammanlagdt 90 utexaminerade elever hvarje år. Af den orsaken behöfver byggnaden i Uppsala ökas icke blott, som herr Rydén anförde, med ett klassrum, hvartill kommer en ökning af storleken på gymnastiksalen. Detta är icke enda följden på långt när af den omständigheten, att Uppsala seminarium har tre afgangsklasser. Nej, följden är långt mera omfattande. Byggnaden måste ökas för det första med ett klassrum med tillhörande korridorutrymme, hvartill måste läggas ett rum för öfningskolan, äfven detta

med tillhörande korridorutrymme. Vidare måste icke allenast gymnastiksalen få större dimensioner utan äfven samlingsalen samt musiksalen och den gemensamma läse- och studiesalen. Den utvidgning af hela seminariebyggnadens rymd, som väsentligen blir en följd af, att den icke blott har två afgangsklasser utan tre, är äfven efter de inskränkningar i planen, som på min begäran vidtagits, så stor, att densamma representerar ensamt för sig en kostnadsökning af omkring 55,000 kronor.

Jag framhöll vidare, att Falu seminarium står omedelbart på berggrund. Sprängning och schaktning äro så godt som obehöfliga, och kostnaderna för grundläggning ha därför beträffande Falu seminarium kunnat stanna vid 22,300 kr. I Uppsala däremot ligger berggrunden 4 till 5 meter under marknivån. Huset har därför måst uppföras på fristående betongpelare, som gå ned till berggrunden, och grundläggningen har måst beräknas till 50,500 kr., alltså till 28,200 kr. mer än hvad i Falun var behöfligt. Till följd af markens beskaffenhet har man i Falun i källarvåningen till seminariehuset kunnat inrymma dels vaktmästarebostad och dels ock toalettavdelningen. I Uppsala däremot har man med hänsyn till grundförhållandena icke kunnat förfara på samma sätt utan måst förlägga bådadera utanför hufvudbyggnaden, hvilket beräknas hafva medfört en ökning af kostnaderna på öfver 11,000 kronor.

I Falun har rektorsbostaden kunnat läggas direkt på fasta berget, och grundläggningskostnaderna ha därför endast blifvit 4,000 kr. I Uppsala har denna byggnad, ehuru man tänkt sig den uppförd endast af trä, för att den skall bli så mycket lättare, måst byggas på en bädd af betong, och grundläggningskostnaderna ha därför stigit till 10,500 kr., hvilket är 6,500 kr. mer än hvad i Falun för motsvarande ändamål var behöfligt. Vidare ha i Falun de yttre ledningarna för vatten, aflopp och belysning kunnat blifva mycket korta och åstadkommas för 25,000 kr. sammanlagdt. I Uppsala har afståndet ut till den plats, där seminariebyggnaden måst förläggas, blifvit betydligt längre, och där ha dessa ledningar för vatten, aflopp och belysning måst beräknas till 49,000 kr., d. v. s. till 24,000 kr. mer än i Falun. I Falun ha kostnaderna för värmeledningen beräknats till 26,000 kr., men i Uppsala ha, trots starka försök gjorts att nedbringa dem, kostnaderna härför beräknats till 9,000 kr. mer, än i Falun ansetts behöfligt.

Härtill vill jag lägga, att man i Falun ansett sig kunna upp- taga posten »oförutsedda utgifter» till endast 40,000 kr. I Uppsala har man enligt den regel, som lär vara den vanliga, funnit sig böra beräkna samma post till 10 % af totalsumman, alltså till 60,000 kr. Ensamt här är således en skillnad mellan de båda byggnaderna på icke mindre än 20,000 kr.

Om man nu sammanlägger alla dessa poster får man en nödvändig merkostnad för seminariet i Uppsala af minst 154,900

*Angående
nya byggnader för folkskoleseminariet i Uppsala
(Forts.)*

Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)

kr. Skillnaden i de beräknade kostnaderna för de båda byggnaderna uppgår till 159,000 kr. Den skillnad, som icke genom nu lämnade förklaringar kunnat uttryckligen motiveras, utgör således blott 4,100 kr. Men det torde vara antagligt, att äfven den skillnaden har en tillfyllestgörande förklaring. I Falun är, som nämndt, marken sådan, att hela huset hvilar omedelbart på fast grund. Därför har man där kunnat uppföra den stora seminariebyggnaden i en sammanhängande länga. I Uppsala har man haft att tillgå för seminariebyggnaden ett mindre område på tomten, så beskafadt, att man kommer ned till fast grund. Men detta område är så litet till sin utsträckning och har en sådan form, att man svårigen kunnat lägga den stora seminariebyggnaden i en enda sammanhängande länga. För att den icke skall skjuta ut öfver berggrunden på något håll, hvarigenom risk för byggnadens bestånd skulle uppkomma, har man måst bryta densamma i tre hufvudafdelningar, bildande räta vinklar mot hvarandra. Nu lär det vara så, att en dylik form på en byggnad måste framkalla en ökning i kostnaderna emot om byggnaden kan läggas i en enda länga. Och om jag vågar gissa, att den höjning i kostnaderna för byggnaden, som förorsakas af denna nödtvungna form på densamma, uppgår till några tusen kronor, komma beräkningarna för Falubyggnaden å ena sidan och Uppsalabyggnaden å andra sidan att på ett alldeles öfverraskande sätt stämma med hvarandra.

Om man tager i betraktande dessa omständigheter, och det borde varit lätt för dem, som haft handlingarna till förfogande och kunnat studera dem, så förfaller helt och hållet den jämförelse mellan Falu seminarium och Uppsala seminarium, på hvilken statsutskottet grundat sitt omdöme, att här en mycket väsentlig nedsättning i kostnaderna skulle kunna göras. Är det så, att Riksdagen genom sina föregående beslut om seminariebyggnader fastslagit och godkänt de fordringar, som man i vår tid måste ställa på en dylik byggnad, för att den skall bli tillfredsställande, då får man väl icke utan vidare öfvergifva den norm, som Riksdagen för sin del redan godtagit, och nu komma med fordringar, som innebära, att den nyaste af dessa byggnader, den som nu är föreslagen, bör göras till sin beskaffenhet sämre än de föregående.

Jag har velat säga detta för att framhålla, att det förslag till seminariebyggnad, som här föreligger, varit föremål för en omsorgsfull och allvarlig pröfning, hvarvid man sökt nedbringa kostnaderna så långt det varit möjligt med bibehållande af den grundsatsen, att seminariet skall väl motsvara sitt ändamål och icke bli sämre än de föregående.

Då jag i statsutskottets utlåtande och ej heller af det anförande, hvarigenom herr Rydén nu tillkännagifvit sin anslutning till detta, icke kunnat finna något som helst bevis för, att den ena

eller andra posten skulle vara på oskäligt sätt förhöjd, hemställer jag, att kammaren måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

*Angående
nya byggnader för folk-
skoleseminariet i Uppsala.*
(Forts.)

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Det är ju icke precis trefligt att gå upp mot herr statsrådet i denna fråga, då jag naturligtvis lika litet som han vill vara med om, att man här skall vara njugg mot ett folkundervisningsändamål. Men jag kan ändå icke underlåta att peka på åtskilligt här, som enligt min uppfattning är af den beskaffenhet, att kammaren bör betänka sig, innan den går ifrån statsutskottets hemställan. Jag vill då först bemöta det klander, som riktats mot statsutskottsafdelningen, därför att den icke vid alla tillfällen inkallar arkitekter och arkitektfiender för att med hvarandra rådslå inför utskottet. I detta fall har den man, som jag tror man i allmänhet anser vara den mest sakkunnige beträffande nu föreliggande byggnadsfråga, nämligen rektorn vid Uppsala seminarium, varit inkallad till afdelningen, och då jag tagit del af de handlingar, på hvilka den kungl. propositionen är byggd, så har jag funnit det, att rektor vid seminariet har ju egentligen gjort ritningarna och gifvit alla uppslag i sitt gedigna och omfattande program för byggnadernas uppförande. Jag tror också, att jag kan säga, att om det önskas från statsrådsbänkens sida, att långa och ingående öfverläggningar skola igångsättas på afdelningen, och att man där skall höra alla människor, då får verkligen Kungl. Maj:ts regering komma med sina propositioner litet tidigare än nu. Det är icke möjligt att göra detta, när propositioner slungas in i massa under Riksdagens allra sista dagar.

Emellertid känner jag mig icke öfvertygad af de skäl, som blifvit anförda här. Herr statsrådet använde hela tiden den jämförelsen mellan Falun och Uppsala, att Falu seminarium har 60 och Uppsala seminarium 90 afgangselever, respektive 2 och 3 afgangsklasser o. s. v. Kammaren skulle därför kunna få af denna framställning möjligen den uppfattningen, att Uppsala seminarium skulle förhålla sig till Falu seminarium som 3 till 2. Det är icke den riktiga proportionen, utan det riktiga är ju, att Falu seminarium innehåller 8 seminarieklasser jämte den öfningsskola, som där finnes, och Uppsala 9 seminarieklasser jämte en klass mera i öfningsskolan. Jämförelsetalet blir således icke 3 till 2 utan närmare 9 till 8. Och då får jag säga, att det skulle öfverraska mig i hög grad, om för denna seminarieklass' skull och en öfningsskoleklass byggnadssumman skulle bli 70,000 kr. Det får herr ecklesiastikministern ursäkta, att man icke i statsutskottet kunna räknat ut, hur många kubikmeter dessa klasser skulle ta; det var icke möjligt med de handlingar, som förelägo.

Emellertid vill jag peka på några saker. Jag vet visserligen, att man kommer att klandra mig från många håll, men jag tycker, att äfven på de intressen, som man i det privata lifvet företräder,

Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)

skall man se litet fritt och kritiskt. Det är nämligen så, mina herrar, att detta seminarium verkligen är tilltaget på sådant sätt, att man bör titta på det litet grand. Jag vill naturligtvis vara med om att bevilja åt seminarierna allt hvad som behöfs, för att de skola kunna fylla sitt *undervisningsändamål*, men jag vill på samma gång äfven vara med om att stryka bort sådant, som icke har med undervisningen, lärareutbildningen, att göra, utan som skattar åt byggnadslyx och sådant. Och det är hvad man åtminstone till en viss grad gjort vid detta seminarium vid tillmätandet af utrymmet. Jag skall be att få lämna kammaren några uppgifter till belysning af detta förhållande.

Om jag tager ett af de vanliga seminarieklassrummen i Uppsala, så äro dimensionerna där 9 och 7 meter, d. v. s. 63 kvadratmeters golftyta, och detta är beräknadt att inrymma de 30 lärjungar, som samtidigt undervisas där. Jag skall då göra några jämförelser. I Sachsen finnas två dubbelseminarier, som i viss mån stått som mönster för dessa nya utmärkta anstalter. Det utrymme, som där lämnas hvarje klass, har dimensionerna 9 och 6 meter, alltså 54 kvadratmeters golftyta, och hvarje klassrum är beräknadt att inrymma 28 lärjungar. Jag skall också be att få nämna, att läroverksöfverstyrelsen, som uppgjort vissa normalritningar och sändt ut cirkulär med vissa normalbestämmelser för byggandet af nya läroverkshus, har också behandlat denna fråga om utrymmet i lärosalarna och kommit till dimensionerna 8 och 6,5 meter, d. v. s. 52 kvadratmeters golftyta för ett lärjungeantal af 35. Således komma vi här i det föreliggande kungl. förslaget till det högsta mått, som jag mött, nämligen 63 kvadratmeters golftyta för 30 elever, medan för läroverken är beräknadt 52 kvadratmeter för 35 elever, och medan man i dubbelseminarierna i Sachsen har 54 kvadratmeters golftyta för 28 lärjungar. Mina herrar, det gör icke så litet för ett seminarium, om man tager till klassrummen en meter bredare än man gjort vid våra främsta seminarier utomlands.

Men jag går vidare till en annan sak, som icke heller kostar så litet, nämligen korridorerna, hvilka man här tagit till 3,5 meter breda på de smalaste ställena och 4,5 meter, där eleverna skola hänga sina rockar. I jämförelse med detta ber jag herrarna tänka på vårt kapprum härute. Detta är, enligt hvad en vaktmästare mätt upp åt mig i dag från vägg till vägg, 2,88 meter, hvartill komma nischerna som äro icke fullt en meter djupa. Följaktligen skulle korridorerna utanför klassrummen bli 60 eller 70 centimeter bredare än vårt stora kapprum utanför kammarens plenisal. Då undrar jag, om detta utrymme kan anses vara rimligt. Jag vet visserligen, att läroverkshus äro byggda med 5 meter breda korridorer, men jag vågar säga, att det är det rena vanvettet och ett rent slöseri med folkets medel att bygga sådana pelarhallar, som icke ha annan uppgift än att stå tomma utom under en eller annan rast. Sådant

har icke med undervisningsändamålet att göra, och jag kan därför icke vara med om att vråka ut pengar till ändamål, som icke äro af den ringaste praktiska nytta.

Tager jag nu dessa två saker, lärosalarna och korridorerna, och jämför dem med desamma i seminarierna i Sachsen med deras golfyta i lärosalarna af 9×6 meter och våra här med 9×7 meter, så finner jag sålunda, att man på klassrummens bredd där prutat af en meter, och, då i Leipzig korridorerna äro 2,5 meter breda, medan de här äro 3,5 å 4,5 meter breda, så har man alltså där prutat af ytterligare en meter på bredden. Alltså på lärosalarna en meter och på korridorerna en meter. De lärda få räkna ut kubikinnehållet, men jag är säker på, att detta blir icke så litet på en hel seminariebyggnad. Detta har dock icke med seminariets undervisningsändamål att göra, utan måste räknas som ett offer åt byggnadslyxen.

Jag skulle kunna gå igenom denna anstalt och peka på åtskilligt mera. T. ex. ritsalen. Den har 140 kvadratmeters golfyta efter hvad jag kunnat räkna ut med ledning af ritningarna, medan seminariet i Frankenberg, det ena af de sachsiska seminarierna, ritsalen är endast 78 kvadratmeter, således icke stort mer än hälften mot i Uppsala. Ritsalen i Växjö — seminariet där är visserligen enkelseminarium, men vanligen ritas där icke mer än en klass i sänder — men den är endast 89,7 kvadratmeter, och enligt läroverksöfverstyrelsens normalbestämmelser skola ritsalarna vara 90 kvadratmeter. Naturligtvis har detta oproportionerligt stora utrymme för ritsalen kommit till på grund af att byggnaden tilltagits så stor, och att det därför funnits så godt om utrymme.

Sedan kommer jag till gymnastiksalen. Den upptager här en golfyta af 325 kvadratmeter — jag kan naturligtvis icke alldeles exakt räkna ut ytan efter ritningarna här, men på ett ungefär blir det 325 kvadratmeter. Jag tror icke det är lämpligt, som man här tänkt, att ha en gymnastikafdelning på 90 elever som samtidigt skulle gymnastisera. Ätminstone på min tid, då vi hade gymnastik, så minns jag, att om vi kommo öfver 60, så ansågs det vara ohandterligt. Men endast under förutsättning, att 90 elever samtidigt skola gymnastisera här, kan möjligen ett sådant utrymme vara i någon mån rimligt. Det blir ungefär 4 kvadratmeter för hvarje gymnastiserande lärjunge. Äfven i öfriga detaljer skulle man kunna gå in här och visa andra poster, där man icke just iakttagit sparsamhet. T. ex. för rektors ämbetsrum föreslås här i Uppsala ungefär 30 kvadratmeter, och så skall det kompletteras med ett skrifrum om 7 kvm. och ett väntrum om 8 kvm., hvilket tillsammans gör 45 kvm., som stå till rektors förfogande. I Växjö nya seminariebyggnad — det är visserligen enkelseminarium, men jag kan icke förstå, hvarför det skall behövas större utrymme för rektorsrummet därför att det är dubbelseminarium i Uppsala — har rektor till sitt förfogande 18,43 kvm. och i Stockholms-seminariets nybyggnad, 27,5

*Angående
nya byggnader för folk-
skoleseminariet i Uppsala.
(Forts.)*

Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)

kvm. Kollegierummet i Uppsala upptager en golfyta af 80 kvm., hvilket icke kan motiveras af annat, än att man önskat, att kollegiesalen skall se ut ungefär som ett utskottsrum här i Riksdagen för att vederbörande skola kunna sitta samlade vid ett och samma T-formiga bord i detta stora rum för de öfverläggningar, som hållas 2 eller 3 gånger hvarje termin med hela kollegiet.

Jag skulle för öfrigt kunna gå igenom ritningarna äfven på åtskilliga andra punkter och visa på, att man här tagit till onödigt rundligt. Äfven om man förklarar motsatsen från herr statsrådets sida, så kan jag för min del icke komma till det resultatet, att man här handterat tillräckligt sparsamt med pengarna och varit nog varsam i sina äskanden. Jag vill betona ännu en gång, att jag icke ifrågasatt någon som helst nedsättning för något af de undervisningsändamål, som här föreligga. Jag vill icke vara med om att pruta något på antalet klassrum eller på laboratorier eller sådant som ifrågasättes. Men att man skall vräka ut så mycket pengar på onödigt breda korridorer och stora klassrum kan jag icke vara med om. Det kostar dessutom så mycket för rengöring och värme. Hela byggnaden får därigenom en onödigt stor rymd och onödigt stora driftkostnader.

Enär det nu ansetts erforderligt att gifva en utförligare motivering för nedprutningen, så har jag härmed velat lämna en sådan, ty jag tror, som sagdt, att anslaget räcker för uppförande af seminariet redan efter nuvarande plan, men att i hvarje fall anslaget skall rikligt nå till, om man omarbetar ritningarna och tager något mindre dimensioner för ändamål, som jag nu påpekat.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Olofsson i Digernäs: Herr talman! Jag har som suppleant suttit i statsutskottet och hört på, när denna fråga debatterades där, och jag vill till alla de skäl, som här af herr Rydén anförts, äfven säga något om rektorsbostaden. Det är väl icke rimligt, att rektorsbostaden skall kosta 40,500 kronor? Det är beräknadt 10,500 kr. för allenast grunden här, men jag tycker, att redan 30,000 kronor för själfva bostaden är alldeles för mycket. Om man ser på detta hus, så har det två våningar, två stora hallar, en stor inbygd glasveranda som ett helt rum, gästrum och allehanda lyx, kan man säga. Om man tittar på ritningarna där borta, får man ovillkorligen den föreställningen, att det kan icke vara rimligt, att det skall vara en så stor och dyrbar bostad för en rektor.

Jag skall icke uppehålla debatten här vidare, men jag har fått det bestämda intrycket, att man godt kan pruta, som statsutskottet gjort. Jag skulle till och med velat gå med på ännu större prutning och tror, att det mycket väl hade gått för sig. Om man ser på arkitektens ritning, så finner man ju att det blir kostnader

endast för tomma luften. Man utnyttjar icke det rum, som är inbyggdt, utan man gör en stor dyrbar takresning, som bara fångar luften till ingen nytta.

Jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

*Angående
nya byggnader för folk-
skoleseminariet i Uppsala.
(Forts.)*

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Berg: Herr talman, mina herrar! En af de uppträdande talarna förklarade i sitt första anförande, att hvad man än komme att säga till förmån för det af Kungl. Maj:t framställda förslaget, så skulle det i alla fall icke kunna motivera detta förslag, och i sitt senare anförande yttrade han, att äfven om man säger något annat från statsrådsbänken, så hjälper det icke ändå, ty så och så är det. Det är under sådana förhållanden ganska otacksamt att uppträda med något bemötande. Men i alla fall ber jag att få upptaga ett par saker.

Hvad angår lärosalarnas öfverflödigt stora utrymme, kan jag såsom skolman icke biträda herr Rydén's mening, att det verkliga skulle vara öfvermåttigt tilltaget. Riksdagen har icke heller förut haft en sådan uppfattning. Den har t. ex. gillat ritningarna till Stockholms seminarium, där klassrum finnas med samma golfyta, som det här skulle vara.

En anmärkning, som ju skulle ha rätt stora följder för seminariebyggnadens kostnad, om den vore befogad, är den, som rör sig om korridorernas alltför stora bredd. Det anfördes, att de på vissa ställen enligt ritningarna ha 3,5 meters bredd men däremot på vissa sträckor 4,5 meters bredd. I anledning häraf vill jag nämna, att, såsom det i propositionen framhålles, arkitekten på min anmodan vidtagit en hel del reduktioner i den ursprungliga ritningen för att nedbringa kostnaderna, och att han ansett sig kunna göra detta med ett belopp af 15,000 kronor. Det har tänkts kunnat ske därigenom, att rummens höjd något minskades och takresningen något sänktes, samt att korridorerna gjordes något smalare. Och 3,5 m. är icke någon öfverdrifven bredd på korridorerna, när det dels gäller icke som vid en vanlig folkskola barn utan vuxna människor och det dels beträffande öfningsskolan är fråga om, att korridorerna äfven skola ha till ändamål att vid sådan väderlek, då barnen icke kunna vistas ute på gården, vara *uppehållsplats för dem under rasterna*. Jag tror, att om vi här i kammaren vore hänvisade till att icke allenast hänga våra kläder i kapprummet utan äfven uppehålla oss där under vissa stunder, så skulle vi finna, att korridorerna vore väl smala. Anmärkningen mot korridorerna torde således alldeles förfalla, enär redan propositionen är grundad på en reduktion af dem.

Herr Rydén gjorde äfven den anmärkningen, att gymnastiksalen skulle vara tilltagen för stor, emedan det beräknats, att den borde samtidigt kunna användas af 90 gymnastiserande unga män.

Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)

Han trodde det vore bättre, om den reducerades så, att den passade för endast 60 gymnaster eller ett mindre antal. Ja, men hvad blir följderna däraf? Visserligen får man en mindre gymnastiksal, men man får också anställa flera lärarekrafter. Ty om man icke kan ha de tre parallella fjärdeklasserna samtidigt i gymnastiken — då blir det nämligen 90 — så måste man anställa ytterligare lärarekrafter att sköta gymnastiken. Och detta blir naturligtvis icke billigare än en utvidgning af gymnastiksalen, så att den rymmer 90 lärjungar på en gång.

Trots således hvad som anmärkts vidhåller jag för min del, att vid denna byggnad icke ådagalagts någon som helst lyx, utan att hvad som föreslagits är väl motiveradt. Och den meningen står jag för såsom skolman gentemot herr Rydén.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! I ett afseende har herr Rydén ändrat uppfattning mellan sina två anföranden, ty i det första af dem sade han, att han trodde, att det icke skulle behövas många ord i denna kammare, för att man skulle finna anledning att utan vidare biträda utskottets hemställan, men sedermera använde herr Rydén ganska många ord för att verkligen stärka den ståndpunkt, han från början intagit.

Herr Rydén tyckte sig finna, att jag använt ett hårdt ord i mitt första anförande. Jag förmodar han syftar på, att jag tillät mig säga, att den motivering, som statsutskottet här har använt, syntes mig icke öfverensstämma med det kraf på vederhäftighet beträffande en sådan fråga, som man borde kunna ställa på statsutskottets motivering. Jag tror emellertid, att man mycket väl kan använda det uttrycket, och jag vädjar till herrarne själfva, om man å ena sidan läser den motivering statsutskottet använt och de ytterligt svaga uttalanden, som här gjorts därför, och å andra sidan väger detta mot det detaljerade och verkligen vederhäftiga anförandet från statsrådsbänken, där det i detalj visades, huru dessa merkostnader uppkommit, om icke herrarne då skola finna, att detta detaljerade anförande ännu icke blifvit i sak motsagdt af någon talare här.

Jag begärde emellertid ordet med anledning af herr Tengdahls kritik af ritningarna. Herr Tengdahl är ju specialist på detta område, och när han yttrar sig om sådana här ritningar, så äro vi vana vid att ur hans mun få höra ord, som angifva, att han själf anser sig vara en synnerligen skicklig arkitekt, medan de arkitekter, som staten använder, ständigt betecknas som synnerligen dåliga. Jag försökte också följa herr Tengdahls kritik af dessa ritningar, men man hinner ju icke anteckna alla detaljer och siffror. I några fall har jag dock verkligen gjort några anteckningar, och jag får säga, att jag icke känner mig på något sätt öfvvertygad af herr Tengdahls resonemang. Herr Tengdahl talade

t. ex. om det opraktiska i, att man på denna rektorsbostad byggde upp en puckel, som han kallade det, för att inrymma kök och veranda, hvilken puckel var byggd i endast en våning. Det hade varit bättre, sade herr Tengdahl, att hela huset varit byggdt utslutande i två våningar. Men herr Tengdahl vill väl ändå icke påstå, att om man för en del af huset kan reda sig med en våning, det då är bättre att draga upp den delen också till två våningars höjd. Det lär väl icke vara billigare. Herr Tengdahl sade, att husets öfvervåning var så stor, att en familj icke kunde ha användning för den, och därför skulle man flytta upp till vindsafdelningen en del af de öfriga bostäderna. Nu gör herr Tengdahl en gest nedåt! Men det kan väl ändå icke vara meningen att flytta ned vinden. Jag föreställer mig, att en familj, vare sig den är stor eller liten, behöfver mycket väl en torkvind, och jag förmodar, att en torkvind här är inrymd.

Herr Tengdahl talade om, att dessa ritningar voro framställda på sådant sätt, att arkitekten valt en viss synpunkt för att få ritningen att taga sig så bra ut som möjligt. Men herr Tengdahl har upptäckt en sida, som arkitekten icke visat oss, och den sidan är mycket ful. Det är ju bra tråkigt, att icke vi andra kunnat upptäcka denna sida, och åtminstone jag vet icke, hur herr Tengdahl kunnat upptäcka den; jag förmodar, att alla sidor af denna byggnad förekomma på ritningen.

Så talade herr Tengdahl om rummens höjd. De skulle här bli respektive 3,20 och 2,95 m., sade herr Tengdahl. Men så sade herr Tengdahl, att folk, som bo i 7 rum och kök, behöfva sannerligen icke så höga rum utan kunna godt nöja sig med respektive 2,80 och 2,70 m. Jag vill icke bestrida den synpunkten, men jag vill bara varna för att draga ut konsekvensen för långt. Det skulle för dem, som få ännu flera rum, vara utomordentligt otrefligt, om herr Tengdahls princip att ständigt sänka höjden på rummen, då deras antal ökas, skulle komma till tillämpning.

Jag tror för min del, att man öfver hufvud taget skall vara en smula försiktig, när man på rak arm efter endast några timmars studium af sådana här ritningar gång efter annan går upp och kritiserar dem så bestämdt. Det är ju mycket lätt att från talarstolen här kritisera ritningarna, men jag är icke lika säker på, att om vi finge andra arkitekter hit än den, som gjort upp detta förslag, de skulle i alla delar gifva herr Tengdahl rätt. Jag vet mycket väl, att det kan hända, att den ene arkitekten icke gärna gifver den andre rätt, men jag är dock icke säker på att herr Tengdahls synpunkter skulle godtagas såsom de riktiga.

Hvad jag här velat framhålla är, att det synes mig, att väger man hvad herr statsrådet här anfört om dessa byggnader mot den svaga kritik som här presterats och den ändå svagare motivering statsutskottet användt, så kan jag icke tro annat, än att man med

*Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)*

Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)

ett rättvist bedömande skall finna, att tyngdpunkten ligger i herr statsrådets motivering.

Herr Vahlquist: Herr talman! Trots den föregående ärade talarens varning, att man icke här skulle från talarestolen utöfva någon kritik, måste jag likväl göra det. Jag måste liksom herr Tengdahl till herr statsrådet uttala önskvärldheten af att ritningen till den s. k. rektorsbostaden måtte omarbetas, och jag gör detta, därför att jag anser den här företedda ritningen ingalunda praktisk. Någon erfarenhet har jag själf, då jag sysslat med byggnader litet grand, och jag har därvid fått klart för mig, att det ingalunda är praktiskt att bygga så talrika utsprång, och detta framför allt därför, att deras underhåll blir så dyrbart. Det är därför jag skulle önska, att denna ritning blefve omarbetad.

Dessutom anser jag mig böra framhålla, att det skulle vara önskvärdt, att äfven rektorsbostaden byggdes af sten. Nu har ju framhållits, att markgrunden är dålig. Men jag tror icke det är så farligt. Man skulle ju kunna tänka sig, att om man bygger bostaden i en våning af sten, så skulle man kunna inrymma en våning i själfva takresningen förmedelst fönsterkupor eller frontespiser. Detta skulle såväl förbilliga byggnaden ganska väsentligt som göra den mindre tung.

En föregående talare, jag tror det var herr Rydén, gjorde åtskilliga anmärkningar mot själfva seminariebyggnaden. Han framhöll bland annat, att korridorerna vore för breda och skolsalarna för djupa. Ja, efter den lilla blick jag kastat på ritningarna tror jag icke, att kammaren får taga hänsyn till denna anmärkning. Man har skyldighet att se till, att äfven de hygieniska fordringarna tillgodoses. Liksom herr statsrådet är jag af den uppfattningen, att dessa korridorer skulle tjänstgöra som dagrum, då eleverna på grund af dålig väderlek måste taga sitt tillhåll till dem, och då behöfs mycket väl den bredd, som nu är föreslagen. Lika väl som det nog icke är för mycket begärdt, att själfva lektionsrummen bli väl tillgodosedda med afseende på luftkuben. Äfven med afseende på lärosalarnas och korridorernas höjd tror jag icke det är lämpligt att göra någon afprutning på det som föreslagits. Beträffande själfva seminariebyggnaden tror jag sålunda icke, att vi böra göra några inskränkningar, då man därigenom lätt nog kunde åstadkomma missförhållanden i hygieniskt afseende. Det anser jag icke vara riktigt.

Hvad nu beträffar hvilket förslag man skall gå med på, utskottets eller Kungl. Maj:ts, så kan man ju vara litet villrådig. Det är visserligen troligt, att bostadsbyggnaden för rektor kan åstadkommas för lägre pris, men om det kan bli så lågt, att man på den grund kan våga en afprutning af det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, vågar jag icke påstå. Litet hvar veta vi, huru priserna

stegras, man kan nästan säga år från år, och då är det bäst att vara säker på att ha ett belopp som räcker till, och jag tror därför, att det är lugnast att hålla sig till Kungl. Maj:ts förslag, till hvilket jag tager mig friheten att yrka bifall.

*Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet i
Uppsala.
(Forts.)*

Herr Tengdahl: Endast några få ord gentemot herr Ekman. Han tycktes vilja uppmana mig till ett mera anspråklöst uppträdande såsom varande icke sakkunnig. Men någon sakkunskap får man väl dock, då man som jag i fyra års tid suttit i en kommunal nämnd i Stockholm och vid hvarstenda sammanträde godkänt ritningar till sådana små byggnader å Stockholms stads vägnar i dess egenskap af markägare. Då kan man känna sig såsom i viss mån sakkunnig utan att vara arkitekt. Jag har icke gifvit mig ut för att vara arkitekt, men jag har examen som byggmästare och legitimation som sådan, och det gör, att jag anser mig i någon mån sakkunnig i de här frågorna.

Herr Ekman förstod icke, hvad jag menade med den oekonomiska envåningspuckeln, och fantiserade om att man icke skulle bygga två våningar, om man icke hade användning för dem. Naturligtvis icke. Är puckeln motiverad, skall den finnas där; men mig föresväfvar det, att en skicklig arkitekt skulle kunna jämnt fördela de eldstäder man behöfver på precis två våningar, så att puckeln icke alls vore motiverad. Det var det jag ville ha sagt, och jag tänkte, att jag framhållit det tillräckligt tydligt, för att herr Ekman skulle förstå saken. Då jag talade om vinden, så menade jag, att man skulle anordna en öfvervåning i takfallet. Hvad som sedan blir kvar i öfre fallet, när man har brutet tak, kan bli en anspråkslös torkvind, tillräcklig och mera än tillräcklig för en enda familj.

Herr Ekman talade om att jag sett en punkt, som arkitekten icke sett. Ja, den hade jag sett i fantasien — så mycket sakkunnig är jag, att jag kunde det. Det var nämligen en perspektivpunkt, icke en punkt på de geometriska ritningarna. Det är ju så, att man för att få en mera lefvande bild af en byggnad, tänker man sig stå på någon punkt snedt för densamma och får då fram en perspektivritning. Arkitekten har sett sitt hus från en viss perspektivpunkt, men jag från en annan punkt. Från denna andra punkt, som jag gärna skall peka ut för herr Ekman, när vi träffas där borta vid ritningarna, är det, som byggnaden blir så tokig, som jag beskriver den. Taken komma att bilda en kälkbacke tillsammans.

Hvad sedan utskottets yrkande beträffar, har jag inte sagt, att jag yrkar bifall med någon särskild förtjusning öfver motiveringen. Jag skulle till och med, om motiveringen anses torftig, icke ha något emot, att detta tydligt säges ifrån. För mig är hufvudsaken, att man bringar ned kostnaderna, där det låter sig göra; och i det hänseendet har jag anbringat min kritik på hvad jag anser mig förstå,

*Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)*

nämligen rektorsbostaden. Jag har däremot icke sagt ett enda ondt ord om seminariebyggnaden, som jag icke begriper.

Med anledning af ett yttrande af herr statsrådet ber jag att till förekommande af allt missförstånd få säga, att om jag någon gång säger ett fult ord om våra arkitekter, menar jag icke något personligt, utan jag syftar på den dåliga undervisningen i Tekniska högskolan och Fria Konsternas akademi.

Herr Hellberg: Jag ber att med ett par ord få tillkännagifva min ståndpunkt i denna fråga, eftersom jag varit med om dess behandling inom afdelningen. Jag får då säga att vi verkligen försökte pruta på byggnadskostnaderna. Afdelningen har på sin lott verkligen haft så stora anslagskraf, att vi känt ansvaret och grufvat oss därför. Vi genomgingo i detalj mycket noga förslaget med tillhörande ritningar, men vi kommo därhän, att vi icke kunde tillstyrka någon nedprutning efter omsorgsfull och allvarlig pröfning och utan att vi ansågo oss skatta åt någon som helst byggnadslyx. Då ärendet sedermera förekom i statsutskottet in pleno, var jag icke närvarande, då den stora afprutningen på rak arm skedde. I annat fall skulle jag både talat och röstat för att Kungl. Maj:ts proposition måtte utaf utskottet blifva oförändradt bifallen. Jag skall nu icke försöka ingå på herrar Tengdahls och Rydéns anmärkningar, dessa ha redan från statsrådsbänken på ett lyckligt sätt blifvit vederlagda, utan jag skall endast be att få inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Herr Byström: Herr talman! Jag har haft tillfälle att rådgöra med en sakkunnig i den här frågan, och det resultat, som han och jag kommit till, var, att det nog är säkrare att följa Kungl. Maj:ts framställning än statsutskottets förslag. Det har redan framhållits, att jämförelsen mellan Falun och Uppsala visar, att det nödvändigt måste betinga större kostnader att bygga de här ifrågasvarande husen i Uppsala. Läget och grundförhållandena äro sådana, att de föranleda dryga kostnader. Vidare har framhållits, att läroverket där behöfver vara större, därför att det är ett större antal, som där skall undervisas. Detta medför naturligen större kostnader. Slutligen vill jag hafva sagt, att då det gäller en anstalt, hvars syfte är att gagna vårt lands största undervisningskår, tycker jag, att åtminstone denna kammare kunde gå med på att gynna ett sådant företag. Den diskussion, som förts här, har bidragit till den öfvertygelsen, att sakskaalen ligga på Kungl. Maj:ts sida, och jag skall därför be att med dessa ord få för min del yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Rydén: Det var egentligen min bestämda föresats att icke begära ordet vidare, men när nu herr Byström också kommer, skall jag be att få säga ett par ord.

Det är ganska märkvärdigt ibland här i Riksdagen. Härom dagen gällde det tre bostäder till några fattiga hospitalstjänare i Vänersborg. Byggnadssumman var 81,400 kronor, och statsutskottet hade tillstyrkt den. Då gick herr Tengdahl upp och yrkade på nedsättning af denna summa med 21,400 till 60,000 kronor, och kammaren gick med stor majoritet med på detta hans förslag utan vidare, ehuru det afstyrktes bestämdt från dem, som deltagit i statsutskottets behandling af detta ärende och som försökt att sätta sig in i frågan.

Här kommer nu statsutskottet med en byggnadssumma på ungefär 700,000 kronor och föreslår en nedsättning på 26,000 kronor, och jag har tillåtit mig att motivera denna bland annat med det onödigt stora utrymme, som är tilltaget för klassrum och korridorer. Och jag vidhåller detta.

Då herr statsrådet nyss yttrade, att han redan gjort en reducering, nämligen från 4 1/2 till 3 1/2 meters bredd, och att denna ingick i de 15,000 kronorna, får det ursäktas mig, att jag icke visste det. Ty det står icke i den kungl. propositionen och icke heller i några andra papper, som vi haft, utan där talas om en hel del andra saker, om målningar och trossbottnar och hvad det är, som denna nedsättning af 15,000 kronor skulle vara gjord för.

Jag vill också säga, att de uppgifter herr statsrådet lämnade här angående utrymmet i Stockholms seminariums klassrum icke stämma med de uppgifter, jag fått därom. Jag kan icke veta, hvar på det beror. Men efter de uppgifter, jag har, är utrymmet i klassrummen i Stockholms seminarium 57,6 kvadratmeter, med undantag för ett par klassrum, som kommit att bli större på grund af byggnadens form. Men det ordinarie utrymmet skulle vara det, som jag omnämnde, efter de officiella handlingar, som stått till statsutskottets förfogande.

Jag vidhåller, herr Byström, att här icke finnes någon människa, som vill göra ett attentat mot en undervisningsanstalt. Jag är lika mån om dem som herr Byström. Men jag har ansett, att detta var en punkt, där vi, utan att någonting i anstaltens reella uppgift skulle vedervägas, skulle kunna göra en liten inskränkning och vara litet sparsamma i några hänseenden. Jag skulle kunna peka på ett par saker i inredningen, där man t. ex. kostat på en dyrbar kakeluppsättning i badrum etc., något som enligt mitt förmenande är onödigt. Man kan göra hvad man vill, när man har pengar, men då det är fattiga människors pengar, som vi ha att reda oss med, anser jag, att man skall sätta ned utgifterna, om man kan göra det utan skada, och det anser jag, att man här kan göra.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Berg: Herr Rydén's sista yttrande tvingar mig att ännu en gång uppträda.

*Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)*

Angående
nya byggnader
för folkskoleseminariet
i Uppsala.
(Forts.)

Han pekade nämligen på en punkt, där man enligt hans uppfattning verkligen kunde tala om lyx. Det var i fråga om de kakelplattor, som skulle användas i badrummet. Ja, men sådana kakelplattor äro sannerligen icke någon lyx, de förekomma i alla badrum för skolor, som jag känner till. De höra till de nödvändiga sakerna. Man kan icke låta bassängen i ett badrum, som är afsedd för en mängd människor, vara endast af betong; då ser ingen, om vattnet är rent eller ej. De äro icke heller någonting dyrbart, de lära kosta 25 öre per styck, och hela summan är en ren obetydlighet.

Jag trotsar alltså hvem som helst att säga, att det här gäller någon lyx.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på afslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet af herr A. Ekman m. fl. afgifna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 71, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet af herr A. Ekman m. fl. afgifna reservationen.

Omröstningen utföll med 159 ja mot 42 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Statsutskottets härpå föredragna utlåtande, nr 72, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vetenskapliga patologisk-anatomiska arbeten å Sabbatsbergs sjukhus, blef af kammaren godkänt.

§ 6.

Angående
bostadshus åt
kontraktss-
adjunkten i
Hvitträsk by.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 73, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande i Hvitträsk by af bostadshus åt den därstädes stationerade kontraktssadjunkten.

I hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Kungl. Maj:ts föreslagit i en den 12 april 1912 till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition hemställde utskottet, att Riksdagen måtte — under förutsättning att Gällivare församling, med vidhållande af sina i öfrigt i ärendet gjorda erbjudanden att tillhandahålla byggnadstomt och vedbrand, åtog sig att mot erhållande af ett statsbidrag å 9,000 kronor uppföra såväl boställshus åt den i Hvitträsk by stationerade kontraktssadjunkten i hufvudsaklig enlighet med de af öfverintendentensämbetet upprättade ritningarna som det till boställshuset hörande uthuset, äfvensom att för framtiden underhålla desamma — på extra stat för år 1913 för sagda ändamål bevilja ett anslag å 9,000 kronor.

Häremot hade herrar *Thorsson* och *Rydén* reserverat sig.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af

Herr *Thorsson* som yttrade: Jag har reserverat mig i denna punkt, och jag skall be att få säga ett par ord med anledning af denna reservation.

Här föreligger nu förslag om beviljande af ett anslag af 9,000 kronor, för hvilket man afsett att uppföra en bostad till vederbörande prästman. Det synes mig, att denna utgift förnämligast borde drabbat Gällivare och kanske äfven andra kommuner där uppe. Jag vet icke, hvar det skall sluta, om vi på detta sätt skola börja på att ute i kring landet både bygga kyrkor och aflöna präster och sedan upplåta bostäder till dem också. Då nu staten har beviljat så mycket, förefaller det mig, att det hade varit riktigt, att kommunerna där uppe tagit någon större anpart på sig utaf denna utgift, som väl ändå får betraktas såsom en kommunalutgift.

I fråga om själfva behandlingen af detta ärende bjuder desamma på en del saker, som äro värda att påpekas litet. Här har nu domkapitlet från första början gjort upp ett förslag till uppförande af en bostad, som ansetts skulle kunna uppföras för 6,400 kronor. Sedan yttrar sig Kungl. Maj:ts befallningshafvande om denna byggnadskostnad, och resultatet blir, att byggnadskostnaden höjes till 7,500 kronor. Sedan slutes aftal med Gällivare kommun,

Angående
bostadshus åt
kontraktss-
adjunkten i
Hvitträsk by.
(Forts.)

enligt hvilket Gällivare kommun för ett statsbidrag af 8,000 kronor åtar sig att uppföra en byggnad, som kommunens myndigheter eller sakkunniga ha räknat ut skulle kosta 8,300 kronor. Sedan kommunen åtagit sig denna byggnadsskyldighet med ett bestämt bidrag, och ärendet blifvit en kommunens angelägenhet, skickas i alla fall ritningarna till öfverintendentsämbetet, hvarvid öfverintendentsämbetet resolverade, att byggnaden måste inredas efter andra mera moderna principer. Öfverintendentsämbetet ändrar ritningarna, hvarigenom enligt ämbetets beräkning byggnadskostnaden höjdes till 9,000 kronor. Denna beräkning underkännes af Malmbergets byggnadssakkunniga, hvilka säga, att det icke finns någon möjlighet att bygga en byggnad efter det af öfverintendentsämbetet uppgjorda förslaget för 9,000 kronor, utan den måste kosta minst 11,000 kronor. Det är en märkvärdig sak detta, att man på detta sätt skall drifva upp byggnadskostnaden.

Prästen i fråga bor nu uti ett enkelt rum, bakom ett »pörte», som det heter, ett kök. Från att ha bott så, skulle han, enligt de olika förslag, som här framkommit, enligt det första förslaget bo i en byggnad, beräknad till 6,400 kronor, det andra förslaget en byggnad för 7,500 kronor och vidare för 8,300 kronor, och slutligen har det stannat vid en byggnadskostnad af 11,000 kronor. Detta skulle i viss mån afskräcka mig från att yrka afslag, ty få papperen gå genom myndigheterna än en gång till och denna byggnadsfråga blifva ytterligare föremål för vederbörandes ritnings- och räkneförmåga, blir det väl på det sättet, att man där uppe i lappriket icke kan få en tidsenlig prästbostad för mindre kostnad än 20,000 kronor. Men jag tar mig likväl dristigheten att yrka afslag å det föreliggande förslaget ur den synpunkten, att detta spörsmål bör vara en kommunens angelägenhet. Nu vet jag visserligen, att man kommer att säga från kommunens sida, att denna sak ha vi icke med att göra, ty statsmakterna ha helt enkelt beslutat, att en kyrka skall placeras där, och de ha lämnat anslag till byggandet af en kyrka, och då få väl statsmakterna äfven hjälpa till med bostad åt denne präst. Det kan emellertid icke i längden gå för sig, att Riksdagen på detta sätt påtager sig en sådan utgift, som borde påhvila vederbörande kommun, i all synnerhet, när det är fråga om kommuner, hvilkas bärkraft är sådan, att de väl tåla vid en dylik utgift.

Med denna min uppfattning af denna fråga tillåter jag mig, herr talman, att yrka afslag på den föreliggande propositionen.

Härpå anförde:

Herr Hellberg: Herr talman, mina herrar! Enär jag deltagit i denna frågas behandling på vederbörande afdelning inom utskottet ber jag att nu få yttra ett par ord i densamma.

I anledning af en af Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade 1905 års riksdag såsom bidrag till uppförande af en kapellbyggnad i Hvitträsk by af Gällivare församling på extra stat för år 1906 ett belopp af 9,000 kronor. År 1907 förordnades en kontraktsadjunkt att vara stationerad i Hvitträsk by, och år 1908 invigdes det ifrågavarande kapellet. Behovvet af ett kapell i Hvitträsk och anställandet därstädes af en prästman har sålunda pröfvats och godkänts af Kungl. Maj:t och Riksdagen. Nu har man trott, att det skulle finnas möjlighet för denne prästman att få bostad invid kapellet eller någonstans i trakten däromkring. Det har emellertid visat sig omöjligt; han bor, såsom den föregående talarren sade, i ett kök, i ett s. k. pörte. Det skulle väl då ligga nära till hands, kunde man tycka, att Gällivare församling skulle vidkännas kostnaden för denna byggnad. Ja, det är visserligen så, att Hvitträsk by ligger inom Gällivare församling, men den ligger alldeles på gränsen mot Råneå, och prästmannen i fråga har icke sin verksamhet allenast i Gällivare församling, utan han verkar, som sagdt, först och främst i det närgränsande Råneå och dessutom äfven i Jockmocks, Öfverkalix och Edefors socknar. I och för sin tjänstgöring gör han resor till dessa närgränsande socknar. Afståndet ifrån Hvitträsk till Gällivare är omkring 11 mil, afståndet till Råneå är omkring 8 mil och till Öfverkalix och likaledes till Jockmock omkring 10 mil samt till Edefors 6½ mil. Vi förstå häraf, i hvilken isolerad trakt byn Hvitträsk ligger, där denne präst har sin tjänstgöring. De nu uppräknade kommunerna äro icke i någon vidare mån bärkraftiga och kunna därför icke bidraga till uppförandet af en bostadsbyggnad åt denne präst här i Hvitträsk. På tal om Hvitträsk isolerade läge vill jag nämna, att det genom ett bredt skogsband är skildt från det öfriga Gällivare; folket består till största delen af afkomlingar af nomadlappar, som blifvit bofasta, och det har alltid varit mycket efterblifvet just till följd af denna isolering. Skolväsendet har ända till de sista tio åren legat fullkomligt i lägervall. De språkliga förhållandena där äro mycket egendomliga; sins emellan talar folket mest lappska, men begagnar sig äfven af finska och svenska språken, men märkvärdigt är, att de icke riktigt kunna något enda af dessa språk.

Nu säger man, att Gällivare kommun bör göra uppoffringar, och att denna kommun icke gjort några sådana i detta hänseende. Jo, Gällivare har verkligen gjort uppoffringar härvidlag. Statsanslaget till kapellbyggnaden i Hvitträsk utgjorde 9,000 kronor, men byggnaderna kostade 14,000 kronor, resten har tillskjutits af Gällivare kommun. Vidare har Gällivare anlagt begravningsplats invid kyrkan. Kommunen har köpt mark och kostat på inhägnad däraf samt åtagit sig underhållet af kapellet. Kommunen skall äfven underhålla prästgården, men icke nog med det, den skall äfven tillskjuta 2,000 kronor till kostnaden för densamma.

*Angående
bostadshus åt
kontrakts-
adjunkten i
Hvitträsk by.
(Forts.)*

Angående
bostadshus åt
kontraks-
adjunkten i
Hvitträsk by.
(Forts.)

Nu hade jag tänkt mig, att man skulle kunna få medel till denna prästbyggnad antingen från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk eller också från prästerskapets löneruleringsfond. Både kammarkollegium och statskontoret ha emellertid afstyrkt hvarje förslag i den riktningen. Den sistnämnda fonden användes ju nämligen för helt andra ändamål, och hvad anslaget till lappmarks ecklesiastikverk beträffar, är detsamma förut så hårdt anlitadt, att man icke kan få någonting därifrån för detta ändamål. Då nu detta behof af prästbostad är en följd af statsmakternas gemensamt fattade beslut angående uppförandet af en kapellbyggnad i Hvitträsk och stationerande därstädes af en kontraksadjunkt, så är det väl gifvet, att, då de församlingar, inom hvilka prästen tjänstgör, icke äro i tillfälle att kunna bidraga till prästgårdens uppförande, staten äfven i detta fall bör träda hjälpande emellan.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlsson i Frosterud: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning af hvad herr Thorsson här yttrade. Han sade bl. a., att uppförandet af detta prästboställe skulle vara Gällivare kommuns enskilda angelägenhet. Sedan jag begärde ordet, har nu herr Hellberg i vissa delar klarlagt, hur förhållandena i verkligheten ställa sig i detta afseende. Det är ju nämligen så, att Riksdagen här på Kungl. Maj:ts förslag år 1905 utan församlingens åtgörande beslöt, att en kontraksadjunkt skulle anställas där uppe i Hvitträsk, och i sammanhang därmed beslöts äfven, att en kapellbyggnad skulle uppföras, och staten åtog sig kostnaderna därför till den afsevärdaste delen, men icke i deras helhet. Vidare beslöt Riksdagen att bestrida hela kostnaden för aflönande af såväl denne kontraksadjunkt som flera andra adjunkter, hvilka äro anställda där uppe i lappmarken. Resultatet af detta Riksdagens beslut blef, att Gällivare församling, för att detta kapell äntligen skulle bli färdigt, måste, sedan Riksdagen fattat sitt beslut, anslå c:a 4,000 kronor till denna kapellbyggnad. Dessutom har, som här påpekats, församlingen åtagit sig underhållskostnaderna för densamma. Så har församlingen i år måst lägga ut 5- à 600 kronor för denna kapellbyggnad, så att komma med det påståendet, att Gällivare församling icke gjort något härvidlag, är icke riktigt; ty då förhållandena äro sådana, att denne präst icke är afsedd att utesluta ägna sig åt Gällivare kommun, utan att tjänstgöra i fem olika socknar, framgår däraf tydligt, att hvad Gällivare kommun beträffar, densamma bidragit med sin vederbörliga anpart i kostnaderna för detta kapells uppförande och underhåll. Den omständigheten, att de andra kommunerna icke kunna bidraga något, kan väl Gällivare kommun icke rå för, och densamma har, som sagdt, redan nu fått betala ut sin dryga anpart af dessa kostnader.

Nu förhåller det sig, såsom herr Thorsson mycket riktigt påpekade, på det sättet, att man låtit detta förslag till prästboställe undergå många omarbetningar, och för hvarje sådan har kostnaden stigit så, att den från i domkapitlets ursprungliga förslag beräknade 6,000 kronor undan för undan stigit och i det nu senast framlagda förslaget uppgår till 11,000 kronor. Jag tror således, att om man här vill ha det så billigt som möjligt, är det bäst att bifalla det nu föreliggande förslaget, ty i likhet med herr Thorsson befarar jag, att, för den händelse nya ritningar skola göras, kostnaderna då kunna komma att stiga ännu högre. Nu medgifver jag visserligen för min del, att kostnaderna för en prästgårdsbyggnad uppe i lappmarken, där ju alla förhållanden äro så primitiva, äfven borde kunna hållas inom billigare gränser än 11,000 kronor, som detta förslag afser.

*Angående
bostadshus åt
kontrakt-
adjunkten i
Hvitträsk by.
(Forts.)*

Då herr Thorsson här säger, att Gällivare kommun borde vara skyldig att bygga detta boställe, vill jag däremot invända, hvad som för öfrigt redan anförts af den föregående talaren, att då det är på grund af statsmakternas beslut, som en prästman anställts där uppe och en kapellbyggnad där uppförts, kan det väl icke vara Gällivare kommuns ensak att uppföra ett boställshus åt denne präst, i all synnerhet som kommunen icke ensam åtnjuter denne prästs tjänster. För öfrigt vill jag säga, att äfven om statsutskottets förslag här bifalles och sålunda 9,000 kronor lämnas för detta ändamål, kan i alla händelser icke detta prästboställe blifva färdigt med mindre, än att Gällivare kommun för sin del bidrager med ytterligare 2,000 kronor för kostnadssummans fyllande. Jag vill äfven erinra om, att Gällivare kommun låtit föranstalta om uppgörande af en detaljerad kostnadsberäkning i byggnadsföretaget och därjämte utfäst sig att tillsläppa mark samt underhålla bostället för all framtid m. m. Gällivare kommun kommer således att få vidkännas den del af kostnaderna, som i detta fall kan anses böra falla på kommunens anpart.

Att sålunda afslå detta förslag under den motivering, att Gällivare kommun skulle vara skyldig att uppföra detta prästboställe, går icke, och jag skulle vilja råda min vän, herr Thorsson, att om han nu icke vill, att statsmakterna skola lämna något bidrag till denna byggnads uppförande, han i så fall söker att hitta på en annan förevändning för att yrka afslag å förslaget, ty det skäl, som han här anført, duger, som sagdt, icke.

Det är endast detta, jag här velat framhålla, på det att frågan må blifva i någon mån klarlagd och kammarens ledamöter veta, huru den ligger, när vi nu gå att rösta för bifall eller afslag å det nu föreliggande förslaget. För den händelse någon skulle tro, att det är af lokalpatriotiska hänsyn, som jag här uppträder, skall jag, herr talman, här nu icke framställa något yrkande.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner å dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag å såväl samma hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet fattade kammaren beslut i enlighet med förstnämnda proposition.

§ 7.

Föredrogos hvart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående fördelning af medel till främjande af nykterhet och motarbetande af dryckenskapens följder;

nr 75, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter åbon Rasmus Jönsson från Hököpinge i Hököpinge socken;

nr 76, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter Christiana Hammarlund från Södertälje;

nr 77, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter Jonas Jonasson Häll från Slagsta;

nr 78, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af kvinnliga skrifbiträden i postsparbankens stat; och

nr 79, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för anställande af en extra advokatfiskal hos kammarkollegium äfvensom för ordnande af vissa, kollegii aktuariekontor tillhörande handlingar.

Utskottets i nämnda utlåtanden gjorda framställningar blefvo af kammaren bifallna.

§ 8.

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.*

Härefter förelåg till afgörande statsutskottets utlåtande, nr 80, i anledning af Kungl. Maj:ts propositioner dels angående ändring i aflöningsreglementet för tjänstemän vid telegrafverket samt fastställande af telegrafverkets stat för driftkostnader år 1913, dels ock angående understöd af telegrafmedel åt änkan Johanna Charlotta Larsson, född Löfgren, äfvensom i ämnet väckta motioner.

I en den 13 januari 1912 dagtecknad proposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af protokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att i afvaktan på den proposition angående fastställande af telegrafverkets stat för driftkostnader år 1913 m. m., som kunde komma

att afåtas, tillsvidare beräkna telegrafverkets anslag för driftkostnader för år 1913, förslagsvis, till 11,300,000 kronor att utgå direkt af telegrafmedlen.

Sedermera hade genom en den 22 mars 1912 till Riksdagen aflåten proposition Kungl. Maj:t, under åberopande af därvid fogadt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen dels besluta sådan ändring af gällande aflöningsreglemente för tjänstemän vid telegrafverket af den 11 oktober 1907, som framginge af propositionen bifogadt förslag till kungörelse i ämnet, dels medgifva, att enhvar af arbetsledaren Anton Edvard Jönssons änka Christina Jönsson, född Andersson, växelstationsföreståndarinnan Ahli Hansson, lokaltelefonisten Sigrid Lovisa Virginia Jacobsson och Kristina Månsson måtte från och med den 1 januari 1912 af telegrafverkets medel uppbära under sin återstående lifstid, så länge hon lefde ogift, årligt understöd till belopp af, änkan Jönsson 300 kronor, växelstationsföreståndarinnan Hansson och lokaltelefonisten Jacobsson 500 kronor samt Månsson 400 kronor, att utbetalas i den ordning, som gällde för fyllnadspensioner från telegrafverket, dels ock bestämman telegrafverkets anslag för driftkostnader under år 1913, förslagsvis, till 11 532,000 kronor att utgå direkt af telegrafmedlen.

Vidare hade Kungl. Maj:t i proposition den 19 april 1912, under åberopande af bifogadt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgifva, att änkan Johanna Charlotta Larsson, född Löfgren, måtte från och med den 1 mars 1912, så länge hon lefde ogift, af telegrafverkets medel uppbära ett årligt understöd till belopp af 640 kronor att utbetalas i den ordning, som gällde för fyllnadspensioner från telegrafverket.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft dels en i Första kammaren väckt motion, nr 101, af herr P. V. Olsson, dels ock följande i Andra kammaren väckta motioner, nämligen: nr 282, af herr Cederborg, nr 283, af herr Palmstierna, och nr 284, af herr Sommelius.

Utskottet hemställde,

att Riksdagen måtte i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande propositioner:

a) med afslag å de af herr Cederborg och herr Sommelius samt herr Palmstierna väckta motionerna, besluta sådan ändring af gällande aflöningsreglemente för tjänstemän vid telegrafverket af den 11 oktober 1907, som framginge af ett vid utlåtandet fogadt förslag till kungörelse i ämnet (Bil. A),

b) medgifva, att enhvar af arbetsledaren Anton Edvard Jönssons änka Christina Jönsson, född Andersson, växelstationsföre-

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)

ständerinnan Ahli Hansson, lokaltelefonisten Sigrid Lovisa Virginia Jacobsson, Kristina Månsson och änkan Johanna Charlotta Larsson, född Löfgren, måtte, de fyra förstnämnda från och med den 1 Januari 1912 och änkan Larsson från och med den 1 mars 1912, af telegrafverkets medel uppbära, så länge hon lefde ogift, årligt understöd till belopp af, änkan Jönsson 300 kronor, växelstationsföreståndarinnan Hansson och lokaltelefonisten Jacobsson 500 kronor, Månsson 400 kronor och änkan Larsson 640 kronor, att utbetalas i den ordning, som gällde för fyllnadspensioner från telegrafverket,

c) med afslag å herr Olssons motion, godkänna utlåtandet vidfogadt förslag till stat för telegrafverkets driftkostnader under år 1913 (Bil. B.) samt bestämma telegrafverkets anslag för driftkostnader för samma år, förslagsvis, till 11,532,000 kronor att utgå direkt af telegrafmedlen.

På hemställan af herr talmannen beslöt kammaren att till behandling först upptaga den vid utlåtandet fogade Bil. A, innefattande utskottets förslag till kungörelse angående vissa ändringar i aflöningsreglementet för tjänstemän vid telegrafverket af den 11 oktober 1907, hvilket förslag skulle paragrafvis föredragas utan uppläsning af paragraferna, samt därefter utskottets hemställan momentvis.

Ordet begärdes härpå af

Herr Ekman, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I det föreliggande utskottsbetänkandet återfinnes längst ned på sid. 5 och högst upp på sid. 6 följande yttrande: »Motionen innebär icke en så blygsam ökning i telegrafverkets utgifter, som i densamma uppgifves eller för år 1913 allenast omkring 500 kronor, utan kommer, enligt hvad från telegrafstyrelsen inhämtats, ökningen för nämnda år att uppgå till 6,554 kronor, hvaraf omkring 800 kronor utgör ökningen för stationsförmännen och omkring 5,740 kronor för stationsbiträdena».

Denna del af utlåtandet innehåller en oriktig uppgift, hvilken influtit i utskottsbetänkandet på grund af de meddelanden, som lämnats ifrån telegrafstyrelsen. Då telegrafstyrelsen upptäckt detta misstag, har styrelsen varit angelägen att så skyndsamt som möjligt få densamma rättad inför kammaren och har i anledning häraf bedt mig här meddela, att på grund af missuppfattning vid berörda uppgifters lämnande icke tagits hänsyn därtill, att, till följd af en i 1907 års aflöningsreglemente för telegrafverkets tjänstemän inryckt öfvergångsbestämmelse, de vid nämnda aflöningsreglementes ikraftträdande hos telegrafverket anställda ordinarie och extra ordinarie vaktbetjante af första och andra lönegraderna, hvilka vid 1908

års ingång tillträdt befattning såsom stationsförmän respektive stationsbiträden, ägt beräkna en begynnelseaflöning af, stationsförmännen 1,020 kronor och stationsbiträdena 900 kronor. De lämnade uppgifterna kommo därför närmast att gifva ett uttryck för den ökning i aflöningarna, som ett bifall till motionen skulle medföra för hela tiden, intill dess de nuvarande stationsförmännen och stationsbiträdena nått sin högsta aflöning. Då hänsyn toges till ofvannämnda undantagsbestämmelse, kommer för år 1913 den verkliga ökning i aflöningarna, hvilken föranledes af ett bifall till motionen, att utgöra 1,209 kronor, hvaraf 348 kronor belöpa på stationsförmännen och 861 kronor på stationsbiträdena.

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

På samma gång som jag, herr talman, ber att få göra denna rättelse, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Bil. A.

Efter föredragning af § 1 anförde

Herr Lindberg: Herr talman, mina herrar! Den upplysning, som statsutskottets ärade vice ordförande nu lämnat, bidrager ju i sin mån att stärka den uppfattning, som kommit till uttryck i den reservation, som jag afgifvit i den nu föreliggande frågan. Det förhåller sig så, att herr Palmstiernas motion rönt ganska stora sympatier inom den afdelning af utskottet, där denna fråga behandlades, men den stora summan verkade afskräckande, och det var delvis därför, som utskottet icke ville gå med på motionärens förslag. När nu denna summa är reducerad till någorlunda rimliga proportioner, hoppas jag, att de ärade medlemmar af utskottet, som uttryckt sina sympatier för denna motion, skola låta sina betänkligheter i detta afseende fara.

För min del kan jag vid detta tillfälle icke annat än yrka bifall till den uti denna punkt afgifna reservationen, hvilken innebär ett bifall till herr Palmstiernas motion. Det förekommer emellertid i denna motion ett yttrande, som jag skall be att något litet få taga afstånd ifrån.

I sammanhang med frågan om reparatörernas och stationsförmäns aflöningar talas nämligen där om, att reparatörerna äro i tillfälle att skaffa sig extra förtjänst. Jag har nu försökt att taga reda på, hvad det kan vara för extra förtjänst, som dessa reparatörer sålunda skulle kunna förskaffa sig, men det har icke lyckats mig att finna någon som helst den ringaste grund för detta yttrande. Det enda som jag skulle kunna tänka mig, att man kunde mena, när man här talar om extra förtjänst, äro de dagtramenten, som reparatörerna åtnjuta, då de äro ute på sina resor. Då emellertid dessa dagtraktamenten endast uppgå till en krona och 50 öre, kan jag icke föreställa mig, att någon kan mena, att reparatörerna på

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

det sättet skulle kunna få någon extra förtjänst. Tvärtom är det ju så, att reparatörerna vid flere tillfällen begärt att få detta dagtraktamente ökad, då det måste anses vara alltför lågt tilltaget. Därom föreligger emellertid icke nu något förslag, utan jag har här endast velat omnämna saken.

Det är äfven en annan omständighet i fråga om denna löne-
stat, som tilldragit sig min uppmärksamhet. Det har på något
ställe i den kungl. propositionen talats om, att telegrafverket i
många afseenden kan anses såsom ett mönsterverk, d. v. s. såsom
ett sådant verk, som man kan använda såsom något slags före-
döme, då man vill fastställa löneregleringar. Ja, jag medgifver,
att den nu föreliggande löneregleringen i mångt och mycket är ett
mönster för, huru man i dessa tider reglerar löner. Såsom herrarna
torde finna, har man här gått tillväga så, att man i afseende å de
högre lönerna ökat dessa med ganska ansevärliga belopp, medan
man däremot varit tämligen njugg mot de mindre löntagarna. Ja,
i många afseenden har man reglerat på det sättet, att det nära på
ser ut, som om det vore en reglering bakåt. Så synes t. ex. vara
förhållandet med linjeförmännen af första klassen. En linjeförman
af första klassen har nu efter 15 års tjänstgöring 2,645 kronor,
då han däremot enligt den kungl. propositionen icke skulle komma
i åtnjutande af mer än 2,610 kronor. Där inträder således för
linjeförmännen af första klassen en minskning i slutaflöningen med
35 kronor. Hvad de nuvarande innehafvarna af dylik befattning
beträffar, afhjälpes detta genom en tilläggsbestämmelse, som blifvit
införd med hänsyn härtill. Det heter nämligen i propositionen, att
den, som af regleringen skulle förorsakas minskning i sina löne-
förmåner, har rättighet att få utfylla detta belopp, men för kåren
i dess helhet, för dem, som sedermera få sådan befattning, blir det
alltså en minskning och ingalunda någon ökning i aflöningshän-
seende. Detta förhållande faller så mycket mera i ögonen, om man
gör en jämförelse med t. ex. den grupp, som kommer närmast
öfver de nu ifrågavarande befattningshafvarna, nämligen linje-
mästarna. För linjemästarna af första graden inträder nämligen
en ökning i slutaflöningen å 355 kronor och för linjemästarna i
andra graden en ökning å 400 kronor. Det är visserligen sant, att
man med det nuvarande tillståndet intjänar det högsta lönebeloppet
efter 12 år, under det att man i Kungl. Maj:ts proposition förutsatt
15 år såsom tjänstgöringstid för att erhålla högsta beloppet, men
skillnaden är betydlig ändå. Jag har icke velat anföra detta så-
som ett klander mot det aflöningsbelopp, hvartill linjemästarna
skola komma, utan har gjort det för jämförelses skull.

Det är till sist en sak, som jag skall be att få fästa icke pre-
cis kammarrens utan fastmer telegrafstyrelsens och telegraffullmäk-
tiges uppmärksamhet på. Herrarna torde finna af förslaget, att man
satt lönen till verkstadsdirektören till 12,000 kronor. Det förefaller

för en del kanske, som om det vore ett tämligen högt belopp, som man kommit upp till. Jag har icke för afsikt att klandra lönebeloppets storlek. Enligt hvad jag hört, har man till verkstadsdirektör lyckats förskaffa en duglig karl, och min mening är, att en duglig karl skall ha bra betaldt för sitt arbete, men det har icke undgått min uppmärksamhet, att man för att antaga denna verkstadsdirektör sett sig nödsakad att vända sig till Amerika för att från Amerika få hemkallad en svensk ingenjör, som i Amerika gjort sina praktiska studier. Jag har haft anledning att med en viss uppmärksamhet följa de arbetsledare, som i Amerika skaffat sig sin praktiska utbildning. Det har sagts, att denne man på ett utomordentligt duktigt sätt skött verkstadsarbetet och med sitt praktiska arbetsätt gjort besparingar, som jag tror uppgå till hundratusentals kronor. Det är bra, men vi måste ha uppmärksamheten fästad på, att dessa besparingar icke ske på folkets, arbetarnes bekostnad, ty skall det gå till på den amerikanska metoden, som börjat bli alltmera allmän, att man skall på så kort tid som möjligt utpressa mesta möjliga arbete, så att det icke skall bli något kvar af arbetarne, då de nått nått och jämnt öfver medelåldern, då vill jag säga, att vi skola akta oss för dessa amerikanska metoder, ty ett människolif, en arbetare är mera värd än några tusental kronor inbesparade för statsverket.

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

Med dessa ord, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i de delar det icke beröres af min reservation.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

§ 3.

Godkändes.

§ 4.

Det af Kungl. Maj:t framlagda förslaget till aflöning för icke provisionsberättigad tjänsteman upptog för telegrafister och vaktföreståndare en begynnelseaflöning af 1,260 kronor och en slutaflöning efter 18 år af 2,100 kronor.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vidare fasta aflöningen till stationsförmän och stationsbiträden utgöra, för stationsförmän lägst 1,020 kronor och högst, efter 9 år, 1,380 kronor samt för stationsbiträden lägst 840 kronor och högst, efter 12 år, 1,260 kronor.

Herrar *Cederborg* och *Sommelius* hade i sina förenämnda motioner, i hvad desamma afsåge ålderstillägg åt telegrafister och vaktföreståndare, hemställt, att ett nytt ålderstillägg å 300 kronor efter 15 år måtte tillerkännas bemälda befattningshafvare.

Uti den af herr *Palmstierna* väckta motionen hade föreslagits, att Riksdagen ville, med ändring af hvad Kungl. Maj:t föreslagit

Angående ändringar i aflöningsreglementet för tjänstemän vid telegrafverket m. m. (Forts.)

beträffande aflöningarna till stationsförmän och stationsbiträden, besluta följande aflöningsbelopp till nämnda tjänstemän, nämligen för stationsförmän kronor 1,020—1,140—1,260—1,380—1,500 med ålderstilläggens inträdande efter resp. 3, 6, 9 och 12 år, samt för stationsbiträden kronor 900—960—1,020—1,140—1,260—1,380 med ålderstilläggens inträdande efter resp. 2, 4, 6, 9 och 12 år.

Utskottet hade i fråga om telegrafisters och vaktföreständares ålderstillägg samt stationsförmäns och stationsbiträdens aflöningsförmåner biträdt Kungl. Maj:ts ofvan berörda förslag.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *A. C. Lindblad*, *Thorsson* och *Lindberg*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till herr Palmstiernas motion angående aflöningarna till stationsförmän och stationsbiträden.

Sedan paragrafen föredragits, lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr Cederborg som anförde: Herr talman! Beträffande det regleringsförslag, som framlagts från telegrafstyrelsens sida och hvori hemställes om löneförhöjning för en del funktionärer, har i fråga om de flesta punkter enighet rådt hos alla myndigheter, som yttrat sig, men en af de punkter, där så icke är förhållandet, gäller aflöningen till telegrafister och vaktföreståndare. Här ha nämligen de sakkunnige och efter dem Kungl. Maj:t och utskottet velat i viss mån modifiera den löneförhöjning, som begäres af telegrafstyrelsen, och det har gifvit anledning till den af mig väckta motion, som omförmåles här i handlingarna. Nu är det sant, att såväl telegrafstyrelsen som Kungl. Maj:t och utskottet och äfven min motion afse att telegrafisters och vaktföreständares aflöning, som börjar med 1,260 kronor, skall kunna sluta med 2,100 kronor, på sätt angifves i den nu föredragna paragrafen, men då motionen afser ändring i mellanliggande aflöningsstadier, torde det vara vid denna paragraf, som denna fråga skall upptagas till behandling. Jag tillåter mig emellertid, herr talman, hemställa om tillstånd att redan här få beröra jämväl § 17, beträffande hvilken jag tillåtit mig föreslå, att en begränsning af dyrortstillägget för de kvinnliga tjänstemännen icke må ifrågakomma — detta emedan det är nödvändigt att se sakerna i sammanhang för att få en grundval för den jämförelse, som här i handlingarna gjorts med förhållandena vid postverket.

Beträffande aflöningen till telegrafister och vaktföreståndare är det så, att denna aflöning för närvarande utgår med lägst 1,260 kronor och sedan ökas till 1,800 kronor, hvilket högsta belopp nås efter 12 år. Därtill kommer för telegrafister på dyrort s. k. dyrortstillägg, som uppgår till 10 eller 15 procent å aflöningen. Nu har

telegrafstyrelsen ansett denna aflöning för låg och föreslagit, att den skulle förbättras med ett nytt ålderstillägg på 300 kronor att utgå efter femton års tjänstgöring, och telegrafstyrelsen har därvid särskildt åberopat jämförelsen med de kvinnliga postexpeditörerna. Aflöningen för dem är lägst 1,500 kronor och högst 2,100 kronor, hvilket högsta aflöningsbelopp de nå redan efter nio år, och därtill kommer ortstillägg med 10 eller 15 procent å aflöningen, men detta ortstillägg är begränsadt till högst 150 resp. 225 kronor. Nu ha de sakkunniga och efter dem Kungl. Maj:t och utskottet väl ansett, att telegrafisterna och vaktföreståndarna äro i behof af löneförbättring, och likaså ansett, att jämförelsen med de kvinnliga postexpeditörerna är befogad, men påpekat, att aflöningen för de kvinnliga postexpeditörerna blifvit satt något högre än telegrafisternas förutvarande aflöning just därför, att postexpeditörerna nå sina befattningar senare och ha sämre befordringsmöjligheter än telegrafisterna. Särskildt betonas, att, om telegrafstyrelsens förslag bifalles, skulle de å dyrort placerade telegrafisterna nå en inkomst, som vore 90 kronor högre än de kvinnliga postexpeditörernas. Därför ha de sakkunniga icke varit med om detta förslag utan föreslagit en jämkning och ändring så, att 2,100 kronor väl skulle vara slutlönen, men fördelas på två treårsperioder, så att telegrafisterna skulle nå denna slut-aflöning först efter 18 år. Och därjämte är det föreslaget, att dyrortstillägget skulle, i likhet med hvad förhållandet är vid postverket, för såväl de manliga som kvinnliga tjänstemännen komma att vid telegrafverket begränsas till ett visst maximibelopp — resp. 225 och 150 kronor.

Nu har jag, såsom statsutskottet säger i sin motivering, sökt att i min motion visa, att den skiljaktighet, som man påvisat i dels tiden för vinnande af ordinarie anställning och dels befordringsmöjligheter — allt mellan telegrafisterna och postexpeditörerna — icke numera är så stor som den förut varit och som man sökt göra gällande, och jag tror, att det är tydligt visadt. Statsutskottet har själf medgifvit, att hvad angår tiden för befordran skiljaktigheten icke är så afsevärd, utan bestyrker riktigheten af den siffran 1 å 2 år, som i min motion uppgifvits. Däremot har statsutskottet påstått, att det är en väsentlig skillnad i befordringsmöjligheter för dessa två kategorier, men det synes mig, som om åtskilliga anmärkningar skulle kunna göras mot det resonemang, som statsutskottet här för.

Telegrafisterna, som äro 344 till antalet, ha enligt utskottet möjlighet att söka 76 kommissarietjänster, af hvilka fyra nu äro vakanta. Det är riktigt, men det är icke befogadt att såsom utskottet gör räkna till befordringsplatser äfven de tio befattningarna som föreståndare för lokalstationer i Stockholm. Vid dessa utgår nämligen den fasta aflöningen med samma belopp som vid telegrafisttjänsterna, äfven om det sedan därutöver utgår ett litet arvode på 200 kronor för särskildt besvär. Hvad angår de kvinnliga postexpeditörerna, 240

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)

till antalet, är det sant, att hittills för dem befordran vunnits blott till 27 förste postexpeditörstjänster och ett fåtal postmästartjänster. Men enligt gällande bestämmelser, meddelade af Kungl. Maj:t och Riksdagen, ha dessa postexpeditörer befordringsmöjligheter till 100 postmästartjänster af fjärde och 76 af tredje klass. Det är sant, att de icke *med visshet* kunna påräkna befordran till alla dessa platser eller kanske till flertalet af dem, därför att de få konkurrera om desamma med manliga tjänstemän, men det står dock fast, att generalpoststyrelsen själf vid senaste lönereglering för postverket framhöll, att hufvudskälet till att så få kvinnor kommit i besittning af postmästartjänster var den, att de under en lång följd af år icke brytt sig om att anmäla sig såsom sökande till dessa platser. Jag tror, att om man tar hänsyn till detta, kan man påstå, att skillnaden i befordringsmöjligheter för telegrafisterna och de kvinnliga postexpeditörerna icke är så stor, som utskottet sökt göra gällande.

Likaså måste jag bestämdt opponera mig mot det påstående, som utskottet gör, att orsaken till att en del telegrafister icke blifvit befordrade till kommissarier skulle bero på, att det funnes en viss obenägenhet hos telegrafisterna att söka de dem till buds stående, mera ansvarsfulla och högre aflönade kommissarietjänsterna. Det är något, som ligger i öppen dag, att en dylik obenägenhet är ganska otrolig. Går man till uppgifterna finner man, att det icke finnes någon grund för detta påstående. Före år 1907, då den sista staten för telegrafverket antogs, hade kvinnorna icke någon anledning att söka stationsföreståndaretjänster, därför att det icke medförde någon fördel för dem, men efter år 1907, då vissa kommissarietjänster uppläts till dem, har detta förhållande ändrats. Det är sant, att de icke blifvit i tillfälle att söka de tre bästa af dessa kommissarietjänsterna, men det beror på att de tre tjänsterna upplåtits åt manliga sökande. Hvad angår öfriga stationer befinnes det att efter 1907 har icke någon station af högsta eller femte klass varit ledig. Af sjätte klass ha 14 stationer varit lediga, och till dessa 14 ha icke mindre än 106 kvinnliga sökande anmält sig. Af den lägsta eller sjunde klass, som utskottet medger knappast kan anses såsom befordringsmöjlighet, ha blifvit lediga 8 stationer, och till dem ha 25 kvinnor anmält sig såsom sökande. Med dessa siffror torde det vara ådagalagdt, att utskottet icke har rätt i sitt påstående, att kvinnorna icke skulle vara villiga att söka sig ut till kommissarietjänsterna.

Utskottet säger därefter, att denna fråga icke är af så stor betydelse och att den icke gäller så många, därför att de telegrafister, som obefordrade nå högsta pensionsåldern, voro få till antalet, och utskottet uppger en siffra af 30. Jag tror att denna siffra är något oriktig, beroende på något förbiseende. Jag tror, att den rätta siffran är 43, men jag vill dessutom framhålla, att anledningen till att antalet icke är större är den, att före 1907 var extratiden 10, 12

till 15 år och ännu längre, så att det var ganska få, som kommo upp till högsta lönetilläggsklassen. Sedan den nya staten kommit till och extratiden förkortats, så kommer antalet telegrafister i högsta lönegraden efter hand att ökas. För öfrigt gäller det att tänka icke endast på den årgång telegrafister, som för närvarande är i tjänst, utan äfven på dem, som komma efter.

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

Med det sagda tror jag mig ha visat, att skillnaden i befordringsmöjligheter och annat icke är så stor, som utskottet velat göra gällande, men däremot är skillnaden så mycket mera betydande på en annan punkt, nämligen rörande aflöningen. Äfven om telegrafstyrelsens förslag skulle bifallas, så skulle en telegrafist efter 15 år icke komma upp till högre aflöning än 2,100 kronor; dessa telegrafister skulle under hela tiden, såväl ordinarie som extra tid, ha en lägre fast aflöning än motsvarande funktionärer vid postverket ha. Dessa senare funktionärer komma redan efter nio års tjänstetid till samma aflöningsbelopp nämligen 2,100 kronor. I jämförelse med denna ojämnhet synes det nu betyda föga, om telegrafister med en tjänstetid af inemot 25 år eller något dylikt skulle komma upp till inkomster, som med 90 kronor öfverstiga de kvinnliga postexpeditörernas. Resultatet blir i alla fall, att de sammanlagda inkomsterna under hela tjänstetiden blifva lägre än postexpeditörernas, och jag har tillåtit mig att i en tabell vid min motion visa detta, visa, att med normal tjänstetid uppgår den sammanlagda fasta aflöningssumman för postexpeditörerna till ett belopp, som med nära 4,000 kronor öfverstiger det sammanlagda aflöningsbeloppet för telegrafister, äfven om telegrafstyrelsens förslag till fast aflöning blir bifallet. Och äfven om man låter dyrortstilläggen vid telegrafafen, såsom jag i min motion hemställt, för de kvinnliga tjänstemännen vara orubbade, så kommer i alla fall aflöningssumman för postexpeditörerna under en normal tjänstetid af 35 år att ställa sig omkring 2,000 kronor högre för de kvinnliga postexpeditörerna än för telegrafisterna. Jag tror, att en sådan skillnad i aflöningen verkligen är så pass betydande, att den må kunna motsvara skillnaden i ålder för befordran till ordinarie tjänst och i befordringsmöjligheter.

De anmärkningar, som jag ur dessa synpunkter haft att framställa mot utskottets föreliggande förslag, äro emellertid icke de enda. Utgångspunkten för förslaget har ju varit att bereda telegrafister och vaktföreståndare en löneförhöjning. Men nu befinnes det, såsom jag i min motion påpekat, att begränsningen i dyrortstillägget medför den följden, att under en viss och icke obetydlig del af tjänstetiden eller sex år komma telegrafisterna att ha en afsevärdt mindre inkomst än de skulle få, om den gamla staten fortfarande finge gälla. Nu har visserligen utskottet opponerat sig mot denna min uppfattning och hänvisat till öfvergångsbestämmelserna, som enligt utskottets mening skulle innebära ett skydd mot denna minskning. Jag tror emellertid, att utskottet därvidlag i någon mån missräknat sig,

Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)

och att mina påståenden stå fast till det allra mesta. Den af utskottet åsyftade öfvergångsbestämmelsen innebär endast det, att den, som vid den nya statens ikraftträdande skulle få en lägre aflöning än förut, skulle erhålla ett personligt tillägg, till dess att aflöningen stigit till samma belopp som förut. Denna bestämmelse skyddar faktiskt endast de telegrafister, som hunnit upp till en inkomst af 1,800 kronor och som äro ett fåtal; de närmast stående, de som åtnjuta en aflöning af 1,650 kronor äro skyddade mot minskningen genast, men när de komma upp till nästa grupp inträder en minskning för dem, ehuru icke så betydande. Det nu sagda gäller dock endast ett 60-tal eller något mer af de 233 å dyrort tjänstgörande. För de öfriga, för det stora flertalet med en aflöning af 1,500 kronor och därunder, inträder däremot en direkt minskning, som, enligt hvad jag i min motion angifvit, uppgår till icke mindre än 202 kronor 50 öre för hvar och en af dem, som ha ett dyrortstillägg af 15 % och till 135 kronor för hvar och en som har ett dyrortstillägg af 10 %. Det lär icke vara svårt att inse, att för funktionärer med så liten aflöning som dessa telegrafister är detta en betydande minskning. Och detta gäller icke endast den nuvarande årgången utan alla dem, som komma in i tjänsten intill tiden för nästa löneroglering. Det synes mig egendomligt, då utgångspunkten är den, om hvilken alla myndigheter äro ense, nämligen att telegrafisterna äro i behof af en löneförbättring och man vill gifva dem 300 kronor, ehuru man tvistar om, huru de skola fördelas och under hvilka perioder de böra utgå, det synes mig då, säger jag, egendomligt att säga: ni äro i behof af en löneförhöjning af 300 kronor, som ni skola få, men under de sex sista åren, innan ni komma i besittning af löneförhöjningen, taga vi ifrån er 202 kronor 50 öre af den aflöning, som ni skulle erhålla, om den gamla staten finge gälla. Det blir då icke mycket kvar af denna aflöningsförhöjning. För min del har jag icke kunnat undgå att finna, att de omständigheter och de skäl, som jag anført beträffande aflöningsförhållandena inom de olika verken, göra att ett bifall till telegrafstyrelsens förslag i denna punkt är väl befogadt.

Nu kan man ju säga — och det har äfven antydts här i statsutskottets utlåtande — att den här frågan icke är af större vikt, den gäller endast ett relativt fåtal telegrafister, dem som icke kunna vinna befordran. Jag tror mig redan ha visat, att detta gäller icke ett sådant fåtal, som statsutskottet velat göra gällande. Men dessutom får man väl icke anlägga en sådan synpunkt, utan hufvudsynpunkten har man att finna i de ord, som förekomma i statsutskottets utlåtande, nämligen att man bör *göra rättvisa* åt dessa funktionärer. Jag tror, att det är denna synpunkt — jag hoppas det åtminstone — som kammaren vill beakta och detta desto hellre som det gäller funktionärer, hvilkas inkomster icke äro större än att de något så när kunna anses täcka den lefnadsstandard, som är deras.

Jag ber därför att på grund af hvad jag nu anfört få yrka bifall till de två första punkterna i den af mig framlagda motionen.

Häruti instämde herrar *Persson* i Tällberg och *Söderberg* i Hobborn.

Vidare yttrade:

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Schotte: Herr talman, mina herrar! Den aflöning, som enligt de sakkunniges förslag och Kungl. Maj:ts därpå grundade hemställan till Riksdagen skulle tillfalla dessa telegrafister och vaktföreståndare, skulle för 15-procentsort uppgå till 2,325 kronor och för 10-procentsort till 2,250 kronor. Det är tydligt, att när man jämför denna aflöning med aflöningen för motsvarande tjänstemän inom postverket, nämligen de kvinnliga postexpeditörerna, så kan det uppkomma vissa ojämnheter på grund af de fullständigt olika lönesystem, som inom dessa båda verk göra sig gällande. Det kan påvisas ett eller annat tillfälle, där postverkets tjänstemän äro bättre ställda och telegrafverkets sämre samt omvänt i något annat fall. Detta beror på, att posten har sina fasta ålderstillägg efter vissa år, under det att telegrafen har många och små lönetillägg år efter år. Hvarför man icke redan vid nu ifrågavarande lönereglering velat gå alltför långt upp med dessa löner har berott på, att man i en sådan, jag må säga, mera tillfällig lönereglering haft uppmärksamheten riktad på att icke ställa telegrafisterna högre med hänsyn till aflöningen än de kvinnliga postexpeditörerna, utan i görligaste mån likställa dem. Riksdagen har ju själf skrivit — jag tror på grund af en motion af herr Rissén — och af Kungl. Maj:ts begärt, att man skulle söka åstadkomma så enhetliga löneregleringar som möjligt. Detta är knappast för närvarande görligt med hänsyn till de nuvarande förhållandena och de olika lönesystem, som tillämpas; men det gäller att icke komma alltför högt med afseende på lönerna inom ett verk, så att man därigenom framkallar anspråk på löneförhöjningar inom andra verk. Den enda skillnaden mellan telegrafisterna och vaktföreståndarna å ena sidan samt de kvinnliga postexpeditörerna å den andra skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag blifva, att postexpeditörerna nå slutaflöningen efter 9 år och att postexpeditör, som ej är placerad å dyrort, efter 12 års tjänst får ett ålderstillägg å 100 kronor. Men man får också ta hänsyn till befordringsmöjligheterna för de kvinnliga postexpeditörerna i jämförelse med telegrafisterna. I medeltal blifva telegrafisterna ordinarie efter $4\frac{1}{3}$ år samt postexpeditörerna efter 5 å 6 år. Telegrafisterna, som äro 344 till antalet, kunna befordras till 93 högre eller därmed likställda tjänster; de kvinnliga postexpeditörerna åter, hvilka äro 240 stycken, ha åtminstone för närvarande ej utsikt att vinna befordran till flera än 32 högre poster. Den föregående ärade talaren oppo-

Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)

nerade sig emot hvad statsutskottet uttalat — såvidt jag fattade honom rätt — att en viss obenägenhet skulle förefinnas hos telegrafisterna att söka de dem till buds stående mera aflönade men ansvarsfullare kommissarietjänsterna. Att det icke saknas fog för detta uttalande framgår af en promemoria, som jag fått från telegrafstyrelsen, och som upptager en utredning rörande samtliga de under åren 1908—1911 tillsatta kvinnliga kommissarietjänsterna. Enligt denna utredning uppgick antalet telegrafister — äldre än den äldste sökande — som underlåtit att söka sådan tjänst till följande antal vid olika ledigheter: i Furusund 300, i Smögen 226, i Djursholm 14, i Bergkvara 220, i Lycksele 226, i Husum 300 o. s. v.

Om nu motionen bifalles, måste aflöningen ändras äfven för föreståndaren för katalogexpeditionen, kontorsskrifvarna, förrådsbokhållarna, kassörerna af första lönegraden, linjemästarna och assistenterna, emedan alla dessa skola efter visst antal år tillhöra den aflöningsklass å 1,950 kronor, som motionären önskar få bort ur aflöningsskalan. Då förslaget sålunda för dylika konsekvenser med sig, tror jag knappast, att man bör vidtaga någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag. Jag skulle kunna medgifva, att telegrafisterna kanske fått väl knapp löneförbättring, men jag tror icke, att man nu bör frångå hvad Kungl. Maj:t och de sakkunniga föreslagit, just med hänsyn till förhållandena inom de andra kommunikationsverken. Jag tror icke, att den tid är långt aflägsen, då man kan taga upp frågan om de kvinnliga telegrafisternas aflöning på en bredare basis, och att man då kanske kan något ytterligare tillmötesgå telegrafisternas kraf, hvilkas uppslitande arbete jag är den förste att erkänna. Men jag anser det viktigt att man vid en sådan här, jag må kalla, lönejustering icke bringar löneskrufven i gång mellan de olika verken. Det är därför, som Kungl. Maj:t ansett sig för närvarande icke kunna gå längre än som här skett med afseende å telegrafpersonalens löneförhållanden.

Herr Palmstierna: Som kammaren behagade finna, har jag under denna paragraf väckt en motion. Denna har också inom utskottet tillstyrkts af tre af utskottsledamöterna, men jag har anledning förmoda att, innan frågan är afgjord, det måhända kan vara flera utskottsledamöter, som vilja biträda förslaget, ty så behjärtansvärdt är detta onekligen.

Min motion berör nämligen några af de lägst stående befattningarna inom telegrafverket och ett sextiotal befattningsinnehafvare. När det gäller *dessa*, tror jag att kammaren skall lyssna särskildt till frågan, och när jag dessutom säger, att beträffande *dessa* befattningshafvare det är en reell *minskning* af löneförmånerna som här genom regleringen kommer till stånd, så tror jag att i all synnerhet frågan är värd beaktande. Det gäller nämligen här *dels*

stationsförmännen och dels stationsbiträdena. Beträffande förmännen har visserligen en höjning skett af begynnelselönen från 900 kronor med 120 kronor till 1,020 kronor, men en sänkning har skett i slutaflöningen från 1,500 till 1,380 kronor. Hvad betyder nu detta? Jo, det har betydelse för stationsbiträdena, hvilkas framtidsutsikter det gäller, då de skola bli förmän. Nu är det tio stycken sådana förmansplatser, men det är fem gånger så många biträdesplatser; dessa biträden få nu, som man säger, kappas om hålet. Hur går det då för detta fåtal biträden, som blifva förmän? Jo, det tar en lång tid för dem, innan de komma därhän, att de kunna beräkna att få den chancen; innan de stå vid den chancen ha de följaktligen fått olika ålderstillägg, kommit öfver den aflöning af 1,020 kronor, som är begynnelselönen för förmännen. Den lilla ökningen af begynnelselönen har sålunda för dem ingen betydelse, men hvad som för dem har väsentlig betydelse är, att slutaflöningen sänkes från 1,500 till 1,380 kronor. Det synes mig, att den saken bör ligga tämligen otvetydig och klar, och då må kammaren ha rätt att fråga: hvad kan anledningen vara till att man på detta sätt vill sänka lönen, vill minska utsikterna för dessa biträden, därest de bli befordrade? Ja, jag har icke för min del kunnat finna annat uti Kungl. Maj:ts förslag och utskottets betänkande, än att man gjort en jämförelse med postvaktmästarne. Men då har man icke tagit väl reda på förhållandena. Det visar sig nämligen, att det mesta af det arbete, postvaktmästarne utföra, är af annat slag, det är nämligen arbete af sådant slag, till hvilket man i telegrafverket icke har ordinarie personal. Det mesta af det arbete, som stationsförmännen, och en stor del af det arbete, som biträdena vid telegrafverket utföra, är i själfva verket närmast att jämföra med det, som i postverket utföres af tjänstemän i högre grad. Vidare skulle postvaktmästarne säkerligen tidigare hafva sökt komma i samma ställning som de nu nämnda tjänstemännen, därest det varit möjligt att anställa en sådan jämförelse, som blifvit gjord.

Ett annat skäl, och det är ett högst »betydande» skäl, som af utskottet anförts, är, att dyrortstillägg tillerkännes dessa tjänstemän. Då ber jag verkligen få säga detta högt ärade utskott, som plägar upptaga kammarens tid med så mycket principridande i löneruleringsfrågor: skall man införa spörsmålet om dyrortstillägg och taga upp det endast för de *lägst* stående tjänstemännen, då är man inne på snedvridandets hela princip och så, att jag näppeligen hört talas om maken förut. Det är icke rätt att göra på det viset. Man får icke för endast denna speciella grupp taga upp frågan om dyrortstillägg; skall man göra det för denna grupp, får man lof att göra det för alla. För min del ber jag att få säga, att det icke är rätt att på detta sätt minska framtidsutsikterna för den kategori af tjänstemän det gäller. De anställda jämförelserna äro oriktiga.

Slutligen har utskottet kommit i det dilemmat, att utskottets

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)

ärade vice ordförande hade att öppna dagens debatt i denna fråga med att desavouera den beräkning, som utskottet själft har gjort. Jag har i min motion angifvit det belopp af ungefär 500, märk väl mina herrar, 500 kronor, som skulle utgöra ökningen, därest min motion går igenom. Utskottet har beräknat ökningen till öfver 6,000 kronor, men den beräkningen, menar vice ordföranden, är felaktig, och han meddelade nyss, att den skulle gå till 1,200 kronor. Enligt en annan beräkning, som jag har, skulle det hela gå till 900 kronor. Är detta ett så oerhördt stort belopp, att kammaren tvekar att biträda en motion, som åsamkar en höjning af 1,000 kronor? Åh nej, jag tänker, att kammaren låter såväl sitt goda hjärta som förnuftet i detta fall tala, och jag har så mycket större anledning att tro detta, som jag i utskottsbetänkandet varslar ett godt omen för denna sak. Utskottet har nämligen i sitt betänkande i den tabell, som där finnes, upptagit yrkandena i min motion, och det är först sedan detta betänkande blifvit tryckt, som man skickat ut en rättelse härutinnan. Jag hoppas emellertid, att detta lilla kartongblad måtte borttagas och att kammaren går till bifall till motionen, hvars siffror äfven insmugit sig i utskottsbetänkandet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Palmstierna förenade sig herr *Widlund*.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet Schotte: Herr talman! Nu föreliggande fråga är, såsom kammaren ser, af ringa ekonomisk betydelse, men jag skall i alla fall be att få säga några ord, då jag tror, att enligt de uppgifter jag fått, friherre Palmstiernas siffror, när man tar i beräkning ortstillägg och hyresbidrag, icke ställa sig fullt så ogynnsamma, som han ville få fram. Det är enligt förslaget så, att begynnelseaflöningen för stationsförmän höjes från 900 till 1,020 kronor och att slutaflöningen, som nu uppgår till 1,500 kronor sänkes till 1,380 kronor. Med dyrortstilläggen blir aflöningen i sin helhet lägst 1,428 och högst efter nio år 2,001 kronor, men på grund af tillkomsten af ortstillägg och reglering af hyresbidragen få stationsförmännen trots själfta slutaflöningens sänkning faktiskt en löneförbättring, som på det lägsta stadiet blir c:a 300 kronor och på det högsta c:a 100 kronor. Orsaken till att man ej gått längre ha de sakkunnige förmått vara, att man ansett sig icke böra komma för långt ifrån utan i stället så mycket som möjligt jämnställa ifrågavarande telegrafpersonal med förste postvaktmästare, hvilka inklusive ortstillägg ha lägst 1,540 och högst 1,990 kronor efter 10 år. Den synpunkten har också synts mig lämplig.

Med afseende å stationsbiträdena är förhöjningen enligt förslaget större. Den totala aflöningen är för närvarande 1,040—1,560 kronor. Nu skulle dessa, enligt telegrafstyrelsens, sakkun-

niges och Kungl. Maj:ts förslag, komma till en totalaflöning af 1,176—1,824 kronor. Här är skillnaden mot vanliga postvaktmästare liten, men stationsbiträdenas löneförhöjningar ha satts något högre än postvaktmästarnes, då stationsbiträdena ha dåliga befodringsmöjligheter. Postvaktmästarna ha lägst 1,300 kronor, högst efter 10 år 1,750 kronor. Det är samma anledning här som varit bestämmande för Kungl. Maj:ts förslag i öfrigt, att man icke velat göra andra höjningar än som absolut voro betingade för att erhålla största möjliga likställighet mellan telegrafverket och posten. En fullt enhetlig reglering af de olika verkens löneförhållande blir en sak för sig att framdeles öfverväga.

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

Herr Pålsson: Herr talman, mina herrar! Då jag deltagit i detta ärendes behandling inom utskottsafdelningen, ber jag att få yttra några ord i ärendet.

Jag skulle kunna underskrifva allt, hvad herr Allan Cederborg yttrat såsom motivering till sin motion, om jag endast sluppe deltaga i hans sista yrkande, nämligen om bifall till hans motion. Ty hans motion och andra dylika i sådana lönefrågor äro nästan endast till för att bryta sönder planmässigheten i de löne regleringar, som årligen försiggå. Då han nu för sin sak ej lyckats få en enda reservant i statsutskottet, vill jag för min räkning ej spilla några ord på hans motion.

Men det är en annan motion, som har funnit förespråkare i statsutskottet och som fått reservanter med sig. Vid den förevarande regleringen af telegrafverkets stat har utskottet stannat vid ett förslag, att stationsförmännens fasta aflöning fastställes till en begynnelselönn 1,020 kronor och slutlönn 1,380 kronor efter 9 år jämte hyresbidrag och dyrortstillägg. Detta innebär ju, som herr Palmstierna redan nämnt, en nedsättning i slutaflöningen med 120 kronor om året, men i stället höjes begynnelselönen med samma belopp.

Herr Palmstierna har nu, som sagdt, motionerat, att stationsförmännens fasta slutaflöning skulle höjas med 120 kronor till 1,500 kronor och nås efter 12 år.

Anledningen till utskottets reduktion af slutlönen är, att man vill bringa reda ibland de ofantligt många olika lönetyperna i våra verk och icke ideligen bilda nya lönetyper.

Man gör således jämförelser med lönestaterna i andra redan löne reglerade verk med lika kompetensfordringar i jämförelsebara grader, och här har man funnit, att kompetensfordringarna för anställning som stationsförman äro jämförbara med fordringarna på förste postvaktmästare. Dessa hafva efter skedd löne reglering erhållit det nu för stationsförmännen föreslagna lönebeloppet. Därtill kommer, att alla stationsförmännen erhålla dyrortstillägg; herr Palmstierna förvånade sig mycket öfver att detta kunnat nämnas af utskottet, men det kan ju nämnas, då alla dessa äro sta-

Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)

tionerade i sådana orter, som äro berättigade till erhållande af dyrtortstillägg. Sålunda blir det i verkligheten ingen lönenedsättning för dem utan tvärtom någon löneökning, som äfven synes af det högre äskade slutbeloppet för dessa befattningar.

Nu är jag i regeln för ökning af de lägre befattningshafvarnes löneersättning, men i detta fall anser jag statsutskottet stå på ofantligt säker mark därigenom att denna lönetyp har sin motsvarighet i andra statens verk, och det bringar reda i aflöningsförhållandena, om jämförbara befattningar erhålla lika lön.

På grund af hvad jag nu yttrat, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande och afslag å reservanternas förslag och motionen.

Herr Sommelius: Jag skall icke länge upptaga kammarens tid, men jag anser mig dock skyldig att yttra några ord, då jag är motionär i frågan.

Jag ber då först att få nämna, att telegrafstyrelsen uppgjort det föreliggande löneförslaget, de sakkunnige ha granskat detsamma, departementschefen har gjort sitt uttalande och slutligen har statsutskottet fällt sin slutdom i frågan. Jag ber att få nämna, att af dessa telegrafister, till hvilka äfven räknas vaktföreståndare, fordras vissa färdigheter, som berättiga dem att åtminstone göras likställda med kvinnliga postexpeditörer. Det fordras absolut tystlåtenhet och grannlägenhet, det fordras teknisk färdighet, och det fordras språkkänedom. Dessa befattningar anses också i regel så pass ansträngande, att en kvinnlig telegrafist är skyldig att träda tillbaka och pensioneras fem år tidigare än innehafvare af liknande tjänst vid posten.

Jag skall också be att få anföra de lönesiffror, som det här är fråga om. Jag skall då icke begagna mig af dyrtortstillägget, ty det anser jag icke höra tillsammans med lönefrågan, då det ju helt och hållet är beroende på prisförhållanden vid olika platser. Jag lämnar den bagatellen ur räkningen, då den i intet fall kan inverka något på en jämförelse, eftersom den är ungefär densamma för de bägge kategorierna. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på ett uttryck, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet nyss fällde. Han uttalade, att man icke allt för högt bör drifva upp lönerna, ty därmed framkallar man anspråk, man skall icke ställa telegrafisterna högre i fråga om lönen än andra dylika tjänstinnehafvare, utan försöka likställa dem. De sakkunnige ha haft till uppgift just att inom alla kommunikationsverk försöka åstadkomma ungefär lika löner.

Nu skulle jag vilja fråga herr statsrådet och chefen för civildepartementet: är det att fastställa lika löner, att man betalar 1,260 kronors begynnelselön till telegrafisterna och de efter 18 år kunna vara uppe i en lönesiffra af 2,100 kronor enligt det förslag, som

af utskottet blifvit fastställdt, då postverkets kvinnliga tjänstemän ha en begynnelselönen af 1,500 kronor och efter 9 år erhålla 2,100 kronor, under det att de förstnämnda efter 18 år först kunna komma till samma summa? Jag vill fråga herr statsrådet: är det ett sätt att göra lönerna lika? I så fall kan jag för min del icke följa med denna räknekonst. Jag anser därför, att en orättvisa härigenom begås mot dessa kvinnliga telegrafister, och jag tror icke, att kamraren vill göra sig skyldig därtill.

Jag tillåter mig därför hemställa om bifall till den motion, som af herr Cederborg blifvit framförd.

Herr Ström: Då jag deltagit i detta ärendes behandling inom utskottsafdelningen, men däremot icke varit i tillfälle att deltaga i dess behandling sedermera inom utskottet, anser jag mig böra säga några ord med anledning af den ställning, jag intagit till frågan.

Hvad jag särskildt inom denna lönestat fäst min uppmärksamhet på, var, att i allmänhet lönerna voro höjda för de högre tjänstemännen, men när man sedan kom till de lägre tjänstemännen, fann jag, att åtminstone en af dem fått lägre slutlön än han förut hade haft. Visserligen var begynnelselönen något högre, men slutlönen var i alla fall så pass mycket lägre, att om man räknar ihop, hvad han skulle ha fått under åtta år enligt nu gällande stat och jämför denna summa med hvad han skulle få enligt den nya staten, skulle han ändå i det hela förlora på den nya regleringen. Detta kan jag icke finna rättvist. Jag har alltid velat stå på de smås sida och söka göra, hvad jag kunnat, för att äfven de skola få en någorlunda draglig ställning, och det synes mig vara hårdt, att man, när man kommer ner, som man kan säga, till existensminimum, skall sätta ned en dylik tjänstemans lön, under det att man, när det är fråga om löner uppe i 6- à 10,000 kronor, vanligtvis bara tänker på att höja med icke blott ett och annat hundratal utan äfven tusental. Jag kunde därför inom afdelningen icke biträda det förslag, som i det fallet var framställdt, utan ställde mig härutinnan på bifall till herr Palmstiernas motion.

Hvad beträffar de andra motionerna och det, som här anförts till stöd för dem, tror jag icke, att man med samma skäl kan säga, att man varit orättvis vid bestämmandet af där omhandlade löner, synnerligast när man jämför lönerna i allmänhet inom denna stat och andra stater. Dessa ha åtminstone icke fått sina löner nedsatta, som förhållandet här är med stationsförmännen, och därför anser jag, att vi icke kunna biträda dessa motionärers förslag. Att man däremot reglerar löner så, att lönen nedsättes, det kan jag för min del åtminstone icke vara med om.

Då jag, som sagdt, icke var med vid utskottets slutliga behandling af detta ärende, kunde jag ju icke heller ställa mig på

*Angående
ändringar i
aföningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.* reservanternas sida, men jag ber härmed, herr talman, att få yrka bifall till deras förslag, ty jag anser det fullkomligt rättvist.

Herr Rune: Här har talats om att enligt utskottets förslag telegrafister och vaktföreståndare skulle få mindre än motsvarande tjänsteinnehafvare inom postverket. Ja, det må vara sant, men det går kanske icke alltid att så noga afväga det, så att liknande tjänstemän i olika tjänsteverk få precis lika lön.

Enligt det förslag, som kraftigt förordades af herrar Sommelius och Ström, är det faktiskt så, att dessa tjänstemän vid telegrafverket skulle få högre lön i de flesta fall än motsvarande tjänstemän inom postverket. Nu säger herr Sommelius, att telegrafisterna i fråga om kompetens *åtminstone* skulle likställas med de kvinnliga postexpeditörerna. Han menar, kan jag tro, att de till och med i de flesta fall borde komma öfver dem och kunna göra anspråk på att anses äga högre kompetens och högre skicklighet än postexpeditörerna. Jag tror icke, att så är fallet. Jag tror snarare, att skillnaden, om det är någon skillnad, går åt motsatt håll. Herr Sommelius anmärkte såsom särskildt svårt, efter hvad jag kunde förstå, att det fordrades tystlåtenhet från telegrafisternas sida. Ja, det är möjligt, att det är en egenskap, som det är svårt att fordra härvidlag, men inte får man fästa alltför mycket afseende därvid.

Herr Palmstierna talade om, att man gjort orätt mot stationsförmännen och stationsbiträdena, därför att de icke blifvit föreslagna till högre aflöning än den utskottet stannat vid. Jag ber då att få nämna, att det nog är så, att man måste likställa dessa med förste postvaktbetjänte, och om man gör det, visar en utredning härvidlag, att man verkligen lyckats komma så nära likställighet, att på tio år en stationsförman i Stockholm förtjänar 16,900 och en förste postvaktmästare 16,887 kronor, en differens alltså på 13 kronor, säger tretton kronor på tio år. Det tycker jag är ganska nära träffadt. Jag tror icke, att man får se saken så, som herr Palmstierna gör, då han säger, att dessa tjänster icke kunna jämföras. Jag tror och är öfvertygad om, att dessa tjänster måste anses fullkomligt likvärdiga.

Jag får medge, att det icke är särdeles behagligt att stå och plädara för att man icke skall höja lönerna för personer, som ha så låga aflöningar, som här är fallet, men det är nog så, som herr statsrådet anmärkte, att man får se till, att tjänstemännen vid olika statens verk bli ungefärligen likställda, så att man icke skjuter öfver — det må vara med en så liten summa som 90 kronor om året — på en kant, ty då komma de andra att tycka, att de äro orättvist behandlade, och då har man, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet uttryckte sig, den ändlösa skrufven i gång. Jag tycker icke, att någon orättvisa här förekommit af den betydelse, att man skall behöfva rätta den, och jag vill ännu en

gång stryka under, hvad vi hörde från statsrådsbanken, att om man verkställer en ändring på sätt reservanternas och motionärernas här föreslagit särskildt beträffande telegrafisterna, kommer man in på nödvändigheten att verkställa tämligen djupgående förändringar. Man skulle stryka bort en hel löneskala på 1,950 kronor, och det skulle beröra en sex, sju olika kategorier af tjänstemän.

Jag tror sålunda, herr talman, att kammaren med godt samvete kan bifalla utskottets förslag, och jag skall be att få yrka bifall till detsamma.

Herr Nilson i Örebro: Det förhåller sig så, som herr civilministern här i ett anförande omnämnde, att Andra kammaren vid upprepade tillfällen uttalat sig för enhetliga aflöningsprinciper för statens verk. Det har alltså varit en allmän mening här i kammaren därom, men när man kommer till tillämpningen af dessa principer, ställer det sig både si och så. Det förslag till aflöningsstat, som telegrafstyrelsen underställt Kungl. Majt:s pröfning, har varit öfverlämnadt till sakkunniga för öfverarbetning. Vid den öfverarbetningen ha de sakkunniga ansett, att assistenter med afseende på aflöningsförmåner borde kunna likställas med manliga postexpeditörer, och telegrafister torde kunna likställas med kvinnliga postexpeditörer. För min del anser jag också, att detta är en utgångspunkt, som är hållbar och borde kunna läggas till grund, men då de sakkunniga skola tillämpa de principerna, hur har det skett? Jo, det har skett så, att då de sakkunniga nu ha funnit, att ordinarie anställning vid telegrafstyrelsen vinnes 1 à 2 år tidigare än vid posten, skulle sakkunniga söka någon kompensation för denna tidigare anställning på något sätt. Då ha de funnit en lämplig kompensation för assistenter däri, att en assistent kunde nå sin slutaflöning efter 21 tjänstår, under det att en postexpeditör når den efter 20 år. Alltså ha de ansett, att en assistent, som vinner sin ordinarie anställning 1 à 2 år tidigare än en manlig postexpeditör, skulle få sin slutaflöning 1 år senare. Men när sedan sakkunniga komma till telegrafisterna, löses problemet på det sättet, att de anse, att 1 à 2 års tidigare anställning måste kompenseras med nio års senare slutaflöning än för de kvinnliga postexpeditörerna. Såvidt jag förstår, är detta en tillämpning af de enhetliga principerna, som jag icke kan finna något som helst system i, det måste jag säga. Jag betraktar den tillämpningen helt enkelt såsom gränsande nästan till det orimliga.

Herr Cederborg har i sin motion visat, att om man tänker sig en tjänstetid för de kvinnliga telegrafisterna af inalles 35 år och drar upp en jämförelse med de kvinnliga postexpeditörerna för samma tid, får den kvinnliga telegrafisten 3,750 kronor mindre än hennes kamrat vid posten. Icke kan jag finna något enhetligt system eller någon planmässighet därutinnan heller.

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)

Nu har den sakkunniga herr Rune sagt, att om man här bifaller herr Cederborgs motion, bli förhållandena så, som de sakkunniga också påstått i sitt betänkande, att det då kan påvisas, att en kvinnlig telegrafist vid något tillfälle erhåller mer än hennes kamrat i postverket. Ja, det är verkligen så, att de vid något tillfälle kunna få en aflöning, som, såsom de sakkunnige säga, med ända till 90 kronor öfverstiger en kvinnlig postexpeditörs, men detta endast om de kvinnliga telegrafisterna befinna sig på *dyrort*, icke annars. För att komma till den summan måste man sålunda lägga till *dyrortstillägget* för telegrafisten och det förefaller mig, att ett sådant resonemang icke kan anses bärande.

Herr Rune antydde vidare, att det skulle vara så stor svårighet att få dessa aflöningstabeller på lämpligt sätt reglerade. Jag vågar påstå, att, för den händelse denna kammare skulle bifalla herr Cederborgs motion, det icke i statsutskottet skall möta några som helst öfverstigliga hinder att klarera den saken. Jag tilltror mig till och med att här på rak arm angifva en utväg, hvarigenom man skulle kunna lösa svårigheten. Det går genom att tillfoga en anmärkning af ungefär det innehållet att den med början å sidan 22 i statsutskottets utlåtande nr 80 återgifna tabell öfver allmänna grunder till aflöningsförhöjning för icke provisionsberättigade tjänstemän måtte ändras, hvad telegrafist och vaktföreståndare angår, därhän, att, när de tre år innehaft aflöning i klass 19 med 1,800 kronor och förflyttning till högre klass bör äga rum, denna sker direkt till klass 17 med aflöning af 2,100 kronor. Den saken möter således inga som helst svårigheter att komma öfver.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet anförde åtskilligt, som skulle tyda på riktigheten af statsutskottets uttalande, att telegrafisterna ha visat en viss obenägenhet att söka de mera ansvarsfulla, men också bättre aflönade befattningarna. Men den bevisföring, som herr statsrådet lämnade, har jag icke kunnat finna på något sätt bindande, ty om det under tiden från och med 1908 till och med 1911 har varit 22 platser ledigförklarade och till dessa anmält sig 131 sökande, så kan man väl icke påstå, att obenägenheten att söka platserna är så synnerligen stor. Åtminstone kan jag icke finna det.

Med anledning af hvad jag sålunda anført och med hänvisning i öfrigt till de anföranden, som förut hållits, ber jag, herr talman, att få yrka, det kammaren måtte bifalla herr Cederborgs framställda yrkande.

Herr Widlund: Herr talman, mina herrar! Af de anföranden, som hållits här i afton, får man den uppfattningen, att hufvudanledningen till, att man satt lönerna så som man gjort, varit en önskan att åstadkomma likställighet mellan personalen vid de olika verken. Jag vädjar emellertid till kammaren, huruvida det

icke är något hårdt att söka åstadkomma en sådan likställighet, när det såsom här gäller ett minimum af aflöning. Man må be-
tänka, att 1,500 resp. 1,380 kronor är en så liten summa, att den
icke tål någon afknappning för vinnande af denna likställighet.
Jag har sålunda icke något emot att aflöningarna inom de olika
verken bli lika stora, men jag tycker, att det är orätt att man först
kastar sig på dessa lägre aflönade funktionärer, när det gäller att
vinna likformighet.

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

För öfrigt framförde herr statsrådet såsom sin uppfattning, att
vi framdeles skulle söka reglera lönerna, så att likställighet vunnes.
Å andra sidan anförde en statsutskottsledamot, att det vore för lik-
ställighetens skull, som lönerna voro satta till de af utskottet be-
stämda beloppen. Häraf får man den uppfattningen, att utskottet
i själ och hjärta gärna skulle vilja bifalla det af oss motionärer
framförda krafvet. Jag vädjar till kammaren att behjerta dessa
kraf. Summan är ju mycket obetydlig, omkring 1,000 kronor.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den
af herr Palmstierna och mig framförda motionen.

Herr Cederborg: I anledning af hvad herr Pålsson yttrade
vill jag säga, att då han förklarade, att han icke brydde sig om min
motion, så var detta naturligtvis litet ledsamt, men det ledsammaste
var dock, att han icke vederlade ett enda af de skäl, som jag an-
fört. Jag tror, att vi å vår sida varit artigare mot statsutskottet,
fastän vi anse oss ha vederlagt det mesta af hvad utskottet sagt.

Jag begärde emellertid icke ordet för att säga detta, utan med
anledning af ett yttrande af herr Pålsson, att motionen åsyftade
att sönderbryta planmässigheten i löneregleringsarbetet. Jag kan
försäkra herr Pålsson, att den, som i likhet med mig tjänstgjort i
fem år såsom sekreterare i löneregleringskommittén, han är sanner-
ligen icke hågad att bryta sönder det planmässiga arbetet på detta
område. Men denna planmässighet når man icke genom att reglera
ett verk i sänder, utan den skall nås på det sätt, som herr stats-
rådet antydde att han framdeles ämnade använda, en tankegång,
på hvilken denna kammare var inne i fjol, då den för sin del bi-
föll herr Risséns motion om ävägbringande af större enhetlighet
i detta hänseende genom samtida löneregleringar. Den enhetlig-
heten visar icke det föreliggande förslaget, och jag skulle inga-
lunda varit med om att väcka en motion, om jag trott, att man
därigenom satte löneskrufven i gång. Men jag kan fortfarande
icke se annat, än att motionen endast söker att bringa till stånd
enhetlighet verken emellan, så långt detta nu är möjligt, när en-
dast ett enstaka verk föreligger.

Hur man, såsom herr Rune, fortfarande kan vidhålla, att tele-
grafisterna ha högre aflöning än postexpeditörerna därför, att be-
loppet något år kan stiga till 90 kronor utöfver postexpeditörernas

Angående ändringar i aflöningsreglementet för tjänstemän vid telegrafverket m. m. (Forts.)

lön, när det är visadt, att telegrafisternas aflöningssumma för hela tjänstetiden är 4,000 kronor lägre än postexpeditörernas, det är något, som jag för min del icke kan förstå.

Jag ber slutligen att få instämma i herr Nilsons yttrande, att man mycket väl kan ändra aflönningen för telegrafisterna utan att det behöfver ett spår inverka på de andra grupper befattningshafvare, som äro uppförda i klassen 1,950 kronor.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde först beträffande telegrafisters och vaktföreståndares ålders-tillägg propositioner på dels bifall till utskottets förslag i berörda del och dels bifall till det förslag, som innefattades i den af herr Cederborg väckta motionen, såvidt densamma anginge förevarande ämne; och förklarade herr talmannen sig anse sistnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, till följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller herr Cederborgs förevarande motion, i hvad densamma afser telegrafisters och vaktföreståndares ålderstillägg, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets förslag i motsvarande del.

Voteringen utvisade 101 ja mot 81 nej, hvadan kammaren bifallit det förslag, som innefattades i herr Cederborgs motion, i hvad densamma afsåge förevarande ämne.

Vidare gaf herr talmannen i fråga om stationsförmäns och stationsbiträdens aflöningsförmåner propositioner på 1:o) bifall till utskottets förslag samt 2:o) afslag därå och bifall i stället till den af herrar A. C. Lindblad m. fl. i ämnet afgifna reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Öfriga delar af förevarande paragraf blefvo härefter, på af herr talmannen framställd proposition, af kammaren godkända.

§ 6.

Enligt utskottets med Kungl. Maj:ts öfverensstämmande förslag

skulle mom. 1:o) andra stycket af förevarande paragraf lyda sålunda:

Stationsföreståndare, hvars redovisningsområde förändras till sin omfattning, må, om han därigenom lider minskning i den honom vid redovisningsområdets förändring tillkommande uppbördsprovision, kunna af telegrafstyrelsen tillerkännas ersättning härför.

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m
(Forts.)*

Herr *Cederborg* hade i sin förutnämnda motion föreslagit, att i nämnda författningsrum skulle införas den bestämmelsen, att en stationsföreståndare, som utan egen ansökning förflyttades till annan station eller hvars redovisningsområde delades, skulle icke allenast erhålla ersättning för därigenom uppkommande minskning i uppbördsprovision utan ock äga att tillgodonjuta denna ersättning oafkortad, äfven sedan han genom intjänade ålderstillägg fått sin lön ökad utöfver hvad den utgjorde vid förflyttningen eller vid redovisningsområdets delning.

Efter föredragning af paragrafen begärdes ordet af

Herr *Cederborg*, som anförde: Beträffande denna § är att märka, att det enligt telegrafverkets hittillsvarande reglemente har varit så, att, när en tjänsteman förflyttats från en station till en annan utan egen ansökan, han visserligen har fått ersättning för mistad uppbördsprovision, men att denna ersättning sedan återigen minskats i den mån han intjänat sina ålderstillägg. Nu har telegrafstyrelsen ifrågasatt att få denna bestämmelse ändrad, enär den ansetts icke vara öfverensstämmande med rättvisa, och menat, att den ersättning för redan intjänad uppbördsprovision, som tjänstemannen åtnjuter, af honom bör få behållas, äfven om han senare får ålderstillägg. Emellertid ha de sakkunniga och Kungl. Maj:t liksom också utskottet ansett sig icke kunna gå med på denna uppfattning, utan velat, att detta personliga tillägg, som tjänstemannen får, skulle minskas i den mån han intjänar sina ålderstillägg.

Vore det nu så, att uppbördsprovisionen verkligen hade karaktär af sportler, så skulle det kanske vara mindre att säga om saken, men såsom herr civilministern har framhållit i den kungl. propositionen, är så icke förhållandet. Förhållandet är nämligen det, att dessa föreståndare, om hvilka här är fråga, sakna tjänstgöringspengar, och herr civilministern påpekar, att uppbördsprovisionen till icke oväsentlig del, såsom han uttrycker det, torde motsvara tjänstgöringspengarna. Därför anser han det icke böra ifrågakomma, att man på grund af en förflyttning låter tjänstemannen lida minskning i den redan intjänade uppbördsprovisionen, men han går sedan icke dess mindre med på att denna skulle få minskas i mån som ålderstillägg intjänas. Nu är det mig veterligen en all-

*Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

mänt gällande grundsats inom den svenska förvaltningen, att tjänstemän äro skyldiga underkasta sig förflyttning — detta för att hinder icke skola läggas i vägen för utförande af vederbörande verks uppgifter. Men lika allmänt brukar det vara föreskrifvet, att denna förflyttning icke skall föranleda minskning i åtnjuten inkomst. Och hvad skall detta »åtnjuten inkomst» betyda? Jo, så länge det rör sig om normala lönetitlar, d. v. s. lön, ålderstillägg och tjänstgöringspengar, skall tjänstemannen efter förflyttningen vara berättigad till lika stora löneförmåner som före densamma. Detta är något, som han måste anses ha blifvit tillförsäkrad redan i och med sitt antagande. Vore det så i telegrafverket som det varit tidigare i posten, att uppördsprovisionen vore uppdelad, så att den ena delen utgjordes af ett belopp, som tjänstemannen under alla förhållanden vore garanterad, då kunde det sägas, som det sades i sistnämnda verk tidigare, att detta garanterade belopp motsvarade tjänstgöringspengarna, men att hvad som ginge därutöver vore något, som tjänstemannen icke kunde framställa anspråk på att erhålla. Men nu finnes icke något motsvarigt stadgande vid telegrafverket, och sålunda finnes ej heller möjlighet att afgöra, huru stor del af provisionen, som skäligen bör anses motsvara tjänstgöringspengarna. Under sådana förhållanden synas enligt mitt förmenande goda skäl tala för antagandet af den lydelse af detta moment, som telegrafstyrelsen föreslagit. Jag har i min motion tillåtit mig anföra ett exempel på till hvilka alldeles barocka konsekvenser ett bifall till det af utskottet förordade stadgandet leder. Om man tänker sig två kommissarier, som sitta på hvar sin station, där uppördsprovisionen är lika stor, och dessa sedan af styrelsen förflyttas till två andra stationer, af hvilka hvardera ger 500 kronor mindre i provision, samt man därjämte antager, att den ene af dessa kommissarier vid förflyttningen tjänat in alla ålderstillägg, men den andre icke tjänat in något, hurudana bli då förhållandena? Jo, de få bägge till en början 500 kronors ersättning för mistad uppördsprovision, men i den mån den yngre tjänar in sina ålderstillägg, till hvilka han under alla förhållanden skulle ha rätt, tar man ifrån honom provisionsersättningen, medan däremot den äldre får behålla sin. Följden blir den, att när äfven den yngre når till den gräns, att han tjänat in alla sina ålderstillägg, så kommer han under all framtid att åtnjuta 500 kronor mindre än den förre tjänstemannen, fastän de båda äro tillförsäkrade enligt stat samma lön och fastän man här säger, att man icke vill taga ifrån dem deras intjänta provision, därför att den till en icke oväsentlig del, som man för öfrigt icke kan bestämma, har tjänstgöringspengars karakter. Det är detta, som jag tillåtit mig beteckna så, att det icke kan anses i lönetekniskt hänseende riktigt, och vid ett samtal, som jag har haft med den person, som jag tror sitter inne med de största insikterna på det rent lönetekniska området, nämligen ord-

föranden i statens löne regleringskommitté, tillkännagaf han, att han lutade åt den uppfattning, jag här tillåtit mig uttala.

Med anledning af hvad jag sålunda haft äran anföra, skall jag för min del be att få yrka, att ifrågavarande moment i § 6 måtte erhålla den lydelse, som af telegrafstyrelsen föreslagits.

*Angående
ändringar
af löningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)*

Härpå yttrade

Herr Rune: Jag vill icke ingå i någon pröfning af frågan, om den provision det här gäller skall kallas för sportler eller tjänstgöringspengar. Jag ber att få saken betraktad på ett ganska enkelt vis. Bifaller man det yrkande, som nu framställts af herr Cederborg, blir följden den, att om telegrafverket transporterar en tjänsteman från en station till en annan station, där han har mindre provision, gäller ju den regeln, att han icke skall få mindre inkomst, än han hade på den plats, hvarifrån han kom. Håller man på att transportera tillräckligt mycket, blir det helt olika löner vid de olika stationerna. Vid en station är lönen så och så stor och vid en annan så och så stor. När man transporterat tillräckligt mycket, kommer lönen för en tjänsteman, som haft större provision på ena stället än på det, dit han kommit, att fyllas ut med så och så mycket. Alderstillägget däremot kommer att vara precis lika stort, och sålunda får man helt olika löneunderlag vid de olika stationerna. Jag hemställer till herrarna, huruvida herrarna tycka, att det är lämpligt, att man förfar på det sättet. Det är väl icke meningen, att de *löner*, som äro bestämda för hvarje station, skola förryckas. Angående storleken af den *provision*, som tillkommer enhvar, ha tjänstemännen däremot icke erhållit någon garanti.

På dessa grunder, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner först på godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf samt vidare på godkännande af samma förslag med den ändring däri, som föreslagits i den af herr Cederborg väckta motionen; och blef utskottets förslag därvid af kamraren godkänt.

§§ 7—9; §§ 14—16.

Godkändes.

§ 17 skulle enligt utskottets förslag lyda sålunda:

§ 17.

Kontrollör, assistent, förrådsbokhållare, telegrafist, vaktföreståndare, kassör, bokhållare, interurbantefonist, linjemästare af 1:a

Angående
ändringar i
aflöningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)

lönegraden, linjeförman af 1:a lönegraden, stationsförman, reparatör och stationsbiträde äga, enligt af telegrafstyrelsen fastställda grunder, uppbära dyrortstillägg med högst femton procent af aflöningen, dock med iakttagande af att för manlig tjänsteman, hvars aflöning öfverstiger 3,000 kronor, dyrortstillägg ej må beräknas å högre belopp än 3,000 kronor, samt för kvinnlig tjänsteman, hvars aflöning öfverstiger 1,500 kronor, ej å högre belopp än 1,500 kronor.

Dyrortstillägg fördelas i lön och tjänstgöringspenningar i samma proportion som aflöningen; dock skola minst två tredjedelar däraf anses såsom lön.

Uti herr *Cederborgs* förenämnda motion hade föreslagits, att för telegrafister och vaktföreståndare måtte utgå dyrortstillägg med högst femton procent af aflöningen, oafsedt dennas belopp.

Paragrafen föredrogs. Därvid yttrade

Herr *Cederborg*: Redan i mitt första anförande angående § 4 hade jag tillfälle att angifva, att jag komme att yrka bifall till 2 mom. i min motion, däri det hemställes, att äfven den i denna paragraf ifrågasatta begränsningen af dyrortstillägget icke skulle komma i fråga för de kvinnliga tjänstemännen och att därför första stycket i denna paragraf skulle uteslutas. Därest icke så sker, blir följdén, som jag tillät mig angifva, då vi behandlade § 4, att det faktiskt för stora kategorier af dessa telegrafister kommer att inträda en inkomstminskning, som är högst väsentlig och som till det allra mesta neutraliserar den aflöningsförhöjning, man har sagt, att man vill ge dem.

Jag ber sålunda att vid denna punkt få yrka bifall till 2 mom. i den af mig framlagda motionen.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner först på godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf samt vidare på godkännande af samma förslag med den af herr *Cederborg* föreslagna ändring däri, och fann herr talmannen den sistnämnda propositionen hafva flertalets mening för sig. Men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition af följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 17 § i statsutskottets förevarande förslag till kungörelse med den af herr *Cederborg* föreslagna ändring däri, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda § oförändrad.

Angående
ändringar i
aflösningsreg-
lementet för
tjänstemän
vid telegraf-
verket m. m.
(Forts.)

Omröstningen utvisade 61 ja, men 109 nej; och hade kam-
maren alltså godkänt utskottets förslag oförändradt.

Särskilda bestämmelser; rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan i *mom. a)* förklarades vara besvarad ge-
nom kammarens här ofvan omförmälda beslut.

Mom. b).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning härpå af *mom. c)* yttrade

Herr Lindberg: Jag skall endast be att få yrka bifall till
momentet c) med den ändring i beloppet, som föranledes af det af
kammaren nyss fattade beslutet.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan
med den ändring däri, som föreslagits af herr Lindberg.

§ 9.

Slutligen upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr
81, i anledning af herrar G. Kobbs och D. Perssons i Tällberg mo-
tioner om förhöjning af den till kvinnliga kontorsskrifvare vid
statens järnvägar utgående ersättning för bostad och bränsle.

Angående
ersättning för
bostad och
bränsle till
kvinnliga kon-
torsskrifvare
vid statens
järnvägar.

I två särskilda motioner, väckta den ena, nr 27, inom Första
kammaren af herr *Kobb* och den andra, nr 20, inom Andra kam-
maren af herr *Persson i Tällberg*, hade hemställts, att Riksdagen
för sin del måtte besluta, att ersättning för bostad och bränsle till
kvinnlig kontorsskrifvare vid statens järnvägar skulle utgå med
fyrtio procent af arvodet i de tre första lönegraderna och till
tjänstehafvare i fjärde lönegraden med 650 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte af
Riksdagen bifallas.

Angående
ersättning för
bostad och
bränsle till
kvinnliga kon-
torsskrifvare
vid statens
järnvägar.
(Forts.)

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr Persson i Tällberg anförde: Herr talman, mina herrar! Jag skulle icke våga mig på att upptaga en strid mot ett enhälligt statsutskott, om jag icke vore så lifligt öfvertygad om, att jag gör mig till tolk för en rättvis sak. Härtill kommer, att jag tror, att jag icke alltför mycket tager miste, om jag uttalar den förmodan, att detta utskottsutlåtande hvad angår flera af utskottets ledamöter mera är ett uttryck för hopplöshet än för dessa ledamöters innersta önskan.

Jag nödgas nu, oaktadt tiden är så långt framskriden, företaga en liten kritik af utskottets motivering, ty jag kan omöjligt gilla denna motivering och än mindre naturligtvis kan jag gilla det slut, hvartill utskottet kommit, då utskottet hemställer om afslag på herr Kobbs och min motion.

Utskottet erinrar först om de lönestater, som 1906 års kommitté i detta hänseende föreslog, samt om de åtgärder, som 1907 års Riksdag vidtog, men utskottet nämner ingenting om den motion, som väcktes utaf herr Kjellberg vid 1907 års riksdag, hvilken motion gick i ungefär samma riktning som de motioner, hvilka nu framburits af herr Kobb och mig.

Nu säger utskottet bl. a. i sin motivering:

»Vid jämförelse med hvad närmast motsvarande befattningshafvare inom andra statens verk uppbära i aflöning kan utskottet ej finna, att skäl föreligga till den af motionärerna föreslagna höjningen af bostadsersättningen till de kvinnliga kontorsskrifvarna vid statens järnvägar. Motionärerna synas ock hafva i hufvudsak grundat sin framställning därå, att de manliga kontorsskrifvarna, äfven de ogifta, hafva icke blott högre arfvode, utan äfven högre bostadsersättning än de kvinnliga kontorsskrifvarna. Det är ju emellertid en hela statsförvaltningen genomgående princip, att aflöningen, af hvilken den vid statens järnvägar förekommande bostadsersättningen är en del, utgår med högre belopp till manlig tjänsteman än till kvinnlig och inom ingen del af statsförvaltningen torde därvid hänsyn hafva tagits till, huruvida den manliga tjänstemannen är gift eller ej. Det kan därför enligt utskottets mening icke vara lämpligt att för ett enda fall inom en enda gren af statsförvaltningen rubba denna princip, som från statens synpunkt har, bland andra, det synnerligen viktiga skälet för sig, att man för de manliga tjänstemännen vill bereda möjligt att ingå äktenskap och bilda familj. Allra minst kan det vara lämpligt att i större eller mindre mån bryta mot nämnda princip beträffande ett verk, där kvinnlig tjänsteman icke får kvarstå i ordinarie tjänst, sedan hon ingått äktenskap.»

Hvad först angår utskottets tal om jämförelse med närmast motsvarande befattningshafvare inom andra statens verk, har jag

redan i min motion bemött den invändningen med följande ord:

»Mot en förhöjning lär nog invändas, att det t. ex. inom telegrafstyrelsen finnes tjänstehafvare, som äro ännu ogynnsammare ställda än de kvinnliga kontorsskrifvarna vid statens järnvägar. Häremot må dock erinras, dels att inom telegrafstyrelsen saknas fullt jämförliga tjänster och dels att kvinnliga tjänstehafvare inom järnvägsstyrelsen icke kunna tillfredsställa sina lefnadsbehof med vetskapen om att tjänstemän i andra verk nödgas taga sig fram med en alltför knapp aflöning.»

Detta beträffande jämförelsen. Och riktigheten af denna min invändning torde knappast någon kunna bestrida. Hvad vidare beträffar jämförelserna med andra statens verk, vill jag i detta sammanhang erinra om t. ex., att då de kvinnliga kontorsskrifvarnas inom telegrafverket löner reglerades samma år, som en reglering skedde inom järnvägen, bestämdes det en väsentlig skillnad mellan kvinnliga kontorsskrifvare vid dessa båda verk. Jag vill inom parentes säga, att jag ingalunda vill påstå, att skillnaden var riktig, men lönen reglerades i alla fall på det sättet, att det var en afsevärdt stor skillnad mellan kontorsskrifvarna i dessa båda verk, och då de sålunda icke kunde jämföras då, år 1907, lära de väl icke heller med fog kunna jämföras nu. Aflöningen till kvinnliga kontorsskrifvare inom telegrafstyrelsen sattes år 1907 till en begynnelselönen af 1,260 kr. för att efter 3, 6, 9 och 12 år höjas till respektive 1,380, 1500, 1,650 och 1,800 kr. Arfvodet till kvinnliga kontorsskrifvare inom järnvägsstyrelsen åter bestämdes då att utgå i första lönegraden med 1,080 kr., i andra 1,200 kr., i tredje 1,500 kr. och i fjärde eller högsta lönegraden 1,800 kr., hvartill kom ersättning för bostad och bränsle med 400 kr., oafsedt i hvilken lönegrad dessa tjänsteinnehafvare befunno sig.

Utskottets anmärkning, som jag nyss uppläste ur utskottets motivering, att det är en hela statsförvaltningen genomgående princip, att aflöningen utgår med högre belopp till manliga än kvinnliga tjänsteinnehafvare, träffar alldeles icke vår motion, ty vi ha i densamma icke föreslagit, att de kvinnliga kontorsskrifvarna skulle ha samma aflöning som de manliga, utau vi ha endast föreslagit en liten obetydlig höjning af ersättning för bostad och bränsle. Och vi ha ansett, att om man vill vinna någon princip i aflöningsförhållandena åtminstone inom samma verk, är det väl något underligt — det måste herrarna erkänna — just inom statens järnvägar, att till en manlig kontorsskrifvare denna ersättning utgår med vissa procent utaf aflöningen, sålunda till den inom Stockholm bosatte manlige kontorsskrifvaren med 40 % af aflöningen uti de tre första lönegraderna och till dem, som höra till distrikten utom Stockholm, med 35 %. Nu ha vi motionärer trott, att det skulle vara riktigt, att man finge samma princip beträffande man-

*Angående
ersättning för
bostad och
bränsle till
kvinnliga kon-
torsskrifvare
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

Angående ersättning för bostad och bränsle till kvinnliga kontorsskrifvare vid statens järnvägar.
(Forts.)

liga och kvinnliga kontorsskrifvare, utan att vi därför vilja påstå, att det är riktigt, att bostadsersättningen skall utgå efter vissa procent. Vi ha endast anført de manliga kontorsskrifvarnas aflönings-siffror för att visa, hvilken stor skillnad, som finnes i aflönningarna för precis samma arbete, och vill man, som sagdt, vinna någon princip uti berörda hänseende, så tala alla skäl för ett bifall till motionärernas framställning uti detta afseende. Vi ha nämligen föreslagit, att för de kvinnliga kontorsskrifvarna i Stockholm bostadsersättningen skulle utgå med 40 % af aflönningen i de tre första lönegraderna, och motionen innehåller vidare det tillägg, att högsta aflönningen skulle utgöra 850 kr. Men för att icke denna ersättning skall komma att alltför mycket närma sig samma belopp som för kvinnliga bokhållare, skall jag icke yrka bifall till motionen i detta hänseende, utan låta beloppet stanna med 40 % i de tre första lönegrupperna, sålunda att den högsta ersättningen kommer att utgå med 600 kronor inom Stockholm och 525 kronor eller 35 % för dem, som tjänstgöra i distrikten utom Stockholm.

Sista punkten af utskottets motivering, som jag läst upp för kammaren, och dess kritik af vår motion måste väl ändå betecknas såsom minst sagdt varande dräplig. Efter det utskottet talat om det olämpliga att jämföra de kvinnliga tjänstemännens aflöningsförhållanden med de manligas och den ersättning för bostad och bränsle, som utgår för dessa senare, så säger utskottet: »Allra minst kan det vara lämpligt att i större eller mindre mån bryta mot nämnda princip beträffande ett verk, där kvinnlig tjänsteman icke får kvarstå i ordinarie tjänst, sedan hon ingått äktenskap». Här måste man ovillkorligen fråga sig, om utskottet anser det vara en fördel för kvinnliga tjänstemän att, då de gifva sig, blifva afhyta från sina ordinarie platser och få nöja sig med att tjänstgöra såsom extra, öfverlämnade åt styrelsens godtycke, huruvida de ens få behålla denna tjänst, och därtill gå förlustiga den pension, som sådana kvinnliga tjänstemän haft att betala afgift till. Då det synes mig, att denna låt mig säga barbariska bestämmelse borde utgöra ännu ett skäl för att aflöna dessa kvinnliga tjänstemän någorlunda väl under den tid, som de tjänstgöra, då de stå i utsikt att gå ett sådant mål till mötes som att kunna afskedas från sin befattning utan att på något sätt hafva misskött sig i tjänsten. Jag kan icke förstå eller fatta, att det kan vara ett brott att ingå äktenskap, och att det skall behöfva diskvalificera en kvinnlig tjänsteman, om hon ingår äktenskap, om hon i allt fall sköter sin tjänst lika väl som förut.

Men i en punkt skall jag verkligen gifva utskottet rätt, och det är uti en punkt, där utskottet *missuppfattat* innebörden af vår motion. Utskottet säger: »Rättvisan torde också kräva, att, om vissa styrelsens tjänstemän erhålla höjd bostadsersättning, sådan äfven kommer motsvarande vid distrikten placerade befattnings-

hafvare till del.» Detta utskottets resonemang är fullkomligt riktigt, och vår motion omfattar just jämväl dem, som befinna sig ute i distrikten. Men då kan jag ändå icke gilla den slutsats, som utskottet drager af den omständigheten, eller då utskottet säger, att ett bifall till vår motion skulle draga med sig konsekvenser af så vidtgående art. Jag ber att få upplysa de kammarens ledamöter, som icke känna till huru det förhåller sig i det fallet. Om en kvinnlig tjänsteman ute i distriktet skulle likställas i sådant afseende och få ersättning för bostad och bränsle med viss procent, så kan det icke draga med sig några fasansfullare konsekvenser, ty det finnes endast elfva sådana; det finnes visserligen tolf platser, men blott elfva hafva blifvit tillsatta. Och jag kan därför icke förstå, att det skulle medföra så förskräckligt vidtgående konsekvenser. Det finnes nämligen allenast 2 kvinnliga kontorsskrifvare i Göteborg, 6 i Malmö, 2 i Östersund och 1 i Luleå. Detta är sålunda de stora och allvarliga ekonomiska konsekvenser, som skulle bli följden af ett bifall till motionärernas framställning. Men det är just detta, som vi åsyftat, att, då de manliga kontorsskrifvarna få viss procent såsom ersättning för bostad och bränsle efter den lön, de ha, också låta de kvinnliga kontorsskrifvarna hafva samma rätt. Och det finnes så mycket mera fog för, att denna höjning nu kommer till stånd, som det just nu fattats beslut om en liten höjning af lönen angående närmast jämförliga tjänstemän inom telegrafstyrelsen, och det är så mycket lämpligare, som dessa verks stater reglerades precis samma år, nämligen år 1907.

På grund af hvad jag här anfört och för att bibehålla skillnaden äfven i sista lönegraden mellan kvinnliga bokhållare och kvinnliga kontorsskrifvare, skall jag afstå från den i min motion föreslagna höjningen i fjärde lönegraden. Och för att bibehålla den nuvarande proportionen mellan kvinnliga kontorsskrifvare inom styrelsen och i Stockholm samt sådana i distrikten, skall jag anhålla, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till detta förslag: att Riksdagen i anledning af herrar Kobbs och Daniel Perssons förevarande motioner för sin del måtte besluta, att ersättningen för bostad och bränsle för kvinnliga kontorsskrifvare vid statens järnvägar skall utgå för dylik tjänstehafvare i Stockholm med 40 procent af arfvodet i de tre första lönegraderna och för sådan tjänstehafvare i andra distrikt än i Stockholm med 35 procent af arfvodet i de tre första lönegraderna. Herr talman, jag skall be att få proposition på detta mitt yrkande.

Vidare yttrade:

Herr Lindberg: Herr talman, mina herrar! Den ärade motionären sade i sitt anförande, att om man vill hafva en princip, tala alla skäl för bifall till motionen. Jag skulle här vilja säga,

*Angående
ersättning för
bostad och
bränsle till
kvinnliga kon-
torsskrifvare
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

Angående
ersättning för
bostad och
bränsle till
kvinnliga kon-
torsskrifvare
vid statens
järnvägar.
(Forts.)

att vill man bibehålla något slags princip vid våra lönerogleringar, tala alla skäl för ett afslag på motionen. Det går icke an att, såsom här är satt i fråga, rulla upp den ena historien efter den andra i våra gällande lönestater, det blir under sådana förhållanden svårt att hålla på principerna.

Den föregående talaren har noga genomgått utskottets utlåtande och jag skall icke ta upp tiden med att bemöta hvad han här anfört, men en sak hoppade han öfver i detta utlåtande och det är i mitt tycke det viktigaste. Det står långt nere på sidan 2: »Men om detta bifölles, skulle gifvetvis den närmast högre kvinnliga tjänstemannagraden, bokhållarna, komma med anspråk om höjning af den till dem nu utgående bostadsersättningen, hvilken är beräknad efter hyran för två rum och kök samt utgår med 600—650 kronor.» Och så vidare hela skalan uppåt. Vi skulle utan tvifvel, såsom utskottet här velat påvisa, genom ett bifall till den föreliggande motionen komma in på ett område, där man skulle mötas af stora svårigheter och skapa ändringar i nuvarande förhållanden, som skulle draga med sig de vidlyftigaste konsekvenser. Här har vidare i detta resonemang införts ett annat moment, som jag icke kan underlåta att besvara, nämligen då motionären talade om det omnämmande, som vi gjorde af det förhållandet, att de kvinnliga tjänstemännen icke få kvarstå i ordinarie tjänst, sedan de ingått äktenskap. Ja, hvad är detta annat än ett konstaterande af faktum? Vi hafva icke alls gett oss in på ett resonemang om det tillhöriga eller otillhöriga i denna princip, utan endast konstaterat faktum, att så är förhållandet.

Då jag icke vill förlänga debatten i denna sak och då jag antar, att de flesta af kammarens ledamöter hafva läst utskottets betänkande, skall jag låta nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Tällberg: Jag vill erinra den siste talaren om, att jag icke uttryckte mig på samma sätt, som han återgaf mitt anförande, utan jag sade, att vill man hålla på principen inom ett och samma verk, så anser jag det vara riktigast att bifalla dessa motioner. Och jag upptog redan i mitt första anförande till bemötande utskottets tal om jämförelse med andra verk. Jag kan icke begripa, hvarför han tror, att de kvinnliga bokhållarna vid statens järnvägar skulle komma och vilja ha högre ersättning, om kontorsskrifvarne finge den föreslagna höjningen. Såvidt jag begriper, kan det alls icke komma i fråga.

Jag kan icke heller underlåta att, när jag nu har ordet, nämna något om huru pass liten förståelse, som funnits för kvinnornas sak vid de olika lönerogleringarna, särskildt inom järnvägsstyrelsen. År 1897 var skillnaden i aflöningen mellan manlig och kvinnlig kontorsskrifvare 600 kr., och sedan har skillnaden ökat undan för

undan, så att år 1901 var den 1,200 kr. för att år 1907 gå upp till 1,350 kr. Om man nu har den uppfattning, som jag har, eller att man borde sträfvä för att få åtminstone något så när samma aflöning för samma arbete, kan man icke säga annat, än att det är af behovvet påkalladt att åtminstone vidtaga denna lilla höjning i bostadsersättningen. Jag har icke vågat gå in på själfva aflöningen, utan blott berört ersättningen för bostad och bränsle. Jag vidhåller mitt yrkande.

Angående ersättning för bostad och bränsle till kvinnliga kontorsskrifvare vid statens järnvägar.
(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag därå och bifall i stället till det af herr Persson i Tällberg under öfverläggningen framställda yrkandet; och blef utskottets hemställan därvid af kammaren bifallen.

§ 10.

Afgåfvos två nya motioner, nämligen af:

herrar vice talmannen *Bonde* och *Branting*, nr 325, angående gratifikation åt vaktmästaren i konstitutionsutskottet Oskar August Larssons änka; och

herr *Lindqvist* i Stockholm *m. fl.*, nr 326, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen.

Nämnda motioner bordlades på begäran.

§ 11.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 116, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning rörande behovvet af åtgärder, åsyftande att i vissa landtkommuner bereda de röstberättigade större möjlighet att deltaga i kommunala afgöranden m. m.;

nr 117, i anledning af väckt motion om ändring i gällande bestämmelser angående klagan öfver val af landstingsmän; och

nr 118, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lagar om ändrad lydelse af § 39 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 samt af § 41 mom. 1 i förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Till bordläggning aumäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 82, i anledning af Kungl. Maj:ts i punkt 46 under åttonde hufvudtiteln af statsverkspropositionen gjorda framställning angående vissa ändringar i staten för Chalmers tekniska läroanstalt;

nr 83, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående förhöjdt statsanslag till allmänna barnbördshuset i Stockholm;

nr 84, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående reglering af aflöningsförhållanden m. m. beträffande amanuenser m. fl. befattningshafvare vid universitetens i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutets vetenskapliga institutioner; och

nr 85, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för uppförande af tre bostadshus för betjäning vid Vänersborgs hospital och asyl;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 32, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bankoutskottets utlåtande nr 21 angående väckt motion om uppgörande af förslag till dekorering af Första kammarens plenisal;

nr 33, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering af distriktsveterinärer m. fl.; och

nr 35, i anledning af väckta motioner angående utredning och förslag i fråga om förändringar i riksbankens organisation och förvaltning;

lagutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning af dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 22 med förslag till lag om ändring i vissa delar af utsökningslagen m. m. och nr 57 med förslag till lag om ändrad lydelse af 154 och 156 §§ samma lag, dels ock justitieombudsmannens framställning till Riksdagen om ändrade bestämmelser i fråga om sättet för kungörande af utmätt lös egendoms försäljning; och

nr 52, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående aflösning ytterst genom expropriation af torpare, bolagsarrendatorers och deras vederlikars jordbruk på enskilda domäner m. m.;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 69, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande åt staden Jönköping af vattenrätt i Rocksjön; och

nr 70, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af mom. 2 i gällande allmänna villkor och bestämmelser för den af staten utöfvade egnahemslånerörelsen;

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning af herr B. Erikssons i Grängesberg motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för offentlig myndighet att vid rättegång om bättre rätt till skogsprodukter offentligen försälja det omtvistade virket;

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om den till handelsflottans pensionsanstalt utgående så kallade föringsersättningen; samt

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 10, angående herr Olssons i Blädinge motion, nr 236, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot jordkulturens ödeläggelse genom försumpning;

nr 11, angående herr Martins motion, nr 228, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning m. m. i fråga om de till Danviks hospital utgående s. k. rekognitionsafgifter; och

nr 12, i anledning af Första kammarens beslut på grund af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af arbetsförmedling för sjöfolk m. m.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jansson</i> i Djursåtra	under 5 dagar fr. o. m. den 10 maj		
» <i>Ekman</i>	» 2 » »	10 »	
» <i>Lundgren</i> i Vendelsberg	» 8 » »	11 »	
» <i>Lundström</i> i Göteborg	» 2 » »	13 »	och
» <i>Berg</i> i Munkfors	» 2 » »	10 »	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.21 på natten.

In fidem

Per Cronvall.